

तुमची आमची सर्वांची जिऱ्हाळ्याची बँक
दि बारामती अर्बन को-ऑप. बँक मर्या.

काशीविश्वेश्वर सोसायटी बिल्डींग, सुभाष चौक,
बारामती. ४१३ १०२.

फोन ६२४

रिझर्व बँक लायसन्स क्र. यु. बी. डी.-एम. एच. ४९८ पी.

ऑडिट वर्ग 'अ'
लाभांश - १५ टक्के

अत्यल्प गुंतवणुकीतून
समृद्ध भविष्यकाळाचे तरतुदीसाठी

- १) पुर्नगुंतवणूक ठेव योजना
  - २) कॅश सर्टिफिकेट्स
  - ३) मुदतबंद ठेव योजना
  - ४) दैनिक धनसंचय योजना
  - ५) आवर्तक ठेव योजना
- यासह इतर अनेक योजना

— आमची वैशिष्ट्ये —

- * ठेवीवर व्यापारी बँकांपेक्षा १ टक्का जादा व्याज
- * ठेवींची सुरक्षितता
- * दुर्बल घटकांना पत पुरवठा
- * लघु उद्योगास अल्प व्याज दराने पत पुरवठा
- * विनाविलंब आपुलकीची सेवा
- * आर्थिक सहाय्यासाठी - कर्ज योजना उपलब्ध
- * सेफ डिपॉझिट लॉकर्स सुविधा.

साडेसहा वर्षात रक्कम दामदुप्पट

पो. मा. तुपे
अध्यक्ष

श्री. मु. सिकची
उपाध्यक्ष

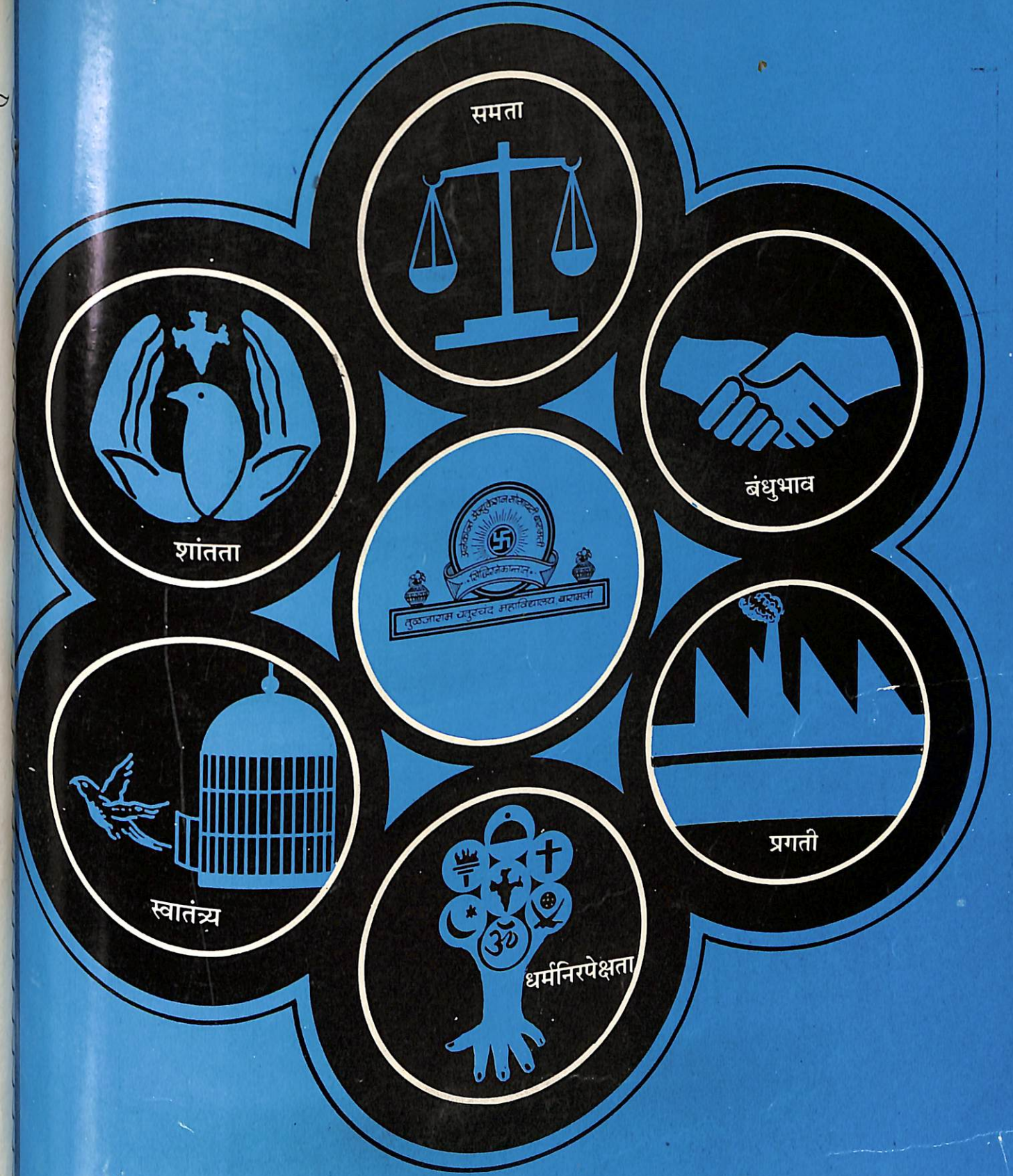
ए. म. जाधव
कार्यकारी संचालक

र. म. शर्मा
व्यवस्थापक

संचालक :-

श्री. कृ. कुलकर्णी
गं. व्यं. तावरे
ल. गो. पोतेकर
मा. शं. इंगुले

मा. सं. तुपे
अ. ब. सोनावणे
शि. दे. जगताप

अनिकांत

अंक २८ वा
१९८९-९०

गुळजाराम चतुरचंद
महाविद्यालय,
बारामती, जि. पुणे

दि. माळेगांव सहकारी साखर कारखाना लि.,
माळेगांव बु. (शिवनगर)

तालुका बारामती, जि. ...
रजिस्टर नंबर जी- २६६ दिनांक १९५५

तारेचा पत्ता :
"कॉपशुगर"
शिवनगर (पुणे)

फोन नंबर
माळेगांव एम्स
५३, ५४, ५७ व ...

- ०० शुभ दाणेदार साखरेचे उत्पादन
०० इंडस्ट्रीयल अल्कोहोल व एक्स्ट्रा न्यूट्रल अल्कोहोलचे उत्पादन
०० ऊस वाढीसाठी अनेकविध उपसा जलसिंचन योजना कार्यान्वित
०० ऊस उत्पादक शेतकऱ्यांना त्यांच्या मालाची किंमत वेळेवर देणे
०० हायस्कूल, पॉलिटेक्नीक या साखऱ्या शैक्षणिक संस्था
०० व्यवस्थापक व कामगार यांचे जिद्दाळ्याचे संबंध

आनंदराव मारुतराव पिसाळ

पोपटराव भागूजी पोंदुकले

चंद्रराव कृष्णराव ...

कार्यकारी संचालक

बी. कॉम

व्हाईस चेअरमन

: संचालक मंडळ :

१) मा. श्री. अशोकराव कृष्णाजी जाधव, बी. ए.	संचालक
२) मा. श्री. कृष्णसिंग धनसिंग जाधवराव	संचालक
३) मा. श्री. संपतराव रंगनाथ देवकाते, बी. ए.	संचालक
४) मा. श्री. शिवाजीराव पांडुरंग तावरे	संचालक
५) मा. श्री. गणपतराव विठ्ठलराव तावरे	संचालक
६) मा. श्री. विठ्ठलराव दादासो। जगताप	संचालक
७) मा. श्री. कृष्णराव यशवंतराव जगताप	संचालक
८) मा. श्री. पांडुरंग मल्हारी कोकरे, बी. एस्सी.	संचालक
९) मा. श्री. गजानन यशवंतराव खलाटे	संचालक
१०) मा. श्री. वसंतराव रामचंद्र तावरे	संचालक
११) मा. श्री. गणपतराव गुलाबराव पवार	संचालक
१२) मा. श्री. नामदेवराव आनंदराव आटोळे	संचालक
१३) मा. श्री. नारायणराव संभाजी देवकाते	संचालक
१४) मा. श्री. बाबूराव तात्याबा चव्हाण	संचालक
१५) मा. श्री. शिवलिंग संगमनाथ हिरेमठ, बी. एस्सी., एल. एल. बी	संचालक
१६) मा. श्री. कमलाकांत तुळशीराम ढवाण, एम्. ए.	संचालक
१७) मा. श्री. भिमदेवराव साधुजी गोफणे	संचालक
१८) मा. श्री. उद्धवराव लक्ष्मणराव इंगुले स्वातंत्र सैनिक	संचालक (ब वर्ग प्रतिनिधी)
१९) मा. श्री. बाळासाहेब दत्तोबा देवकाते	संचालक (मागासवर्गीय प्रतिनिधी)
२०) मा. श्री. गोपाळ गोविंद गोसावी	संचालक (दुर्बल घटक प्रतिनिधी)
२१) मा. श्री. जयवंत दगडोबा धुमाळ	संचालक (बँकेचे प्रतिनिधी)
२२) मा. प्रादेशिक उपसंचालक, पुणे विभाग (साखर)	संचालक (कामगार प्रतिनिधी)
	संचालक (शासनाचे प्रतिनिधी)

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय,
बारामती.

विद्येविना मती गेली
मतीविना नीती गेली
नीती विना गति गेली
गति विना वित्त गेले
आणि वित्त विना सारे क्षुद्र खचले
म. जोतीराव फुले

संपादक मंडळ
□ अध्यक्ष
प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा
□ सहाय्यक
उपप्राचार्य एस. आर. नवाथे
उपप्राचार्य डॉ. के. एम. सुर्वे
उपप्राचार्य डॉ. दयाराम पाटील
प्रा. के. एस्. अय्यर
प्रा. ए. बी. देसाई
प्रा. ए. बी. भगाटे
विद्यार्थी प्रतिनिधी
श्री. बी. ए. घुले

अनन्तधर्मंगस्तत्त्वं पश्यन्ती प्रत्यगात्मनः
अनेकान्तमयी मूर्तिर्नित्यमेव प्रकाशताम् ।।

अनेकान्त
वार्षिक नियतकालिक
अंक अठ्ठाविसावा - १९८९-९०.

प्रमुख संपादक
प्रा. आर. जी. पाटील

प्रकाशक : प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा,
तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती

मुद्रक : संदेश शहा, प्रिन्ट ओम ऑफसेट, सातारा ४१५ ००२

अनुक्रमणिका

१ अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी- गव्हर्निंग कौन्सिल, लोकल कमिटी व लोकल मॅनेजिंग कमिटी	३
२ संपादकीय	
३ प्राचार्यांचे मनोगत	४
४ मनोगत- नियतकालिक प्रतिनिधी	५
५ हार्दिक अभिनंदन	५
६ विनम्र अभिवादन	६
७ श्रद्धांजली	८
८ महाविद्यालयाचे अंतरंग	९

— मराठी विभाग —

९ पहिली जागतिक मराठी परिषद	गौतम सोनवणे	१७
१० मावळत्या सूर्यास (कविता)	संजय भागवत	१८
११ दुःख (कविता)	कु. रंजना वाघ	१८
१२ मुक्ताची मुक्ती	कु. चव्हाण एम. एस.	१९
१३ अग्नि	सुनिल झांबरे	२०
१४ काकटुष्टी (कविता)	संजय भागवत	२१
१५ पराभवानो (कविता)	कोकरे बी. जे.	२१
१६ हिर्नॉटिझम	चंद्रकांत भोसले	२२
१७ बस स्टॉपवरील काही क्षण	कु. मंगल फरांदे	२३
१८ विक्रीकर कायदा	संजयकुमार शहा	२४
१९ या मातीवर (कविता)	महादेव काळे	२५
२० विक्रय तंत्रातील नामी कला	उमेश सुभेदार	२६
२१ कवितेचे चार थेंबे (कविता)	संदीप सुभेदार	२७
२२ हुंडाबळी (कविता)	गुलाबराव सवाणे	२७
२३ 'ती' (कविता)	संजयकुमार साळवे	२७

— हिंदी विभाग —

२४ हड़ताल	जाधव एस. पी.	२९
२५ मंजिल (कविता)	संजय पांढरपट्टे	३०
२६ दहेज	राजकुमार कांबळे	३१
२७ यादों के सिलसिले में	संजय पांढरपट्टे	३२

— English Section —

28 Pan Masala, Tobacco and Oral Cancer	Miss Dhere S. H.	33
29 Cholesterol	Kulkarni A.H.	34
30 Leucoderma or villiligo	Mujawar R. D.	35
31 Look East Youngman	Miss Shah S. J.	36
32 Superstitions	Miss Nasikwala S. T.	37
33 Believe in Yourself	Miss Deeparaje	38
34 True Love (Poem)	Jadhavrao	38
35 Right to Work	Miss Adaling S. N.	39
36 Beauty (Poem)	Miss Kandarkar M. M.	39
	Rajendraprasad	
37 Eternal Waves (Poem)	Na dgauda	39
38 Together (Poem)	Uday Gaikwad	39
	Miss Deeparaje	
	Jadhavrao	

३९ अहवाल विभाग	४० सूची विभाग
----------------	---------------

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती जि. पुणे गव्हर्निंग कौन्सिल

कार्यकारी अध्यक्ष - श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा, बारामती.
सचिव - डॉ. वर्धमान माणिकचंद कोठारी, डी. ए. एस. एफ. (मुंबई)
बारामती.
खजिनदार - श्री. माणिकलाल तुळजाराम शहा, बारामती.

सभासद

- श्रीमान शेट लालचंद हिराचंद, बी. एस्सी. अर्थशास्त्र (लंडन), मुंबई.
- श्री. माणिकचंद जयकुमार चवरे, कारंजा.
- श्री. विलास गौतमचंद शहा, बी.ए. एल. एल. बी. सोलापूर.

- श्री. जी. के. पाटील, एम. ए. एल.एल. बी., सांगली
- श्री. शिवलाल प्रेमचंद शहा, (लेंगरेकर) बारामती.
- श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा, बारामती.
- श्री. माणिकचंद ज. भिसेकर, एम.ए., न्यायतीर्थ, बाहुबली
- श्री. मोतीलाल तुळजाराम शहा, बारामती.
- श्री. राजकुमार तुळजाराम शहा, बी.ए. एल.एल.बी. बारामती.
- श्री. आमगोंडा आ. पाटील, जयसिंगपूर
- श्री. जयपाल भूपाल झेले, जयसिंगपूर.
- श्री. विमलचंद माणिकचंद गांधी, सोलापूर.
- प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा,
एम. कॉम., बी. ए. एल.एल. बी., पीएच.डी., बारामती (पदसिद्ध
सभासद.)
- प्राचार्य डॉ. डी. मगदूम, एम. ए. जयसिंगपूर. (पदसिद्ध सभासद.)

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती. लोकल कमिटी

- श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (चेअरमन)
- डॉ. वर्धमान माणिकचंद कोठारी (सचिव)
- श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा (खजिनदार)
- श्री. शशिकांत शिवलाल शहा (खजिनदार)
- श्री. माणिकलाल तुळजाराम शहा (सभासद)
- श्री. खुशालचंद रतनचंद छाजेड (सभासद)
- श्री. भोगीलाल गुलाबचंद शहा (सभासद)
- श्री. पवनलाल गंगाराम गांधी (सभासद)
- श्री. गौतमचंद गुलाबचंद शहा

- श्री. श्रीमल गुलाबचंद गुगळे (सभासद)
- श्री. माणिकलाल रुपचंद शहा (सभासद)
- श्री. विलास माणिकचंद शहा (सभासद)
- श्री. अरहतदास हिराचंद शहा (सभासद)
- श्री. माणिकलाल छगनलाल मुथा (सभासद)
- श्री. विलास दिपचंद शहा (सभासद)
- श्री. राजकुमार तुळजाराम शहा (पदसिद्ध सभासद)
- प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा (निर्मात्री)
- श्री. व्ही. एम. शहा, इंजिनियर

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती लोकल मॅनेजिंग कमिटी - १९८८-९१

अध्यक्ष - श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा सचिव - प्राचार्य डॉ. जे.के. गोधा.
सभासद

- श्री. विनोदकुमार रंगीलदास गुजर, अध्यक्ष, बारामती नगरपरिषद, बारामती, उपाध्यक्ष, विद्या प्रतिष्ठान, बारामती, जि. पुणे.
- श्री. राजेंद्रकुमार घोलप, चेअरमन, छत्रपती सहकारी साखर कारखाना लि. भवानीनगर, ता. इंदापूर, जि. पुणे.
- श्री. चंद्रराव कृष्णराव तावरे, चेअरमन, मालेगाव सह. साखर कारखाना लि. ता. बारामती, जि. पुणे.
- श्री. भगवानराव साहेबराव काकडे (निंबुत) प्रतिनिधी, पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक लि. पुणे.

- श्री. दिनकरराव (आप्पासाहेब) गोविंदराव पवार, अध्यक्ष, कृषि विकास प्रतिष्ठान, बारामती, जि. पुणे.
- डॉ. व. मा. कोठारी बारामती.
- श्री. माणिकलाल तुळजाराम शहा, बारामती.
- श्री. शशिकांत शिवलाल शहा, बारामती.
- श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा, बारामती.
- श्री. खुशालचंद रतनचंद छाजेड बारामती.
- प्राध्यापक प्रतिनिधी -
- प्रा. डॉ. डी. के. मगदूम.
- प्रा. जे.बी. मगदूम.
- शिक्षकेतर कर्मचारी प्रतिनिधी - श्री. दिलीप लिलाचंद पारख.

संपादकीय

सातत्य आणि दर्जा यांची अखंडित परंपरा लाभलेला 'अनेकान्त' चा हा अड्डाविसावा अंक वाचकांच्या हाती देताना संपादक मंडळास कर्तव्यपूर्तीचा आनंद होणे सहाजिकच आहे.

'अनेकान्त' च्या पाठीमागील अंकाप्रमाणेच या अंकाचे प्रयोजन दुहेरी आहे. आमच्या विद्यार्थी विद्यार्थिनींच्या लेखनगुणांचा व दृष्टीकोनांचा आणि त्याचबरोबर त्यांच्या व्यक्तीमत्त्वाच्या सर्वांगीण विकासासाठी महाविद्यालयांत चालू असलेल्या शैक्षणिक, शिक्षणपूरक आणि शिक्षणेतर उपक्रमांचा परिचय वाचकांना व्हावा हे दोन हेतू पुढे ठेवूनच या अंकाची रचना करण्यात आलेली आहे.

अनेकान्तसाठी आलेल्या साहित्याचा विचार करता विद्यार्थी वर्गास गद्य लेखनप्रकारापेक्षा पद्य लेखन प्रकार, विशेषतः विडंबनात्मक पद्य लेखन प्रकार अधिक प्रिय असलेला दिसून येतो. समाजातील श्रीमंती आणि गरीबी, भ्रष्टाचार आणि शिष्टाचार, भोंदूपणा आणि साधुपणा यांच्यातील संघर्ष आणि त्या अनुषंगाने न्याय, निती, दया, धर्म यासारख्या समाजपोषक बाबींचा होणारा पराजय (?) प्रभावपणे व्यक्त करण्यासाठी हा पद्य लेखनप्रकार अनेकांनी निवडलेला दिसून येतो. गद्य लेखन प्रकारात प्रेम, हुंडा, अंधश्रद्धा यासारख्या नेहमीच्याच विषयाभोवती गुंफलेल्या लघुकथांचे प्राबल्य अधिक असले तरी या लेखन प्रकारातील तीव्र स्पर्धा लक्षात घेऊन काहीजणांनी आपल्या अभ्यासक्रमाशी निगडित आणि म्हणून सुरक्षित अशा विषयावरील माहिती वजा लेखाकडे आपला मोर्चा वळविलेला दिसतो.

'अनेकान्त' साठी विद्यार्थ्यांकडून आलेले साहित्य गरजेच्या मानाने पुरेसे असले तरी त्याचा सरासरी दर्जा आणि साहित्य पाठविणाऱ्यांची संख्या अपेक्षेपेक्षा फारच कमी होती. वेळोवेळी आवाहने करून आणि प्रोत्साहन व मार्गदर्शनाची व्यवस्था करून देखील साडेतीन हजार विद्यार्थी-विद्यार्थिनीपैकी केवळ ५७ जणांनी म्हणजेच २ टक्क्यापेक्षाही कमी विद्यार्थ्यांनी अनेकान्तसाठी आपले साहित्य पाठविले. विद्यार्थी वर्गातील ही उदासिनता नियतकालिकासाठी साहित्य पाठविण्यापुरती मर्यादित असती तर ती दूर करण्यासाठी आणखी काही करता आले असते. परंतु प्रकार तसा नाही. विद्यार्थी-वर्गातील ही उदासिनता महाविद्यालयातील एकूण एक सर्व उपक्रमांना व्यापून राहिलेली असून ही बाब शैक्षणिक क्षेत्रातील एक चिंतेचा विषय बनलेली आहे.

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांची वर्गातील अल्प उपस्थिती आता सार्वत्रिक बनलेली आहे. वर्गात नियमितपणे आणि वेळेवर यावे हे किमान पथ्य अनेकजण विनाकारण दुर्लक्षित करतात. अनेकजण तर महाविद्यालयात येऊन देखील वर्गात येत नाहीत. जे थोडेफार विद्यार्थी वर्गात येतात त्यापैकी अनेकजण वर्गातील व्याख्यानाकडे दुर्लक्ष करतात. वर्गात कधी यावे, कधी बाहेर जावे, कसे बसावे यासारख्या साध्या गोष्टीतील किमान शिष्टाचारांचेही पालन अनेकजण करीत नाहीत.

विद्यार्थ्यांमधील ग्रंथालयीन उदासिनताही अशीच वाढत चाललेली आहे. ग्रंथालयातील ग्रंथ आणि नियतकालिके आपल्या वाचनासाठी आहेत आणि शक्य तितक्या जादा ग्रंथांचे व नियतकालिकांचे वाचन आपण केले पाहिजे. अशी तीव्र इच्छा तर सोडाच, साधी जाणीव देखील अनेकांच्याजवळ नसते. अनेकजण आपल्या संपूर्ण महाविद्यालयीन जीवनात ग्रंथालयांचे साधे काई देखील काढत नाहीत. आणि जे विद्यार्थी असे काई काढतात त्यापैकी अनेकजण

दोन-चार दर्जाहिन कथा कांदवत्या ग्रंथालयातून घेऊन जाण्या पलिकडे मर्यादित मारीत नाहीत.

खेळामधील विद्यार्थ्यांच्या सहभागाबाबतही अशीच परिस्थिती दिसून येते. महाविद्यालयातील २ ते ३ टक्क्यांपेक्षाही कमी विद्यार्थी-विद्यार्थिनी खेळामध्ये सहभागी होताना दिसतात. उरलेले विद्यार्थी-विद्यार्थिनी साधे प्रेम म्हणून देखील आपले पाय क्रीडांगणाला लागणार नाहीत याची दक्षता घेताना खेळाडू अभावी ओस पडलेली क्रीडांगणे आणि धुळखात पडलेले विविध प्रकारचे क्रीडासाहित्य हे चित्र बहुतांश महाविद्यालयांमध्ये आता कायमचेच दिसून आहे. महाविद्यालयातील स्नेहसंमेलने, वक्तृत्व आणि वाद-विवाद स्पर्धा सामान्य-ज्ञान स्पर्धा यासारख्या त्यांच्यातच व्यक्तीमत्त्वाच्या विकासासाठी असलेल्या कोणत्याही प्रकारातील विद्यार्थ्यांचा सहभाग नगण्य वाटावा इतक्या कमी झालेला आहे. रक्तदान, वृक्षारोपण, श्रमदान यासारख्या समाजोपयोगी उपक्रमांविषयी त्यांना आस्था वाटेनाशी झालेली आहे.

विद्यार्थ्यांमधील हे औदासिन्य केवळ महाविद्यालयीन वाचीपुरते मर्यादित राहिलेले नसून ते आता सर्वव्यापी बनलेले आहे. अगदी कौटुंबिक वातावरणात देखील त्यांचा प्रत्यय येत असून त्याचे रूपांतर आता वाढता बेजबाबदारपणा आणि विध्वंसक प्रवृत्तींमध्ये होत चाललेले आहे. विद्यार्थी-प्रतिनिधींच्या निवडणुका अथवा स्नेहसंमेलनाच्या निमित्ताने त्यांचे दर्शन होत असते.

महाविद्यालयीन विद्यार्थी वर्गातील या उदासिनतेला केवळ शिक्षण क्षेत्राला जसे जबाबदार धरता येणार नाही तसेच त्याला आपली जबाबदारी टाळता येणार नाही. व्याख्यानाच्या स्वरूपातील एकतर्फी ज्ञानार्पणावर देणाऱ्या अध्यापनाच्या पद्धतीमुळे विद्यार्थी ज्ञानसंपादनाबाबत सुरक्षित क्रियाशून्य आणि नंतर उदासिन बनतात. ही उदासिनता नको असलेल्या ज्ञानसंपादनातील विद्यार्थ्यांचा सहभाग वाढविणाऱ्या आणि ज्ञानार्जनासाठी त्यांच्या उर्मी आधिकाधिक विकसित करणाऱ्या अध्यापन पद्धतीचा अभाव आवश्यक ठरतो. ज्ञानाचे क्षितीज प्रचंड वेगाने विस्तारित होत असताना विद्यार्थ्यांना काय शिकवावे हा प्रश्नच निरर्थक ठरतो. एकतर्फी ज्ञानार्पणाऐवजी विद्यार्थ्यांनी ज्ञानार्जन का आणि कसे करावे व त्याआधारे त्यांनी स्वतंत्र विचार विचार कसा करावा हे शिकविण्याची आज गरज आहे.

महाविद्यालयीन नियतकालिकाची सिद्धता म्हणजे एका मासिक सांस्कृतिक कार्यक्रमाची सिद्धता असते. अनेकांच्या हातभारावाचून हे कार्य अशक्यच असते. सुदैवाने असे सहकार्य आम्हांस सर्व अंगांनी प्राप्त दिलेले आहे. प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा यांनी वेळोवेळी केलेले मार्गदर्शन आणि दिलेली प्रेरणा या नियतकालिकाच्या निर्मितीमागील मुख्य आधारस्तंभ आहेत. उपप्राचार्य प्रा. एस्. आर. नवाथे, प्रा. डॉ. के. एम्. सुर्वे आणि प्रा. डॉ. डी. वि. पाटील, प्रा. एम. व्ही. गोडसे, प्रा. पी. बी. घेरे आणि प्रा. आर. डी. शिंदे इतर सहकारी प्राध्यापक, ऑफिस स्टाफ, नियतकालिक प्रतिनिधी श्री. ए. ए. ए. घुले आणि नियतकालिकासाठी साहित्य पाठविणाऱ्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींच्या सहकार्यांमुळेच 'अनेकान्त' चा हा अंक निरूपू शकला आहे. सातारच्या 'प्रिन्ट ओम ऑफसेट' मुद्रणालयाचे मालक श्री. सुदेश शिंदे व त्यांच्या सहकाऱ्यांनी अंकाची छपाई अल्पावधीत आणि उत्कृष्ट प्रकारेच करून दिल्याबद्दल त्यांचे आणि वरील सर्वांचेच मनःपूर्वक आभार.

प्रा. आर. जी. घुले

प्राचार्यांचे मनोगत

आज आपण विसाव्या शतकाकडून एकविसाव्या शतकाकडे वाटचाल करीत आहोत. परंतु ही वाटचाल करताना सारे जगच जणु संकटाच्या भोवऱ्यात सापडल्याची तीव्र जाणीव मनाला होत आहे.

आजचे युग, विशेषतः १९८९-९० हे वर्ष म्हणजे एक प्रकारच्या क्रांतीकारक घडामोडींचे वर्ष मानावे लागेल. या क्रांतीकारक घडामोडींतून नव्या जगाचा चेहरा-मोहरा आपणास दिसू लागतो. एके काळी जगावर साम्यवादी विचार सरणीचा फार मोठा प्रभाव होता. ती विचार धारा आता मागे पडली असून लोकशाही समाजवादाचा विचार पुढे येऊ लागला आहे. चीनमध्ये विद्यार्थ्यांनी सत्ताधारी पक्षाला आपले धोरण बदलणे भाग पाडले आहे. तर रशियातील पोलादी भिंती ढासळून पडल्या आहेत. गोर्बाचेव्ह यांच्या माध्यमातून नवा समाजवादी विचार रूजू लागला आहे.

आफ्रिकन राष्ट्रे स्वातंत्र्याच्या घोषणा देऊ लागली असून नेल्सनमंडेलांची शौर्यमयी कारावासातून सुटला झाली आहे. नेपाळने लोकशाही राज्यपद्धतीचा स्वीकार केला असून एकूण साऱ्या जगाचाच चेहरा-मोहरा बदलला आहे. याचा प्रत्यय येऊ लागला आहे.

अशा परिस्थितीत सर्व जगाला अशांततेचा आणि दुहीचा मोठा शाप असल्याची जाणीवही प्रकट होत आहे. आपल्या देशापुरताच आपण विचार केला तर पंजाब आणि जम्मू काश्मिरचे प्रश्न आपल्या देशाचे चिंतेचे विषय बनले आहेत. पाकिस्तानच्या सुटील कारवायांनी जम्मू काश्मिर-पंजाब या प्रदेशात निष्पाप नागरिकांची हत्या होत आहे.

भारत सरकार या सर्व विकट परिस्थितीवर मात करण्याचा प्रयत्न करीत आहे. भारताचे अखंडत्व व सार्वभौमत्व याला कोणतीही बाधा पोचणार नाही याची दक्षता घेत आहे. पाकिस्तानने आगळीक केेलीच तर त्याचा समर्थपणे मुकाबला करण्याचे सामर्थ्य आमच्या सैन्यात आहे. सारा भारत देश आपल्या देशाच्या संरक्षणासाठी एकजुटीने सिद्ध झालेला आहे. संयम आणि विवेकशीलता या दृष्टीनेच या प्रश्नाकडे भारत पहात आहे.

फुटीर प्रवृत्तींचा, अतिरेक्यांचा व दहशतवाद्यांचा विमोड करणे अशक्य

मनोगत

श्री. वी. ए. घुले

नियतकालिक प्रतिनिधी

प्रिय विद्यार्थी बंधु आणि भगिनींनो, नियतकालिक प्रतिनिधी म्हणून आपण माझी निवड केली. ही जबाबदारी मा. प्राचार्य, उपप्राचार्य व प्राध्यापक मित्र यांच्या सहकार्यांमुळे मी यशस्वीपणे पार पाडू शकलो. त्याबद्दल मी आपला व त्यांचा आभारी आहे. चालू वर्षी अपेक्षेपेक्षा जास्त साहित्य अनेकांनी दिले. त्या सहकार्यांबद्दल मी आपले आभार मानतो. परंतु आलेल्या अनेक साहित्यात नाविन्याचा अभाव आणि अप्रामाणिकपणा दिसून येत होता. तसेच साहित्य पाठविण्यामध्ये विद्यार्थिनींच्या सहभाग कमी होता. चालू वर्ष हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

नाही. नुकत्याच झालेल्या लोकसभेच्या व विधानसभेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीत वेगळेच चित्र प्रत्ययाला आले. यावेळी १८ वर्षे पूर्ण केलेल्या युवक-युवतींना मतदानाचा हक्क प्राप्त झालेला होता. त्यांनी निर्भयपणे मतदान करून आपली प्रतिक्रिया व्यक्त केली व भारतात राजकीय स्थित्यंतर घडवून आणले. स्वातंत्र्य मिळून आपणास ४२ वर्षे झाली. परंतु जात्यांध वृत्तीचा व धर्मांधतेचा आम्ही अजूनही विमोड करू शकलो नाही हे दिसून आले. ही प्रवृत्ती म्हणजे आपल्याच देशाच्या अखंडतेला व सार्वभौमतेला बाधा आणणारी आहे. आणि या प्रवृत्तीचा विमोड करणे शिक्षण क्षेत्रातीलच आपणासर्वीचे परमकर्तव्य आहे असे मला वाटते.

आपल्या महाराष्ट्रात सार्वत्रिक निवडणुकीच्या वेळी या जात्यांध व धर्मांध वृत्तींचा प्रत्यय आला. समाजमानवर या प्रवृत्ती प्रभाव पाडतात की काय अशी परिस्थिती दिसू लागली होती. परंतु महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री व चतुर राजकारणी मा. श्री. शरदरावजी पवार यांच्या कुशल नेतृत्वामुळे आणि निवडणूक काळातील त्यांच्या प्रभावी प्रचारांमुळे ह्या प्रवृत्ती महाराष्ट्रात रूजू शकल्या नाहीत. व त्या यापुढेही रुजणार नाहीत याची दक्षता शिक्षण क्षेत्रातील विद्यार्थी शिक्षक, यांमुळेही रुजणार नाहीत याची दक्षता शिक्षण क्षेत्रातील विद्यार्थी शिक्षक, संस्थाचालक विचारवंत आदिंनी घ्यायची आहे. मा. श्री. शरदरावजींनी तरुणांना संस्थाचालक विचाराची दिशा दिली आहे. शरदरावांवर तरुणांचा मोठा विश्वास योग्य अशा विचाराची दिशा दिली आहे. शरदरावांवर तरुणांचा मोठा विश्वास आहे. पण याला बाधा येणार नाही याची काळजी आपण घेणे आवश्यक आहे. देशाच्या विघटनाला कारणीभूत असलेल्या दृष्ट प्रवृत्तींचा विमोड करणे, समाज निकोप ठेऊन त्याच्या ठायी देशप्रेमाची, त्याच्या अखंडतेची व सार्वभौमत्वाची ज्योत जागवणे या गोष्टी शिक्षण क्षेत्रातील लोक प्रभावीपणे करू शकतील याची खात्री आहे.

आजच्या कठीण समयी आपण एवढे जरी केले तरी सेनापती बापट यांनी म्हटल्याप्रमाणे

“देशाचा भार आहे शिरावरी
असे थोडे तरी वाटू द्या हो!”
या न्यायाने आपल्या देशासाठी काहीतरी केल्याचे समाधान आपणास मिळेल. असे वाटते.

डॉ. जे. के. गोधा
प्राचार्य

जन्मशताब्दि आणि महात्मा फुले यांचे स्मृती-शताब्दि वर्ष असतानाही त्यांच्यावर फारच थोडे लेख आले.

नियतकालिकाच्या आकारमानावरील मर्यादा आणि इतर काही अडचणींमुळे आपल्यापैकी अनेकांचे दर्जेदार लेख या अंकात समाविष्ट करता आले नाहीत. त्यामुळे आपण दिलेले साहित्य दर्जेदार नव्हते असे समजून निराश होण्याचे कारण नाही.

आपण लिहीत रहा. त्याबरोबर आपले वाचनही वाढवा. भविष्यकाळ भूतकाळात विलीन होत असताना हाती येणारा वर्तमानकाळ घट्ट पकडून ठेवण्यासाठी व यशाचे मधूर चांदणे प्राप्त करण्यासाठी आपण प्रयत्नाचा नंदादीप सतत तेवत ठेवा. माझे हे शब्द रूपाचे मनोगत संपावे असे मला वाटत नाही. परंतु मर्यादा लक्षात घेऊन तुम्हाला तुमच्या प्रतिभेला शुभेच्छा व्यक्त करून माझ्या या मनोगताला पूर्ण विराम देतो.

हार्दिक अभिनंदन
मा. नामदार श्री. शरदचंद्रजी पवार,
 मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.

मोरापंतासारख्या कवीचे वास्तव्य आणि शिवलीलामृताचे लेखन ज्या बारामती परिसरात झाले अशा पवित्र आणि पावन परिसराचे सुपुत्र आणि महाराष्ट्राचे लाडके नेते श्री. शरदचंद्रजी पवार यांची महान्मंगल महाराष्ट्र राज्याच्या मुख्यमंत्री पदी तिसऱ्यांदा झालेल्या निवडीबद्दल त्यांचे आम्ही मनःपूर्वक अभिनंदन करतो.

महाराष्ट्राच्या पुरोगामी तनमनाची जडणघडण करणाऱ्या महात्मा जोतीराव फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या अनुक्रमे निर्वाण आणि जन्म शताब्दी वर्षात त्यांच्याच विचारांचे खंदे पाईक असलेल्या श्री. शरदचंद्र पवार यांना पुन्हा मुख्यमंत्री पद लाभावे हा केवळ योगायोग नसून पूर्वसंचिताचाच तो एक भाग आहे.

विचारांना तर्काची बैठक असलेला आणि वाणीला सुसंस्कृतपणाचे अधिष्ठान लाभलेला हा 'जाणता राजा' शेतकरी, आदिवासी, पीडीत, दलित इ.च्या अडीअडचणीबाबत आणि विकासाबाबत त्यांना उमजेल अशा साध्या आणि ओघवत्या भाषेत आपल्या मृदू आवाजात बोलू लागतो, निर्धारपूर्वक काही करू पाहतो, विविध धर्म, जाती-जमाती, गरीब-श्रीमंत, शासक-शासित यांच्यात विभागलेल्या मानसा-मानसामधील अंतर कमी करण्यासाठी आपली सत्ता राबविता त्यावेळी थेट शिवाजी महाराजांपासून ते फुले, आंबेडकर, यशवंतरावांपर्यंतच्या अनेक महान विभूतींनी महाराष्ट्रात विविध क्षेत्रात निर्माण केलेल्या पुरोगामी आचार-विचारांचा वारसा अद्यापही चालू आहे याचा सुखद प्रत्यय आपणास येत राहतो. विधीमंडळात अथवा बाहेर ज्यावेळी ते आपल्या विरोधकांच्या विचारांची उपमा अलंकार, विनोद आणि खोचक कोपरखळ्या यांच्या आधाराने कमालीच्या सफाईतदारपणे खिल्ली उडवितात, पाहता-पाहता त्यांना भुईसपाट करतात त्यावेळी 'ठकासी व्हावे महाठक' या रामदासी उक्तीचा-नेमका अर्थ आपल्याही लक्षात येतो.

वसंतदादांचे अतुलनीय संघटन चातुर्य, यशवंतराव चव्हाणांचे सर्वाना बरोबर घेऊन जाण्याचे आणि राजकारणाच्या मर्यादा ओलांडून साहित्य, नाट्य, कला इ. विविध क्षेत्रात मित्र जोडण्याचे कौशल्य, पंडित नेहरूंची लोकशाही, समाजवाद आणि धर्मनिरपेक्षता या तत्वावरील नितांत श्रद्धा या सर्वांचाच सुरेख संगम श्री. शरदचंद्र पवारांच्या व्यक्तीमत्वात झालेला दिसून येतो. कमालीचा

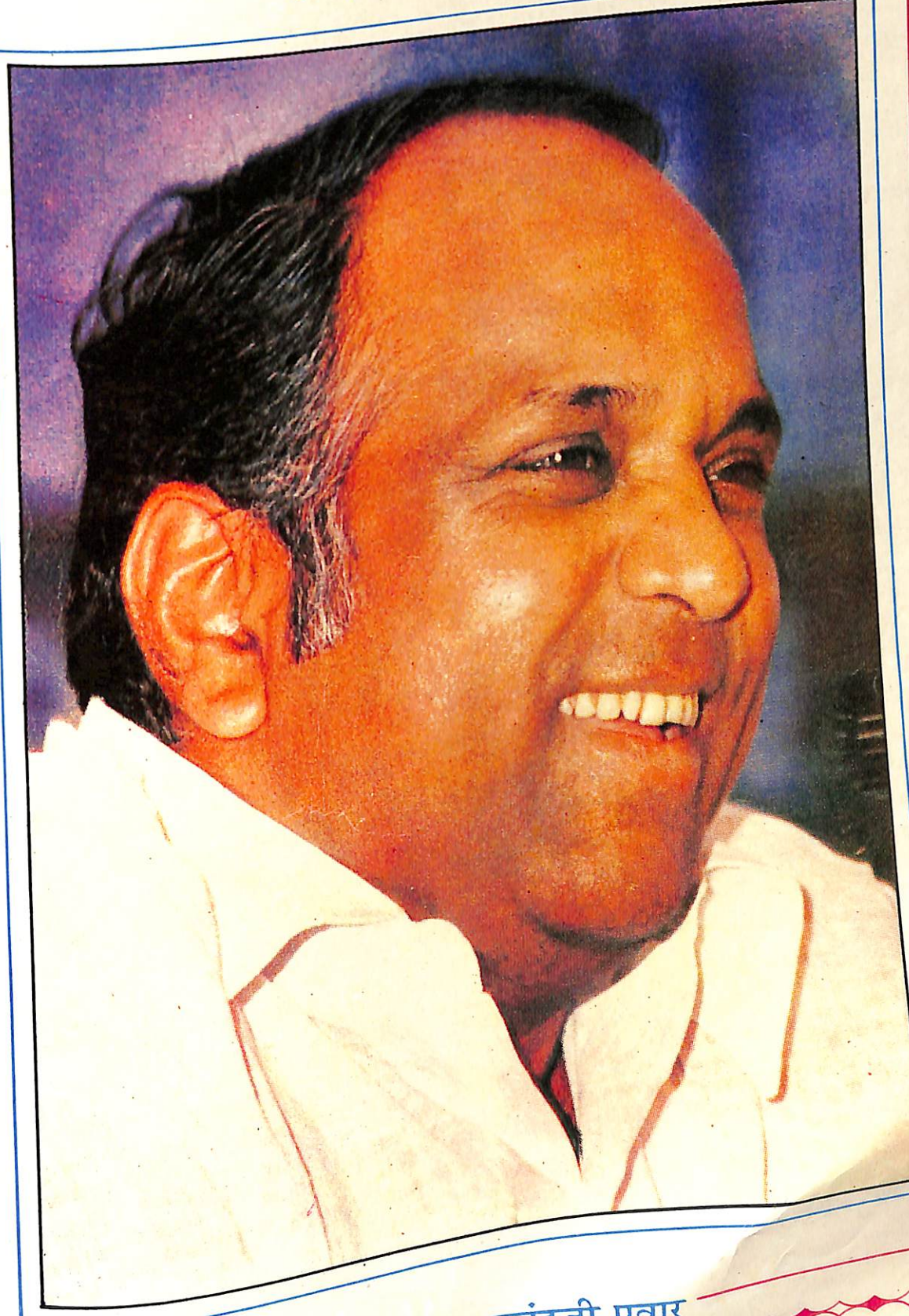
आत्मविश्वास, महाराष्ट्रात दूरवर पसरलेल्या लहानमोठ्या कार्यकर्त्यांची नावानिशी ओळख आणि जिव्हाळा, काम करण्याचे इतरांकडून करवून घेण्याची कुशलता, गरीबांच्या उदाराची मनात तळमळ, मुख्यमंत्री आणि विरोधी पक्ष नेते म्हणून पूर्वी पार पाडलेले गौरवास्पद कामगिरी या सर्व गोष्टी विचारात घेता मुख्यमंत्री पदी तिसऱ्यांदा झालेल्या निवडीमुळे श्री. शरदचंद्र पवारांना त्यांच्यामुळे त्या पदालाच मोठेपण प्राप्त झालेले आहे.

भारता सभोवतालच्या काही देशात धार्मिक पुनरुज्जीव वादाची लाटच आलेली दिसून येते. जम्मू-काश्मिर आणि पंजावसारख्या आपल्याच काही राज्यात तिचे लोण यापूर्वी पोहोचलेले आहे. अशा लाटेवर आरूढ होऊन प्रसिद्धी आणि विविध मिळविणे सोपे असले तरी भारतासारख्या ज्या देशात विविध जाती-जमाती, धर्म, भाषा, पंथ इत्यादींनी उभारलेल्या भिंतीसुद्धा समाज अगोदरच विभागलेला असतो तेथे तर अशा लाटेचे विध्वंसाला सीमाच शिल्लक राहत नाही. त्याचमुळे अशा लाटेचे थोपविण्यासाठी आणि त्या परतावून लावण्यासाठी सहाय्यीत काळ्या कभिन्न पाषाणाचे सामर्थ्य अंगी असलेल्या नेत्यांची गरज भासते. साडे-तिनशे वर्षापूर्वी अशाच प्रसंगी ही गरज श्री. शरदचंद्र पवारांच्या रूपाने पूर्ण झाली. आता ती श्री. शरदचंद्र पवारांच्या रूपाने पूर्ण होत आहे. महाराष्ट्रावर घोंघावत आलेल्या अशाच धार्मिक पुनरुज्जीव वादाच्या तुफानाला त्यांनी परतावून लावले.

राजकारणाबरोबर समाज जीवनाच्या विविध क्षेत्रात श्री. शरदचंद्र पवारांना आवड आणि गती आहे. याचवर्षी आयोजित केलेल्या जागतिक मराठी परिषदेचे सुत्रधार तेच होते. अखिल भारतात आणि राज्य पातळीवरील कितीतरी संघटना आणि चळवळी त्यांच्या नेतृत्वाखाली आपली वाटचाल करित आहेत. विकसित होत असलेल्या नावारूपाला आलेल्या कितीतरी सामाजिक आणि शैक्षणिक संस्थांच्या स्थापनेत अथवा वाटचालीत श्री. शरदचंद्र पवारांनी त्यांचे दिलेल्या प्रेरणा, मार्गदर्शन आणि मदतीचा वाटा महत्त्वाचा आहे. आमची संस्था अशा संस्थांपैकीच एक आहे.

महाराष्ट्राच्या या लोकप्रिय मुख्यमंत्र्याला आणि तुमच्या आमच्या या शुभचिंतकाला दीर्घायुष्य, उत्तम आरोग्य आणि भरपूर यश लाभो हीच या मंगलप्रसंगी प्रार्थना.

हार्दिक अभिनंदन !

मा. मुख्यमंत्री शरदचंद्रजी पवार

हार्दिक अभिनंदन!

● प्रा. डॉ. श्रीधर गुप्ते : कुलगुरु पुणे विद्यापीठ

पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. वि. ग. भिडे यांच्या राजीनाम्यानंतर पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु म्हणून प्रा. डॉ. श्रीधर गुप्ते यांची महाराष्ट्र राज्यपालांनी नियुक्ती केली याचा आम्हांला अतिशय आनंद वाटतो. याबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन!

प्रा. डॉ. श्रीधर गुप्ते हे पुणे विद्यापीठातील भूगोल विभागाचे प्रमुख असून आपल्या कार्य कर्तृत्वाने त्यांनी या विभागाला आंतरराष्ट्रीय कीर्ती प्राप्त करून दिली आहे. त्यासाठी त्यांनी परदेशात अनेक अभ्यास दौरे केलेले आहेत. एक नामवंत अध्यापक म्हणून डॉ. गुप्ते यांनी लौकिक संपादन केलेला आहे.

पुणे विद्यापीठाच्या विविध समित्यांवर व अभ्यासमंडळावर सदस्य म्हणून त्यांनी मोलाचे कार्य केले आहे. पुणे विद्यापीठाची आतापर्यंतची उज्वळ परंपरा ते उत्तमप्रकारे जोपासतील. व पुणे विद्यापीठाला नवा उत्तम लौकिक प्राप्त करून देतील असा आमचा विश्वास आहे. त्यादृष्टीने पुणे विद्यापीठात अनेक शैक्षणिक प्रकल्प सुरु झाले आहेत. त्यांच्या कुशल नेतृत्वाखाली ते उत्तमप्रकारे पार पाडतील याची आम्हांला खात्री आहे. क्रीडा संकुलाची उभारणी त्यांच्या नेतृत्वाखाली होत आहे. कुलगुरु प्रा. डॉ. श्रीधर गुप्ते यांना आमच्या हार्दिक शुभेच्छा!

● कृषीभूषण मा. आप्पासाहेब पवार

मा. आप्पासाहेब यांचा भारत सरकारने 'पद्मश्री' हा किताब देऊन सन्मान केला आहे. ही मोठी आनंददायक घटना आहे. त्याबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन!

बारामती येथील कृषिप्रतिष्ठानचे प्रमुख श्री. आप्पासाहेब पवार यांनी आजपर्यंत कृषिक्षेत्रात विविध प्रकारचे शेतकऱ्यांना उपयुक्त असे कार्य केले आहे.

कृषिक्षेत्रात संशोधन करून त्यांनी कृषिक्षेत्राला पूरक असे कितीतरी छोटे मोठे उद्योग शेतकऱ्यांमध्ये रुजविले आहेत. डेअरी, पॉल्ट्री, शेळ्यामंड्याचे पालन, फळबाग, नर्सिंग, रेडिमेड कपड्यांचे उत्पादन या उद्योगामुळे आज हजारो शेतकरी युवकांना रोजगार उपलब्ध झाला असून ते स्वाभिमानाने स्वावलंबी जीवन जगत आहेत.

ठिबक सिंचन पद्धतीचे संशोधन व त्याची शेतकरी वर्गातील कार्यवाही हे श्री. आप्पासाहेबांचे मौलिक कार्य आहे. आज ठिबकसिंचन पद्धती शेतकऱ्यांमध्ये लोकप्रिय झाली आहे.

परदेशात जाऊन त्यांनी तेथील कृषिक्षेत्राचे संशोधन केले. त्या संबंधीचे अनेक प्रयोग त्यांनी आपल्या १०५ एकरांच्या बागेत केले आहेत. या बागेतील त्यांचे कार्य राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय ख्यातीच्या मान्यवर व्यक्तींनी गौरविलेले आहे.

सध्या श्री. आप्पासाहेबांनी शिक्षण क्षेत्रातही लक्ष घातले आहे. स्वतंत्र भारतातील स्त्रियांना उत्तम प्रकारचे शिक्षण मिळावे, त्यांना स्वावलंबी व स्वाभिमानाने जीवन जगता यावे, त्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा म्हणून त्यांनी एस्. एस्. डी. टी. विश्वविद्यालयास संलग्न असलेले बी. एड. कॉलेज आणि आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज जून १९९० पासून सुरु करण्याचे ठरविले असून त्या दृष्टीने तयारी सुरु आहे.

त्यांच्या या सर्व कार्यात आमच्या हार्दिक शुभेच्छा! व अभिनंदन

● प्रा. डॉ. मोहनराव हापसे उपकुलगुरु पुणे विद्यापीठ

पुणे विद्यापीठाच्या कक्षेतील ग्रामीण विभागातील महाविद्यालयांच्या समस्यांची अचूक जाण असणारे प्रवरानगरच्या माळरानावर ज्ञानाचे नंदनवन फुलविणारे मा. डॉ. मोहनराव हापसे यांची पुणे विद्यापीठाचे उपकुलगुरु म्हणून मा. राज्यपाल महाराष्ट्र राज्य यांनी नेमणूक केली. याचा आम्हांला अतिशय आनंद झाला.

याबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन!

प्रा. डॉ. मोहनराव हापसे यांनी परदेशात जाऊन शैक्षणिक विषयावर संशोधन केले आहे. ग्रामीण विभागाच्या गरजा लक्षात घेऊन शिक्षण संस्थांची उभारणी केली आहे. प्रवरानगरचे पदाश्री विखे-पाटील महाविद्यालय हे त्यांच्या कार्यकर्तृत्वाचे उत्तम उदाहरण होय.

गेली पंचवीस वर्षे त्यांचा पुणे विद्यापीठाशी घनिष्ट संबंध आहे. विविध समित्यांचे सभासद, अभ्यास मंडळाचे चेअरमन, अधिष्ठाता, तसेच पुणे विद्यापीठाच्या कार्यकारी मंडळाचे सभासद म्हणूनही त्यांनी मोलाची कामगिरी बजावली आहे.

ग्रामीण भागात दीर्घकाळ सेवा केलेल्या प्राचार्यांची उपकुलगुरु पदावर नेमणूक करण्यात मा. राज्यपाल व कुलगुरु प्रा. श्रीधर गुप्ते यांनी फार मोठे औचित्य दाखविले याचा आम्हांला आनंद वाटतो. व त्यांना धन्यवाद देतो. प्रा. डॉ. मोहनराव हापसे यांना आपल्या नियोजित कार्यात उत्तम यश लाभो ह्या आमच्या हार्दिक शुभेच्छा!

● आमदार अॅड. विजयराव मोरे

गरीब शेतकरी कुटुंबात जन्मलेले ग्रामीण भागात माध्यमिक शिक्षण पूर्ण करून पुणे येथील गरवारे महाविद्यालयातून बी. एस्सी पदवी घेऊन व आय्. एस्. एस्. लॉ कॉलेजमधून एल्. एल्. बी. ची पदवी प्राप्त केली

नंतर काही दिवस शेती व वकीली केली. पण विद्यार्थी दशेपासून डॉ. राममनोहर लोहिया, एस्. एम्. जोशी, श्री. नानासाहेब गोरे यांच्या विचाराने प्रभावित होऊन समाजवादी पक्षात गेले. राष्ट्र सेवादलाचे उत्कृष्ट काम त्यांनी केले. १९८५ मध्ये काँग्रेस पक्षात मा. श्री. शरदरावजी पवार यांच्या प्रेरणेने दाखल झाले व एक क्रीयाशील, विश्वासू व तळमळीचा प्रामाणिक कार्यकर्ता म्हणून त्यांनी लौकिक संपन्न केला. पुणे जिल्हा काँग्रेस कमिटीचे उपाध्यक्ष म्हणून उत्तम प्रकारचे कार्य केले. सामाजिक क्षेत्रातील त्यांची कामगिरी उल्लेखनीय मानावी लागेल. डॉ. बाबासाहेब आढाव यांच्या समता प्रतिष्ठानच्या वर्तीने त्यांना अंधश्रद्धा निर्मूलन, हुंडा बंदी, दीन दलितोंचे व भटक्या विमुक्त जातींचे प्रश्न- मराठवाडा विद्यापीठ नामांतर प्रश्न आदि विविध विषयांसाठी कार्य केले आहे. 'प्रसंगी सत्याग्रह करून कारावासही भोगला आहे.'

त्यांचे हे कार्य विचारात घेऊन महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी त्यांची महाराष्ट्राच्या विधान परिषदेवर नेमणूक केली. याचा आम्हांला अतिशय आनंद झाला. या नियुक्तीबद्दल आम्ही त्यांचे हार्दिक अभिनंदन करतो. व त्यांना सुवश चिंतितो.

विनम्र अभिवादन

महात्मा जोतीराव फुले :
स्मृतीशताब्दी महोत्सव

थोर समाजसेवक - महात्मा जोतीराव फुले यांची स्मृति जागृत ठेवावी, त्यांच्या विचारांचा, ध्येय-धोरणांचा अभ्यास व्हावा. या दृष्टीकोनातून हे वर्ष महात्मा जोतीराव फुले स्मृतिशताब्दी वर्ष म्हणून शासकीय पातळीवर साजरे केले जात आहे.

महाराष्ट्रात दीन दलितांच्या शिक्षणाची, स्त्रीशिक्षणाची सुरुवात जोतीरावांनी केली. बहुजन समाजाला शिक्षणाचे महत्त्व पटवून देण्याचे कार्य मोठ्या जिद्दीने केले.

त्या वेळेस रूढप्रस्थापंपरेचे पाईक असलेल्या समाजाचा विरोध पत्करून दलितोद्धार, स्त्रीशिक्षण, समतेची प्रतिष्ठापना, पुनर्विवाह आदि उपक्रम मोठ्या निर्भयतेने राबविले. त्यांचे हे कार्य त्यांच्या निर्भयतेचे प्रतिक आहे.

त्यावेळेच्या समाजाची विद्येच्या अभावी झालेली अवस्था त्यांनी अचूक शब्दात व्यक्त केली आहे.

विद्येविना मती गेली
मतीविना नीती गेली
नीतीविना गती गेली
गतीविना वित्त गेले

आणि विनाविना सारे क्षुद्र खचले!

हे सारे अविद्येने घडले. आयुष्यभर जोतीरावांनी 'माणुसकीच्या शत्रुसंगे' युद्ध केले. समाजाला विकासाची नवी दिशा दिली.

म. जोतीरावांच्या स्मृतिस आमची भावपूर्ण श्रद्धांजली!

भारत रत्न : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
जन्मशताब्दि महोत्सव

समाजक्रांतीसाठी सर्वस्व पणाला लावणारे दीनदलितांचे कैवरी बाबासाहेब आंबेडकर भारताचे एक महान सुपुत्र होते. "बहुजन सुखाय बहुजन हिताय!" हा मंत्र त्यांनी आयुष्यभर आपल्या उराशी बाळगला.

म. जोतीराव फुले यांना त्यांनी आपल्या गुरुस्थानी मानले होते. स्वातंत्र्योत्तर कालातील नवसमाजाचे ते निर्माते होते. आपल्या सार्वभौम देशात आदर्श राज्यघटना देणारे भारतीय राज्य घटनेचे ते शिल्पकार होते.

त्यांचे जन्मशताब्दि वर्ष हे देशभर शासकीय पातळीवर साजरे होत आहे, आणि त्या निमित्ताने विविध कल्याणकारी योजना राज्यभर राबविल्या जात आहेत. दीन दलितांना माणुसकीचे जीवन देणारे, त्यांची अस्मिता जागृत करणारे दुःखीपीडित समाजाचे ते साक्षात् दैवत होते.

विविध विषयांवरची त्यांची विपुल ग्रंथ संपदाही त्यांच्या प्रतिभावानपणाचे प्रचिती देणारी आहे. त्यांच्या साऱ्याच साहित्यातून, लेखनातून त्यांच्या विलक्षण प्रतिभेचे दर्शन घडते.

त्यांच्या जन्मशताब्दि वर्षात या सर्व साहित्याचा सर्व अंगांनी अभ्यास होणे आवश्यक आहे. दिनांक १४ एप्रिल १९९० रोजी भारत सरकारने त्यांच्या मरणोत्तर 'भारतरत्न' हा किताब देऊन त्यांचा गौरव केला आहे. ही पदाची मोठी आनंददायी आहे. हा सन्मान त्यांना देण्यात भारत देशाचाच गौरव आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्यकर्तृत्व, साहित्य लेखन सर्वांना प्रेरणा देत राहिल.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पवित्र स्मृतिस आमचे विनम्र अभिवादन!

हार्दिक अभिनंदन

मा. डॉ. श्रीधर गुप्ते,
कुलगुरु पुणे विद्यापीठ, पुणे

मा. डॉ. मोहनराव हापसे
उपकुलगुरु, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

कृषिभूषण
मा. आप्पासाहेब पवार,

मा. आमदार अॅड. विजयराव मोरे,

उज्ज्वल यशाचे मानकरी

(महाविद्यालयात प्रथम श्रेणीत प्रथम क्रमांक)

अभिनंदन !

कु. वैशाली शहा
बी. एस्सी.

एस्. एन्. ताकवणे
बी. ए.

कु. लीना शहा
बी. कॉम.

कु. प्रतिभा गुजर
एस्. कॉम.

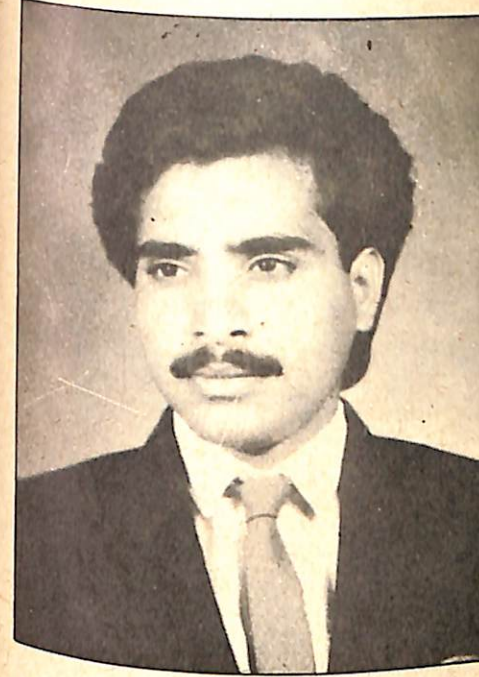
आर. बी. पाटील
१२ वी सायन्स.

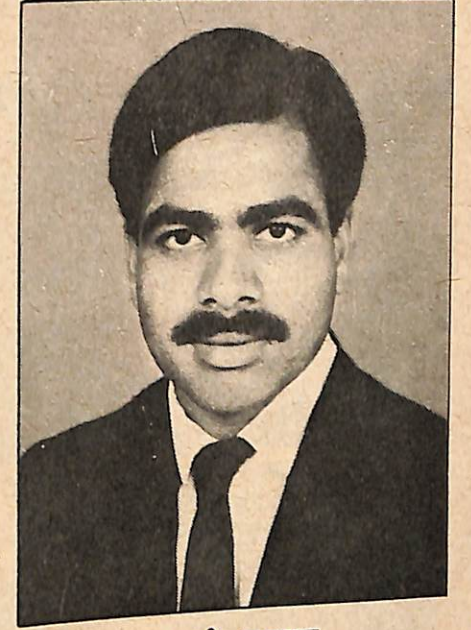
कु. सपना शहा
१२ वी कॉमर्स.

एस्. एन्. जाधव
१२ वी आर्ट्स.

ए. एच्. पोटे
विद्यापीठ प्रतिनिधी.

ए. बी. जगताप
स्नेहसम्मेलन प्रतिनिधी.

विद्यार्थी प्रतिनिधी

एस्. एफ. बागवान
सांस्कृतिक प्रतिनिधी.

बी. ए. धुले
नियतकालिक प्रतिनिधी.

एस्. एस्. काकडे
सहल प्रतिनिधी.

कु. राजश्री गार्दियो
विद्यार्थिनी प्रतिनिधी -

डी. बी. बनकर
प्रिन्सिपल प्रतिनिधी.

वर्गप्रतिनिधी - १

एस्. एस्. देवकाते
एफ. वाय. बी. ए. (अ)

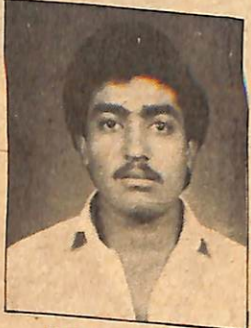
एस्. पी. नाळे
एफ. वाय. बी. ए. (ब)

आर. डी. कोकरे
एफ. वाय. बी. एस्सी. (अ)

एस्. ए. शहा
एफ. वाय. बी. एस्सी (ब)

एस्. एस्. गावडे
एफ. वाय. बी. कॉम (अ)

एस्. एल्. जाधव
एफ. वाय. बी. कॉम. (ब)

एस्. एम्. पवार
एफ. वाय. बी. कॉम (क)

पी. जे. खोमणे
एस्. वाय. बी. ए. (अ)

एस्. एम्. खटके
एस्. वाय. बी. ए. (ब)

एस्. व्ही. भगत
एस्. वाय. बी. ए. (क)

यू. आर. गायकवाड
एस्. वाय. बी. एस्सी

एम्. जी. अनासपुरे
एस्. वाय. बी. कॉम. (अ)

एस्. जी. शेख
एस्. वाय. बी. कॉम (ब)

एस्. एन्. भुते
एस्. वाय. बी. कॉम (क)

वी. बी. लोखंडे
टी. वाय. बी. ए. (अ)

व्ही. जे. चव्हाण
टी. वाय. बी. ए. (ब)

वर्गप्रतिनिधी - २

एस्. ए. पाटील
टी. वाय. बी. एस्सी.

एस्. आर. पवार
टी. वाय. बी. कॉम (अ)

एल्. डी. शेख
टी. वाय. बी. कॉम (ब)

ए. एस्. साबळे
टी. वाय. बी. कॉम (क)

एस्. एन्. कदम
एम्. ए.

ए. पी. रणवरे
एम्. कॉम (अ)

एस्. एम्. चांदगुडे
एम्. कॉम (ब)

राष्ट्रीय छात्रसेना

एल्. एन्. शिंदे
सिनिअर अंडर ऑफिसर
अंडव्हान्स लीडरशिप कॅम्प
(तामिळनाडू)

वाय. टी. जाधव
ज्यूनियर अंडर ऑफिसर आर्मी
अॅटचमेंट कॅम्प

आर. बी. लोणकर
ज्यूनियर अंडर ऑफिसर

एन्. ए. मुल्ला
कंपनी क्वॉटर मास्टर

एस्. पी. शिर्के
पुणे- कन्याकुमारी सायकल सफर
(३,५०० कि. मी.)

डी. पी. वाघमोडे
आर. डी. फोर्ड सहभाग १९९०
(दिल्ली)

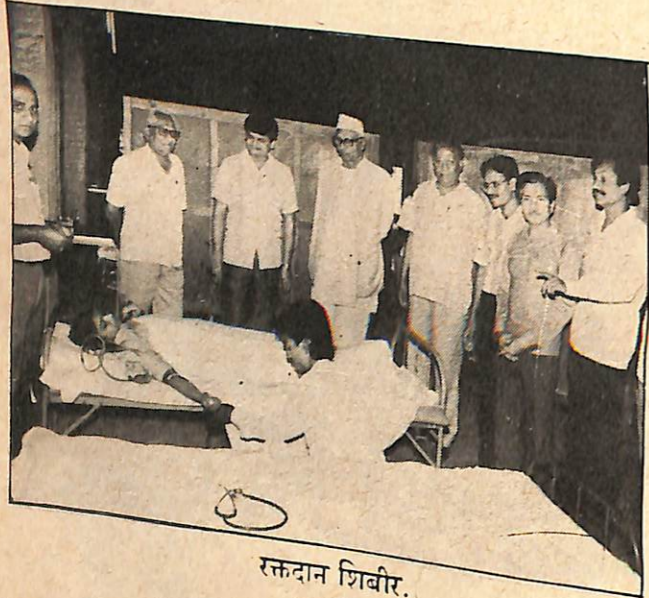

आर. एफ. जगताप
अॅडव्हान्स लीडरशिप कॅम्प
रॉक क्लाइम्बिंग कॅम्प ग्वालियर (म. प्र.)

राष्ट्रीय छात्रसेना व राष्ट्रीय सेवा योजना

मा. प्राचार्या समवेत राष्ट्रीय छात्रसेनेचे रॅन्क होल्डर्स

रक्तदान शिबिर.

चंद्रमणीनगर झोपडपट्टी स्वच्छता.

राष्ट्रीय सेवा योजना मा. प्राचार्या, कार्यक्रम अधिकारी व गटप्रमुख

क्रीडांगणावर

क. साधना मोकाशी
(I.C.S.R.)
विभागीय कबड्डी व मैदानी स्पर्धा

एम. वी. धनगर
(I.C.S.R.)
विभागीय कुस्ती

एस. ए. साळवे
विद्यापीठ खो-खो

पी. एस. आहुजा
विद्यापीठ कबड्डी

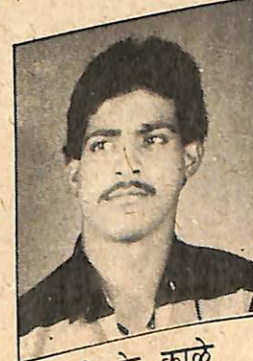
कु. अर्पिता गुजर
विद्यापीठ कबड्डी विभागीय मैदानी स्पर्धा

एस. एम. कुंभार

एल्. डी. घोळवे

सी. के. काळे

एस. आर. काळे

आंतरशालेय विभागीय मैदानी स्पर्धा

पुणे जिल्हा गोळा-फेक द्वितीय क्र. आंतरशालेय विभागीय कुस्ती

आंतरशालेय विभागीय कुस्ती

विभागीय क्रीडा स्पर्धेसाठी निवड झालेले खेळाडू-१

पी. के. काळे
कबड्डी, हॅण्डबॉल, मैदानी स्पर्धा

एस्. के. इंगळे
क्रिकेट

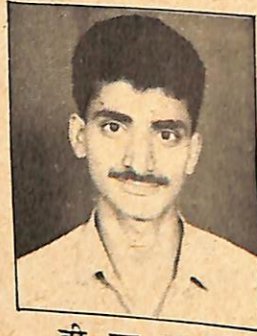
आर. एम्. कदम
खो-खो,

आर. डी. घोळवे
मल्लखांब

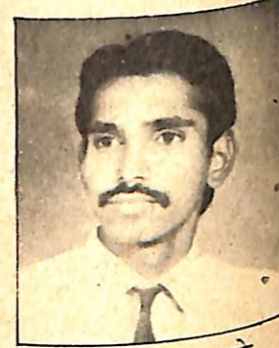
वी. एल्. भुजबळ
खो-खो

वी. एन्. पवार
खो-खो,

व्ही. एस्. टिकोळे
खो-खो

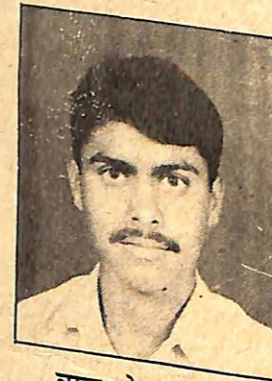
एस्. वी. नलगे
खो-खो

एम्. एम्. व्होरा
क्रिकेट, बॅडमिंटन

एच्. डी. रंधवे
क्रिकेट

वाय. के. खलाटे
मल्लखांब

व्ही. एम्. गायकवाड
शरीर सौष्ठव

डी. एस्. गालिंद
शरीर सौष्ठव

पी. सी. माने
व्हॉलीबॉल

एस्. एस्. जाधव
वजन उचलणे

व्ही. के. सणगर
बॅडमिंटन

विभागीय क्रीडा स्पर्धेसाठी निवड झालेले खेळाडू-२

कु. वैशाली जोशी
खो-खो मैदानी स्पर्धा

कु. मीना सोनगांवकर
बास्केट बॉल

कु. सुजाता भोसले
बास्केटबॉल,

कु. लिना कदम
मैदानी स्पर्धा

कु. आनंदी गुजर
कबड्डी मैदानी स्पर्धा

कु. संगीता भोसले
व्हॉलीबॉल

कु. सुनिता जाधव
कबड्डी

कु. अश्विनी साने
व्हॉलीबॉल

कु. सुनिता शितोळे
बास्केट बॉल

आंतरमहाविद्यालयीन मैदानी स्पर्धा
उपविजयी संघ

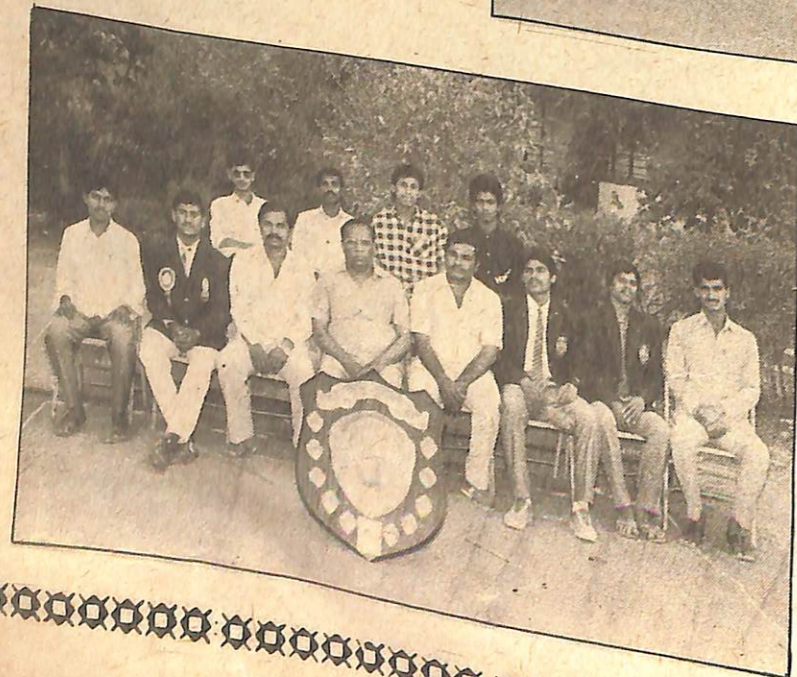
आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडास्पर्धा-१

कबड्डी (मुले) विजयी संघ

कबड्डी (मुली) विजयी संघ

खो-खो (मुले) विजयी संघ

आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धा-२

मल्लखांब (मुले) विजयी संघ

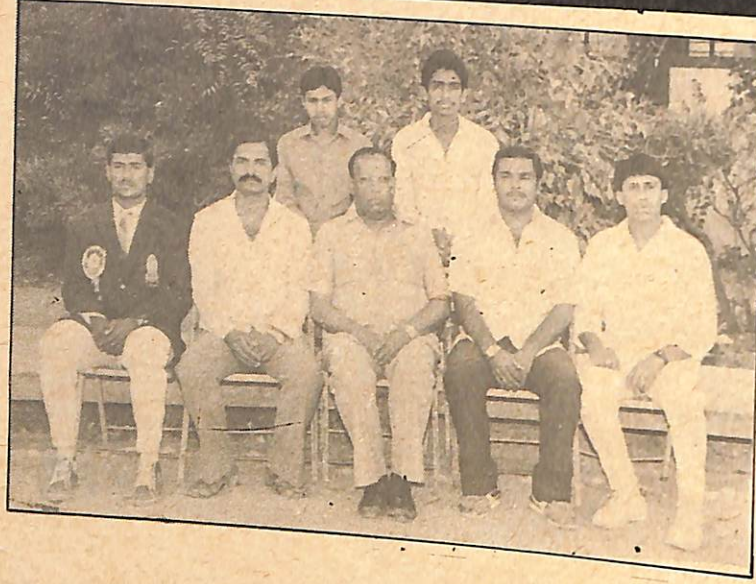

व्हॉलीबॉल (मुले) उपविजयी संघ

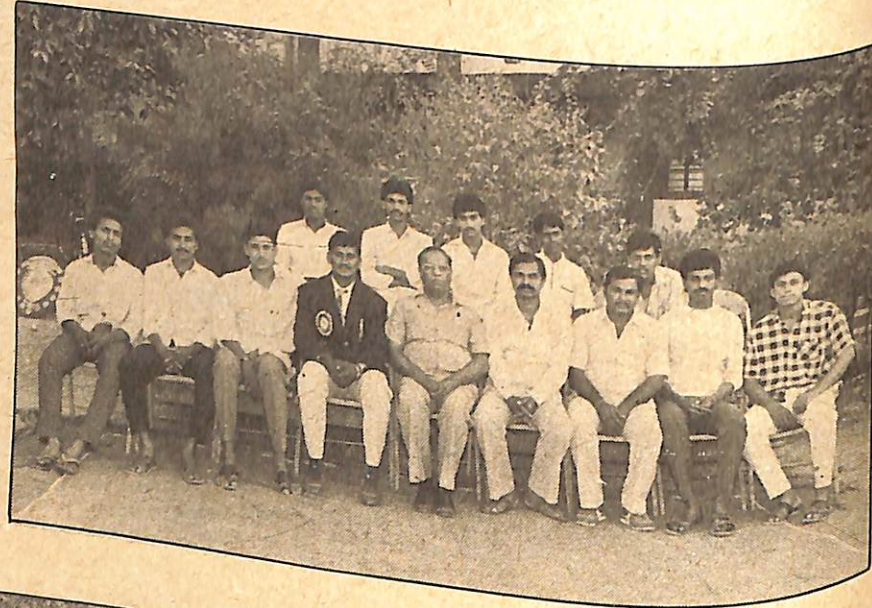

बास्केट बॉल (मुली) उपविजयी संघ

आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धा-३

बॅडमिंटन (मुले) उपविजयी संघ

क्रिकेट (मुले) उपविजयी संघ.

हॅण्डबॉल (मुले) उपविजयी संघ

प्रासंगिक कार्यक्रम-१

महाविद्यालयाचा वर्धापन दिन प्रमुख पाहुणे प्रभाकरराव देशमुख प्रांताधिकारी, बारामती

प्रौढ शिक्षण संघटक शिबीर प्रमुख पाहुणे- मा. देकर, मुख्याधिकारी, बारामती नगरपरिषद

हुंडाबंदी व अंधश्रद्धा निर्मूलन यावरील पोस्टर प्रदर्शन मा. मामासो। कुलकर्णी व श्री. आप्पासो। पवार

क्रीडा ज्योत प्रज्वलीत करताना कुलगुरु मा. डॉ. श्रीधर गुप्ते

(कर्मवीर जयंती-प्रमुख पाहुणे बॅ. विठ्ठलराव गाडगीळ) कर्मवीरांच्या पुतळ्यास पुष्पहार अर्पण करताना महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयास भेट

प्रासंगिक कार्यक्रम-२

(विविध चर्चासत्रे व कार्यशाळा)

केमिस्ट्री- प्रा. डॉ. एम्. एस्. वाडिया

फिजिक्स - एस्. वी. ओगले

बॉटनी- श्री. एस्. पी. नरवणे.

झूलॉजी- प्रा. डी. डी. एन्. देवबागकर

पॉलीटिक्स. - श्री. बाळासाहेब भारदे

कॉमर्स- श्री. बिंदुमाधव जोशी

प्रासंगिक कार्यक्रम-३

मा. डॉ. नवीनचंद्र जैन
आयुक्त पिंपरी, चिंचवड म. न. प्वा.
(प्रमुख पाहुणे गुणवत्ता पारितोषिक वितरण)

डॉ. सौ. रेखा जैन.

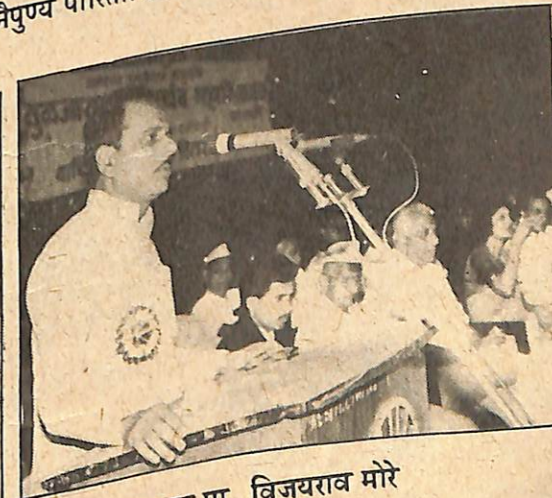
मा. डॉ. मोहनराव हापसे उपकुलगुरु, पुणे विद्यापीठ
(प्रमुख पाहुणे व अध्यक्ष, क्रीडा नेपुण्य पारितोषिक वितरण)

मा. पै. हरिश्चंद्र बिराजदार

कृषिभूषण मा. आप्पासाहेब पवार
(सत्कारास उत्तर)

आमदार मा. विजयराव मोरे

प्रासंगिक कार्यक्रम - ४

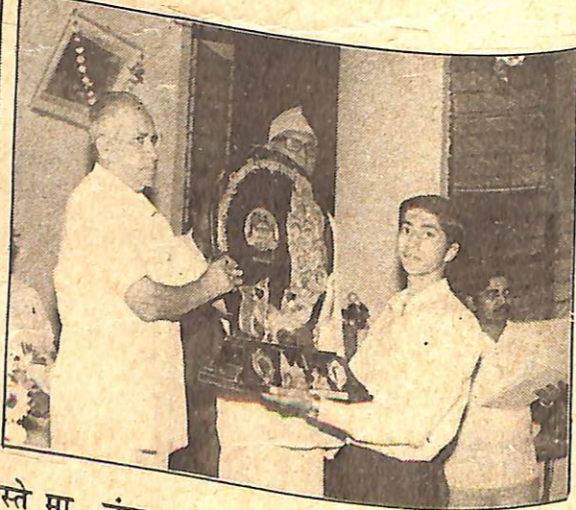
पारितोषिक वितरण समारंभ

गुणवत्ता पारितोषिक वितरण हस्ते डॉ. सौ. रेखा जैन

क्रीडानैपुण्य पारितोषिक वितरण - हस्ते मा. डॉ. मोहनराव हापसे
(डावीकडून अनुक्रमे, श्री. बाळासाहेब लांडगे, डॉ. हापसे. पै हरिश्चंद्र विराजदार)
वाद स्पर्धा-
वकृत्व स्पर्धा

कविवर्य मोरोपंत वाद व वकृत्व स्पर्धा पारितोषिक वितरण - हस्ते मा. जंबुकुमार शहा, अध्यक्ष अनेकांत एज्युकेशन सोसायटी
(डावीकडून अनुक्रमे मा. कमलाकान्त ढवाण पाटील, मा. जंबुकुमार शहा)

श्रद्धांजली

स्व. प्रा. अशोक मेहेर

शारिरीक शिक्षण संचालक
वरिष्ठ महाविद्यालय

आमच्या महाविद्यालयाची क्रीडा पताका गेली १६ वर्षे अभिमानाने सतत फडकवित ठेवणारे, उत्कृष्ट खेळाडू आणि कुशल क्रीडा संघटक म्हणून सर्वत्र ख्याती प्राप्त झालेले, चैतन्याचे मूर्तीमंत प्रतिक असलेले प्रा. अशोक मेहेर दि. १६ ऑगस्ट १९८९ रोजी अपघाती निधनाने कालवश झाले. त्यांच्या मृतात्म्यास शांती लाभो हीच प्रार्थना

सन १९८९-९० या शैक्षणिक वर्षात आमच्या महाविद्यालयातील प्रा. एस्. बी. खरोसेकर यांचे वडील अॅड. भिमराव दत्तात्रय खरोसेकर, श्री. एस्. जी. पाटील यांच्या मातोश्री श्रीमती मंजुळाबाई गुलाबराव पाटील व आमच्याच महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी कु. माया पानसे यांचे दुःखद निधन झाले. याशिवाय सिनेमासृष्टीतील थोर दिग्दर्शक व निर्माते श्री. कमलाकर तोरणे, साम्यवादी पक्षाचे महान नेते बी. टी. रणदिवे यांचेही दुःखद निधन झाले. ह्यांच्या निधनामुळे झालेले दुःख व्यक्त करून त्यांना आमची भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण करित आहोत.

महाविद्यालयाचे अंतरंग

स्थापना दिनांक २३ जून १९६२

[१] विद्यार्थी संख्या - ३५११

वरिष्ठ महाविद्यालय			कनिष्ठ महाविद्यालय		
शाखा	मुले	मुली	शाखा	मुले	मुली
साहित्य	८३२	१९०	साहित्य	४०२	७५
वाणिज्य	६७७	१६८	वाणिज्य	१७१	७५
विज्ञान	३६१	६४	विज्ञान	३७३	१२३
एकूण	१८७०	४२२	एकूण	९४६	२७३

[२] सेवक वर्ग

- अ) वरिष्ठ महाविद्यालयीन पूर्ण वेळ प्राध्यापक-७५, अर्धवेळ-३
ब) कनिष्ठ महाविद्यालयीन पूर्ण वेळ प्राध्यापक-३७, अर्धवेळ-५
क) प्राध्यापकेतर सेवक- ४५

[३] विद्यापीठीय परीक्षा निकाल (मार्च/एप्रिल १९८९)

टक्के		टक्के	
अ) तृतीय वर्ष साहित्य	८१.२५ फ)	एम.ए.मराठी	१००.००
ब) तृतीय वर्ष वाणिज्य	७१.०० ग)	एम.ए.इंग्रजी	१८.००
क) तृतीय वर्ष विज्ञान	५७.०० ह)	एम.ए.हिंदी	४.०५
ड) एम. कॉम	६१.३ ज)	एम.ए.अर्थशास्त्र	९०.००
इ) एम.ए. इतिहास	८६.०० ल)	एम.ए.राज्यशास्त्र	८५.७०

[४] कनिष्ठ महाविद्यालयीन (१२ वी) निकाल मार्च ८९

अ) साहित्य शाखा	४४.७०
ब) विज्ञान शाखा	६३.६०
क) वाणिज्य शाखा	७१.७५

[५] वसतिगृह प्रवेश

- अ) मुलांचे वसतिगृह १४७
ब) मुलींचे वसतिगृह ७१

[६] प्राध्यापकांनी संपादित केलेली नवीन गुणवत्ता

- प्रा. के. एम. जाधव - एम. फील 'अ' ग्रेड
प्रा. एम्. नारे - १९८९ मध्ये झालेल्या जी. डी. सी. अँड ए च्या परीक्षेत महाराष्ट्रात प्रथम क्रमांकाचे उत्तीर्ण

[७] नवीन नेमणूका

- वरिष्ठ महाविद्यालय
१) प्रा. एम्. एम्. निवर्गी- इंग्रजी
२) प्रा. कु. एम्. एस्. पैठणकर - संख्याशास्त्र
३) प्रा. कु. एस्. आर. घोंगडे - रसायनशास्त्र
४) प्रा. ए. ई. काळंगे - पदार्थ विज्ञान शास्त्र
५) प्रा. डॉ. आर. डी. जोसेफ - वनस्पतीशास्त्र
६) प्रा. के. वी. जैस्वाल - प्राणीशास्त्र

कनिष्ठ महाविद्यालय

- १) प्रा. कु. टी. व्ही. मेहता - राज्यशास्त्र
२) प्रा. डी. एल. कुंभार - समाजशास्त्र
३) प्रा. आर. एम्. पंडित - गणित
४) प्रा. कु. पी. डी. मगदूम - गणित
५) प्रा. डी. जी. ढवाण - रसायनशास्त्र
६) प्रा. एम्. पी. गुरव - पदार्थ विज्ञान शास्त्र
७) प्रा. के. वी. नाळे - ऑटो इंजिनअरिंग
८) श्री. जी. एस्. होळकर - टेक्निकल कोर्स

[८] निवड

- प्राचार्य - पुणे विद्यापीठाच्या बोर्ड ऑफ डॉ. जे. के. गोधा - स्पॉर्ट्सच्या चेअरमन पदी निवड

[९] प्राध्यापकांचा सहभाग आणि इतर विशेष

- १) उपप्राचार्य डॉ. डी. टी. पाटील (मराठी) - अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनात उपस्थिती (पुणे) - पदव्युत्तर मराठी विषयाच्या प्राध्यापकांसाठी आयोजित चर्चासत्राचे सूत्रसंचलन (शिरूर महाविद्यालय) - पुणे विद्यापीठाच्या मराठी विभागाने आयोजित केलेल्या 'मराठी विषयाच्या संशोधक मार्गदर्शक चर्चासत्रात सहभाग (पुणे) शिवराज महाविद्यालय, गडहिंग्लज

२) उपप्राचार्य डॉ. के. एम्. सुर्वे (हिंदी)

येथील 'महाराष्ट्र के विश्वविद्यालयों में महाविद्यालयों में हिंदी के पठन पाठमें आनेवाली कठिनाईयाँ' या चर्चासत्रात एका सत्राचे सूत्रसंचलन आणि शोध निबंध सादर - शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर येथील हिंदी परिषदेच्या प्रथम अधिवेशनातील एका चर्चासत्राचे सूत्रसंचालन भारतीय विज्ञान परिषदेच्या कोचीन येथील वार्षिक अधिवेशनात शोध निबंधाचे वाचन काँसिप' योजनेतगत तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती येथे आयोजित 'सेमिनार ऑन अग्राईड वॉटनी' चे संयोजक इंडियन बोटॅनिकल सोसायटीच्या नागपूर येथील अधिवेशनासाठी शोध

३) प्रा. डॉ. डी. के. मगदूम (वनस्पतीशास्त्र)

४) प्रा. डॉ. एस्. एस्. देवकुळे

वनस्पतीशास्त्र

निबंधाचा स्वीकार भारतीय विज्ञान परिषदेच्या कोचीन येथील अधिवेशनासाठी शोध निबंधाचा स्वीकार. 'दि. स्पेशल इंडियन जिओफाइटॉलॉजिकल' च्या पुणे येथील अधिवेशनात शोध-निबंधाचे वाचन.

५) प्रा. सौ. एम्. ए. पाटील (वनस्पतीशास्त्र)

दि. स्पेशल इंडियन जिओफाइटॉलॉजिकल' च्या पुणे येथील अधिवेशनात शोध निबंधाचे वाचन

६) प्रा. के. एम्. ढमाळ (रसायनशास्त्र)

यु.जी.सी पुरस्कृत आणि -रसायनशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, आयोजित रिफ्रेशर कोर्समध्ये सहभाग - यु. जी.सी. पुरस्कृत आणि रसायनशास्त्र विभाग-दिल्ली विद्यापीठ आयोजित कार्यशाळेत सहभाग.

७) प्रा. डॉ. केवल जैस्वाल (प्राणिशास्त्र)

- Environmental Pollution and Health Hazards, Journal of Zoology, Uttar Pradesh; Journal of zoology, Geobios, Recent, Trends in Taxicology इ. नियतकालिकात शोध निबंधांना प्रसिद्धी

८) प्रा. के. एम्. जाधव (मानसशास्त्र)

मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या नाशिक येथील अधिवेशनात शोध निबंधाचे वाचन - Indian Association for Management Development and Inter University council of Business Education and Research या संस्थेने कोल्हापूर येथे आयोजित केलेल्या अधिवेशनात शोध निबंधाचे वाचन

९) प्रा. पी. डी. फरसोले (वाणिज्य)

- Quarterly Journal of Management Development या मासिकामध्ये शोध निबंधास प्रसिद्धी

१०) प्रा. जे. बी. मगदूम (वाणिज्य)

सी. टी. बोरा कॉलेज, शिरूर, तर्फे आयोजित 'The Seminar on Academic and Vocational Relevance of commerce 'Degree course' चर्चासत्रात सहभाग - अहमदनगर कॉलेज आयोजित The Seminar on Commerce and Management या चर्चासत्रात सहभाग वाणिज्य विभागाने आयोजित केलेल्या पुणे विद्यापीठाच्या

११) प्रा. आर. डब्ल्यू. जोशी (अर्थशास्त्र)

'The Workshop on Graduate teacher in Commerce' मध्ये सहभाग मराठी अर्थशास्त्र परिषदेच्या नागपूर येथील १३ व्या वार्षिक अधिवेशनात शोध निबंध सादर - पुणे विद्यापीठाच्या 'संरक्षण आणि सामरिक अभ्यास विभागातर्फे आयोजित 'Teaching in Defence studies कार्यशाळेत सहभाग - भोसला मिलीटरी स्कूल, नाशिक येथे आयोजित केलेल्या 'Indian Security' या विषयावरील चर्चासत्रात शोध निबंधाचे वाचन

१२) प्रा. पी. आर. पाटील (संरक्षणशास्त्र)

- पुणे विद्यापीठाच्या संरक्षण आणि सामरिक अभ्यास विभागातर्फे आयोजित Indian Military History-विषयावरील चर्चासत्रात शोध निबंधाचे वाचन इंडियन बोटॅनिकल रिपोर्टर मध्ये -शोध निबंधास प्रसिद्धी

१३) प्रा. आर. डी. जोसेफ (वनस्पतीशास्त्र)

पुणे विद्यापीठाच्या मदतीने तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती येथे आयोजित 'महाराष्ट्रातील राजकीय नेतृत्व आणि चळवळ' या विषयावरील चर्चासत्राचे संयोजन आणि शोध निबंध सादर

१४) प्रा. व्ही. डी. काकडे (राज्यशास्त्र)

यु. जी. सी तर्फे फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे येथे आयोजित 'सार्वजनिक कर्ज, समस्या, भवितव्य व उपाय' चर्चासत्रात शोध-निबंध सादर

१५) प्रा. आर. के. खाडे (अर्थशास्त्र)

१६) प्रा. ए. एस्. किणिंगे (इतिहास) 'प्रो. आर. सी. मुजुमदार, एक भारतीय इतिहासकार' या विषयावर पदव्युत्तर वर्गाना अध्यापन करणाऱ्या प्राध्यापकांसाठी पुणे विद्यापीठात व्याख्यान

[१०] विद्यार्थ्यांची गौरवगाथा

१) श्री. संदीप सुभेदार (एम.ए.अर्थशास्त्र) - अखिल भारतीय मराठी साहित्य परिषदेच्या पुणे येथील साहित्य सम्मेलनातील नवोदित, कवी सम्मेलनामध्ये 'कविता' या कवितेची निवड व वाचन - 'उमा प्रकाशन', पुणे द्वारा आयोजित राज्यस्तरीय पदमंग्धा काव्यलेखन स्पर्धेमध्ये 'अबोल गाणे' या कवितेस रु. १२५/- चे प्रथम पारितोषिक - 'लोकमत' दिवाळी अंकात 'ओळख हिरवी' कवितेस प्रसिद्धी

२) श्री. शरद शिर्के (एस.वाय.बी.एस्सी.) पुणे ते कन्याकुमारी व परत ३५०० कि.मी. अंतराची सायकल सफर पूर्ण करणारा महाविद्यालयातील प्रथम मानकरी सुल्लीया दक्षिणा येथील मेजर नॅशनल इंस्ट्रिगेशन कॅम्पमध्ये सहभाग

३) श्री. शिरीष तुळशीराम रिक्कीबे (टी. वाय. बी. ए) आर. डी. (दिल्ली) परेडसाठी नेव्ही मधून निवड. महाराष्ट्र राज्याला पंतप्रधानांचे रिपब्लिक डे परेड बावतचे प्रथम क्रमांकाचे बॅनर मिळवून देण्यामध्ये सहभाग

४) दत्तात्रय वाघमोडे, कार्पोरल (१२ वी सायन्स)

[११] महाविद्यालयात संपन्न झालेले विशेष समारंभ

१) वर्धापन दिन २३ जून १९८९ विशेष समारंभ अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष श्री. जुंबुकुमार शहा यांचे अध्यक्षतेखाली आणि बारामती विभागाचे प्रांतसाहेब श्री. प्रभाकर देशमुख यांच्या उपस्थितीत महाविद्यालयाचा २७ वा वर्धापन दिन समारंभ संपन्न झाला. प्रमुख पाहुणे खासदार विठ्ठलराव गाडगीळ यांच्या उपस्थितीत कर्मवीर भाऊराव पाटील जन्मशताब्दि समारंभ संपन्न झाला.

२) कर्मवीर जयंती

३) आंतरविभागीय मैदानी स्पर्धा १ डिसेंबर १९८९ पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. श्रीधर गुप्ते यांच्या हस्ते पुणे विद्यापीठीय आंतरविभागीय मैदानी स्पर्धांचे उद्घाटन करण्यात आले.

४) राष्ट्रीय सेवा योजना २३ डिसेंबर १९८० राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या हिवाळी शिबिराचे उद्घाटन बारामती तालुका गट विकास अधिकारी श्री. वाघसाहेब यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले. समारोप समारंभ प्रसंगी तालुक्याचे तहसिलदार श्री. दिनकरराव जगदाळे प्रमुख पाहुणे म्हणून लाभलेले होते.

५) चर्चासत्र सहकारी चळवळ, ग्रामीण विकासाचे एक साधन सहभागी झालेल्या काही मान्यवर व्यक्ती दि. २९ व ३० जुलै, ८९ (अर्थशास्त्र विभाग)

प्रा. डॉ. गो. स. कामत पुणे प्रा. डॉ. आर. व्ही. पुणे नाडकर्णी प्रा. डॉ. कमलाकर परचुरे फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे श्री. चंद्रराव तावरे - चेअरमन माळेगाव सह. साखर कारखाना (उद्घाटक) माळेगाव

श्री. एस्. एस्. हिरमठ - बारामती श्री. जुंबुकुमार शहा - अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती श्री. चंद्रसेन जाधवराव - माळेगाव

६) चर्चासत्र ग्राहक संरक्षण दि. ३० व ३१ जुलै १९८९ (वाणिज्य विभाग) सहभागी झालेल्या काही मान्यवर व्यक्ती

श्री. बिंदू माधव जोशी अध्यक्ष, अखिल भारतीय ग्राहक पंचायत समिती, पुणे. डॉ. एस्. बी. कोलते अधिष्ठाता, वाणिज्य विभाग, पुणे, विद्यापीठ, पुणे

डॉ. ए. जी. गोसावी उपप्राचार्य, मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे प्रा. डॉ. गो. स. कामत वैकुंठ मेहता इन्स्टिट्यूट फॉर को-ऑप, पुणे श्री. प्रभाकर देशमुख प्रांताधिकारी-बारामती विभाग, बारामती श्री. आर. डब्ल्यू गुडाळ सह. आयुक्त, अन्न औषधे, प्रशासन, पुणे विभाग, पुणे

श्री. के. बी. आश्रित विभागीय टेलिफोन अधिकारी ग्रामीण विभाग, पुणे

श्री. एन्. जी. बापट पुणे विद्यापीठ, पुणे प्रा. अशोक जोशी पुणे प्रा. सुभाष गोखले बँक ऑफ महाराष्ट्र, ट्रेनिंग कॉलेज प्रा. एम्. ए. देशमुख प्राध्यापक, श्री. विखे-पाटील अध्यासन, पुणे विद्यापीठ, पुणे

प्रा. आर. व्ही. नाडकर्णी पुणे श्री. जुंबुकुमार शहा अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी-बारामती खजिनदार, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती

श्री. माणिकलाल शहा चेअरमन, माळेगाव सह. साखर कारखाना, माळेगाव श्री. चंद्रराव तावरे सहभागी झालेल्या काही मान्यवर व्यक्ती

७) चर्चासत्र- दि. २०/२१ जाने. १९९० राजकीय नेतृत्व (राज्यशास्त्र विभाग)

१) श्री. मोहन धारिया - अध्यक्ष वनराई पुणे २) श्री. बाळासाहेब भारदे माजी सभापती, विधानसभा महाराष्ट्र राज्य

३) प्रा. डॉ. व्ही. के. क्षीर- प्रमुख, राज्यशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे ४) कृषीभूषण मा. श्री. आप्पासाहेब पवार-बारामती

५) प्रा. डॉ. एन्. आर. इनामदार-पुणे ६) श्री. गुलाबराव ढवाण पाटील-बारामती ७) श्री. किरण गुजर - नगरपरिषद सदस्य-बारामती

८) प्राचार्य व्ही. डब्ल्यू. देशमुख श्री. छ. शाहू मंदिर महाविद्यालय, पुणे. ८) चर्चासत्र- जुंबुमाप्रजांची कविता व वि. वा. शिखाडकरांची नाटके सहभागी झालेल्या काही मान्यवर व्यक्ती दि. २२/२३ प्रा. डॉ. ग. ना. जोगळेकर, पुणे

(मराठी विभाग) प्रा. डॉ. प्र. ना. दिक्षीत, पुणे प्रा. डॉ. अर्चना ढेकणे, पुणे

९) चर्चासत्र Seminar on Applied Botany (वनस्पतीशास्त्र विभाग) सहभागी झालेल्या काही मान्यवर व्यक्ती श्री. एस. पी. नरवणे - जॉईंट डायरेक्टर, (उद्घाटक) सामाजिक वनीकरण विभाग, पुणे दि. ५, ६ व ७ डिसेंबर १९८९

१०) कृतिसत्र- (रसायनशास्त्र विभाग) विषय - Electrochemical Techniques of Analysis २९, ३० नोव्हें व १ डिसेंबर ८९ उद्घाटक डॉ. एच. एस्. वाडिया, रसायनशास्त्र विभाग प्रमुख पुणे विद्यापीठ, पुणे

११) कृतिसत्र- (प्राणिशास्त्र विभाग) विषय - Molecular Biology and Genetics उद्घाटक - डॉ. डी. एन्. देवबागकर प्राणिशास्त्र विभाग प्रमुख पुणे विद्यापीठ, पुणे

१२) कृतिसत्र- (पदार्थविज्ञान शास्त्र) विषय - Material Science उद्घाटक डॉ. एस्. बी. ओगले पदार्थ विज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे दि. ९ व १० डिसेंबर ८९

१३) कृतिसत्र- (भूगोल विभाग) विषय - Rural Settlement उद्घाटक - प्रा. बी.बी. पवार, अध्यक्ष, भूगोल अभ्यास मंडळ, पुणे विद्यापीठ तुकडी व वर्ग प्रतिनिधी, विद्यापीठ प्रतिनिधी, गंदरिंग सेक्रेटरी, जिमखाना प्रतिनिधी, विद्यार्थिनी प्रतिनिधी व इतर विद्यार्थी प्रतिनिधींच्या निवडीसाठी घेतल्या गेलेल्या निवडणूका उत्साहपूर्ण आणि खेळीमेळीच्या वातावरणात शांततेने पार पडल्या.

१४) विद्यार्थी प्रतिनिधी निवडणूका दि. २७ सप्टें. १९८९

१५) वार्षिक स्नेहसम्मेलन (दि. १, २ आणि ३ फेब्रु. १९९०) जुलै १९८९ वरिष्ठ आणि कनिष्ठ महाविद्यालयाचे संयुक्त स्नेहसम्मेलन नेहमीच्या कार्यक्रमासह शांततेने पार पडले प्रा. डॉ. वि. भा. देशपांडे, पुणे

१६) कविवर्य मोरोपंत वक्तृत्व आणि आणि वाद-विवादांच्या वक्तृत्व आणि वाद-विवाद स्पर्धा

स्पर्धांमध्ये प्रतिष्ठा प्राप्त झालेल्या या स्पर्धांचे पारितोषिक वितरण मा. श्री. जंबुकुमार शहा यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले.

१७) कृषीभूषण मा. श्री. आप्पासाहेब पवार, आमदार अॅड. श्री. विजयराव मोरे यांचा सत्कार आणि वार्षिक गुणवत्ता

भारत सरकारने 'कृषिभूषण' मा. श्री. आप्पासाहेब पवार यांना पद्मश्री हा किताब देऊन सम्मानीत केल्याबद्दल व महाराष्ट्र सरकारने अॅड. श्री. विजयराव मोरे यांची विधानपरिषदेवर नियुक्ती केल्याबद्दल त्या दोघांचा आणि त्याचबरोबर डॉ. सौ. रेखा जैन व मा. डॉ. मा. डॉ. नवीनचंद्र जैन यांचा संस्थेचे अध्यक्ष श्री. जंबुकुमार शहा यांच्या शुभहस्ते सत्कार करण्यात आला. तदनंतर डॉ. सौ. रेखा जैन यांच्या शुभहस्ते गुणवत्ता पारितोषिक वितरणाचा समारंभ पार पडला.

१८) वार्षिक क्रीडा नैपुण्य पारितोषिक वितरण समारंभ (२ एप्रिल १९९०)

कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान मा. श्री. जंबुकुमार शहा यांनी भुषविले. प्रमुख पाहुणे म्हणून मा. नवीनचंद्र जैन, आयुक्त, पिंपरी चिंचवड महानगरपालिका यांना निमंत्रित करण्यात आले होते. सदर समारंभाचे प्रमुख पाहुणे आणि पुणे विद्यापीठाचे उपकुलगुरु मा. डॉ. मोहनराव हापसे यांचा सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद मा. श्री. पै. हरिश्चंद्र बिराजदार, कुस्ती मार्गदर्शक, महाराष्ट्र राज्य यांनी भुषविले. श्री. सुजय घोरपडे (आंतरराष्ट्रीय टेबल टेनिस खेळाडू) श्री. पै. बाळासाहेब लांडगे (सरचिटणीस, कुस्तीगीर परिषद) आणि श्री. एल. टी. देशमुख (क्रीडा संचालक, पुणे विद्यापीठ) इ. मान्यवरांच्या उपस्थितीमुळे समारंभास शोभा प्राप्त झाली

[१९] महाविद्यालयातील शैक्षणिक सुविधा अ) पदवी स्तरावर शिकविले जाणारे विषय कला शाखा मराठी, हिंदी, इंग्रजी, अर्थशास्त्र,

राज्यशास्त्र, भूगोल, इतिहास, मानसशास्त्र, समाजशास्त्र, संरक्षणशास्त्र वाणिज्य शाखा अकाँट्स, कॉस्टिंग, संख्याशास्त्र विज्ञान शाखा पदार्थविज्ञान शास्त्र, प्राणीशास्त्र, रसायनशास्त्र, वनस्पतीशास्त्र गणित, संख्याशास्त्र, इलेक्ट्रॉनिक्स कला शाखा मराठी, हिंदी, इंग्रजी, अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र, इतिहास वाणिज्य शाखा अकाँट्स डिप्लोमा इन टॅक्सेशन लॉ (D.T.L) Short Term Certificate Course in Computer Programme and Electronics

ब) पदव्युत्तर स्तरावर शिकविले जाणारे विषय

क) पदव्युत्तर पदविका ड) सर्टिफिकेट कोर्स

[१३] पुढील वर्षापासून सुरु केले जाणारे नवीन अभ्यासक्रम कनिष्ठ महाविद्यालय

वरिष्ठ महाविद्यालय

[१४] महाविद्यालय परिसर विकास पूर्ण झालेले प्रकल्प (१९८९-९०)

११ वी कला - संस्कृत ११ वी वाणिज्य - गणित, संख्याशास्त्र व सहकार ११ वी विज्ञान - जर्मन, जिऑलॉजी

व्होकेशनल कोर्सेस ११ वी - हॉर्टिकल्चर बेकरी व कन्फेक्शनरी १२ वी - ऑटो इंजिनअरिंग टेक्नीशियन एफ. वाय. बी. ए. - योग, लॉजीक, मेथॉडॉलॉजी ऑफ सायन्स एफ वाय बी. एस्सी - मायक्रोवॉयलॉजी एम. एस्सी. बॉटनी, झूलॉजी, ऑर्गेनिक केमिस्ट्री इतर - बॅचलर ऑफ लायब्ररी सायन्स, बॅचलर ऑफ फिजीकल एज्युकेशन, स्पोर्ट्स अॅन्ड हेल्थ.

-विद्यापीठ अनुदान आयोगाची आर्थिक मर्यादा लाभलेल्या लॅब्रॉटरी आणि म्युझियम बिल्डींगचे काम पूर्ण

अपूर्णावस्थेतील/सुरु करावयाचे प्रकल्प

[१५] महाविद्यालयात चालू असलेले अभ्यासेतर उपक्रम

- एक एकर सहा गुंठे क्षेत्रावर बॉटनीकल गार्डनची उभारणी - महाविद्यालय आवारातील रस्त्याचे डांबरीकरण पूर्ण - महाविद्यालयाची उपसा जलसिंचन योजना पूर्ण - आयुर्वेदिक औषधी वनस्पतींची लागवड पूर्ण - रोपवाटिका - विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे अनुदान प्राप्त झालेल्या जिमनेशियम बिल्डिंगचे काम - अपूर्णावस्थेत राष्ट्रीय छात्र सेनेसाठी स्वतंत्र इमारत राष्ट्रीय सेवा योजनेसाठी स्वतंत्र इमारत -महाराष्ट्र बँक विस्तारीत शाखेसाठी स्वतंत्र इमारत ऑटोमोबाईल इंजिनअरिंग, बेकरी व कन्फेक्शनरीसाठी स्वतंत्र इमारती -मुलांच्या वसतिगृहाच्या इमारतीचा विस्तार-जादा ५० मुलांच्या निवासाची सोय -सायकल स्टॅण्डचा विस्तार -फलोत्पादन प्रकल्प -साग वृक्षाची लागवड -रेशिम उत्पादन प्रकल्प -महाविद्यालय प्रवेशद्वार -कविवर्य मोरोपंत वाद वक्तृत्व स्पर्धा. -सामान्य ज्ञान व स्पर्धात्मक परीक्षा. फिल्म क्लब. -राष्ट्रीय छात्र सेना

-राष्ट्रीय सेवा योजना -एकात्मिक ग्रामीण विकास योजना -शाळा महाविद्यालय समुह योजना -कार्यात्मक साक्षरतेचा सामुहिक कार्यक्रम -क्षेत्रीय विकास कार्यक्रम -विज्ञान कार्यशाळा-(तांत्रिक अभ्यासक्रम) -छापखाना. (आर्थिक दृष्ट्या मागासलेल्या स्त्रियांसाठी)

[१६] महाविद्यालयातील इतर सुविधा मुलांसाठी व मुलींसाठी वसतिगृह, अद्यावत व्यायामशाळा, कॅन्टीन, छापखाना झेरॉक्स सुविधा, महाराष्ट्र बँकेची विस्तारित शाखा, भाषा-विज्ञान प्रयोगशाळा. रोपवाटिका, विश्रामगृह, विद्यार्थी सहकारी वस्तु भांडार, सेवकांसाठी सहकारी पतपुरवठा संस्था, सायकल स्टॅन्ड, प्राचार्य निवासस्थान, ग्रंथालय - (पदवीपूर्व व पदव्युत्तर वर्गासाठी स्वतंत्र) बोटनिकल गार्डन विद्यार्थी विश्रामिका विद्यार्थिनी विश्रामिका

[१७] अनुदाने विद्यापीठ अनुदान मंडळ- दिल्ली यांनी ७ व्या पंचवार्षिक योजनेतर्गत महाविद्यालयास नुकतीच मंजूर केलेली अनुदाने अ) अर्थशास्त्र विभाग (पुस्तके व नियतकालिकांसाठी) रु. ७०,०००/- ब) वाणिज्य विभाग रु. ९८,०००/- क) पदव्युत्तर विस्तार कार्यक्रम रु. ७०,०००/-

M/s KISHORE SCIENTIFIC COMPANY

1187/8, Shivaji nagar, Pune - 411 005
Phone No. 57955

Dealers in :

Scientific Laboratory Equipments, Chemicals,
Glass-Wares, Electronics Instruments
and Sundry Lab-Items

Complete Laboratory Furnishers

बारामती तालुका सहकारी दुध पुरवठा संघ लि. बारामती

मु. पो. बारामती जि. पुणे

दुध संघाची सहकाराच्या माध्यमातून प्रगतीकडे यशस्वी वाटचाल
बारामतीकर व सर्वांसाठी सातत्याने उपलब्ध सेवा

- १) "नंदन पशुखाद्य"
- २) पशु औषधे, पोल्ट्री औषधे
- ३) कृत्रिम रेतन सेवा
- ४) डेअरी साहित्य
- ५) दूध व दुग्ध पदार्थ

- अधिक दुग्धोत्पादन
- पशुंचे उत्तम आरोग्य
- परदेशी इन्सिमेशन उत्तम उत्पत्ती
- अधिक नफा
- आपली आवड
निर्भेळ दूध, चविष्ट श्रीखंड, मसालायुक्त दूध,
सुगंधी दूध, मलईदार लस्सी, दही, ताक इत्यादि.

(लघ्न समारंभासाठी मागणीप्रमाणे योग्य माफक दरात मिळेल.
पशु वैद्यकिय डॉक्टरांची तत्पर सेवा नोंदणी करण्याचे ठिकाण : कसबा बारामती)

श्री. सतीशराव ना. खोमणे
व्हा. चेअरमन

श्री. बाळासाहेब तावरे
चेअरमन

॥ अनेकान्त ॥ १६ ॥

मराठी विभागा

अनेकान्त

अंक २८ वा
१९८९-९०

पवार आपल्या स्वागतपर भाषणात म्हणाले 'मराठी भाषेच्या, मराठी
भाषकांच्या आणि महाराष्ट्राच्या सर्वांगीण विकासासाठी संघटित प्रयत्न
करणे हा या परिषदेचा मुख्य उद्देश आहे. जगाच्या विविध भागातील
मराठी भाषक प्रतिनिधी अशा प्रयत्नांसाठी प्रथम एकत्र येत आहेत.

जागतिक मराठी परिषद'

गौतम दामू सोनवणे
टी.वाय.बी.ए.

जागतिक मराठी परिषदेच्या माध्यम मातून येथे
हे साहित्यसंमेलन नाही तर मातृभाषा मराठी
जगभर पसरलेले मराठी भाषक एकत्र यावेत
हे उद्देश आहे. त्यासाठी एखादे व्यापक आणि
असण्याची गरज होती. या परिषदेने ती पूर्ण

महाराष्ट्रात मराठी ही राज्यभाषा झाली असली
येही इंग्रजीचे आक्रमण वाढत आहे. मराठीचे
आहे. आणि शुद्ध डोलदार मराठी भाषा वाच्यता
ही दुरापास्त झाले आहे. इंग्रजी भाषेला मिळणारी
जागतिक प्रतिष्ठा वाढत असल्यामुळे मराठीतून
वेगळे ठरू लागले आहे. त्यासाठी शासकीय घोरणात
यक आहे. त्याबाबतची सूचना अधिवेशनातील
शासन तिचा अवश्य विचार करील. जागतिक
भाषा आणि संस्कृती यांच्या विकासाचे
विकासासाठी करावयाच्या प्रयत्नांचे एक
श्री. शरद पवार यांनी व्यक्त केली.
ख पाहुण्या मॉरिशसच्या महिला हक्क,
गेक संबंध खात्याच्या मंत्री शिलाबाय बापू
ठी भाषा जिवंत ठेवण्यासाठी आम्हा मूळच्या
य अडचणी येतात. साधनांचीही मोठी उणिवा
ग निर्माण करणाऱ्या या शिवप्रभूंची ही भाषा
मध्ये आम्ही विविध प्रकारे प्रयत्नशील आहोत.
माध्यमिक शाळांमध्ये मराठी भाषा शिकवली
स्कृतीच्या जपणुकीसाठी भारत सरकार महाराष्ट्र
गरज आहे. परदेशात मराठी वातावरण नाही.
ग करावे लागते. त्यासाठी मराठी साहित्य व
गणे आवश्यक आहे असेही मत श्री.मती बापू

काल्या पवार यांनी म्हणले.
यांनी नोंदवले.
'मराठी भाषा जिवंत राहायला पाहिजे, असे आपल्याला खरोखर
वाटत असेल तर, तिचा शासकीय पातळीवर आणि दैनंदिन व्यवहारातील
वापर जाणीवपूर्वक वाढविला पाहिजे. असे आग्रहाने प्रतिपादन करून

॥ अनेकान्त ॥ १७ ॥

बृहन्महाराष्ट्र मंडळाचे अध्यक्ष केंद्रिय उर्जामंत्री वसंत साठे अधिवेशनात बोलतात म्हणाले. ते पुढे म्हणाले की 'भाषा विचाराचे, व्यवहाराचे माध्यम बनले नाही तर टिकू शकत नाही. हा इतिहास आहे. गरज हीच भाषेचीही जननी असते.'

जागतिक मराठी परिषदेच्या पहिल्या अधिवेशनाच्या अध्यक्षपदावरून बोलताना यंदाचे ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते ज्येष्ठ कवि 'श्री. वि. वा. शिरवाडकर उर्फ कुसुमाग्रज म्हणाले इंग्रजी माध्यमांच्या शाळांमुळे मराठी भाषेवर सध्या मोठे संकट आले असून, शिक्षणातील मराठी भाषाविषयक धोरण निश्चित करण्यासाठी राज्यशासनाने तातडीने पावले उचलणे आवश्यक आहे. मराठी माध्यमांच्या अभ्यासक्रमात जी प्रतिष्ठा इंग्रजीला असते किमान तेवढी प्रतिष्ठा इंग्रजी माध्यमांच्या अभ्यासक्रमात मराठी भाषेला देण्यात शासनाला कोणती अडचण आहे?

इंग्रजी माध्यमाने मुलांचे इंग्रजी फार बळकट होते असेही नाही. कारण ब्रिटीशांच्या इंग्रजी अभ्यासाला अभिजात साहित्य आणि प्रगल्भ विचारांचे अधिष्ठान होते. आजचे इंग्रजी हे व्यापारी आणि कारखानदारी बाजारपेठेतून आलेले असल्यामुळे सर्वसाधारण विद्यार्थ्यांना कोणतीच बाधिलकी राहत नाही. स्वतःच्या घरात आणि समाजात ही एक परसत्ता त्यांच्यावर लादली जाते. परिणामतः इंग्रजी माध्यमाच्या विशेषतः मिशनरी शाळा म्हणजे जमिनीवर टेकायला पाय नाहीत आणि आकाशात

झेपावयाला पंख नाहीत, अशा शाळा 'त्रिशंकूचे' कारखाने झाले आहेत. शासकीय पातळीवर मराठीला मिळणाऱ्या दुय्यम स्थानावढेला व्यक्त करताना ते म्हणाले 'मराठी भाषा ही कागदोपत्री राज्यभाषा झाली आहे. पण व्यवहारात तिचा हा अधिकार फारसा मान्य झाल्याचे दिसत नाही. डोक्यावर सोनेरी मुकूट आणि अंगावर फाटके कपडे अशा अवस्थेत ती मंत्रालयाच्या दाराशी उभी आहे. सरकारी आणि निमसरकारी संस्थांमध्ये मराठीला अद्याप खालच्या मानेनेच वावरावे लागते.

समारंभामध्ये सर्वश्री राजारामवापू गोंधळी, ग्वाल्हेर घराण्याचे वयोवृद्ध गायक कृष्णराव पंडित, तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी, शंतनूराव किलोस्कर, व्ही. शांताराम, डॉ. मा. नी. पुरंदरे, मो. ग. रांगणेकर, पु. ल. देशपांडे, लता मंगेशकर, पंतप्रधानांचे मुख्य सचिव भालचंद्र देशमुख, केंद्रिय विज्ञान व तंत्रज्ञान विभागाचे सचिव डॉ. वसंत गोवारीकर, नौदल प्रमुख जयंत नाडकर्णी, लावणी गायिका यमुनाबाई वाईकर आणि सुनील गावसकर यांचा कवि कुसुमाग्रज यांच्या हस्ते शाल व स्मृतिचिह्न देऊन सत्कार करण्यात आला.

महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री मा. शरद पवार, कार्याध्यक्ष माधव गडकरी आणि डॉ. रवी वापट, भा. कृ. देसाई, मनोहर जोशी आणि अन्य अनेक मान्यते केलेल्या अथक परिश्रमातून हे अधिवेशन यशस्वी झाले. त्यावेळी सर्वांचे मनःपूर्वक अभिन्नंदन करायला हवे!

मावळत्या सूर्यास

संजय भागवत
एम. ए. (मराठी)

किती तरी दिवस झाले,
माझ्या दारिद्र्याची लक्त्रे घेवून रोज मी येतोय तुझ्याकडे
होतील त्याची कवच कुंडले म्हणून
तू मात्र माझ्या दारिद्र्यालाच हसतोस
ही तर रोजचीच भैरवी म्हणून

तुला भेटण्यासाठी रोज मी येतोय
अंधारात ठेचकाळत चाचपडत
तू मात्र तोंड लपवतोस डोंगरमाथ्यांन
अगदी असचं झालय रोज घडत.
पण लक्षात ठेव उद्या तुला यावच लागेल
माझ नशीब घेऊन, एक देणं म्हणून
अन्यथा पाहशील एक जळणारी चित्ता
सहज तुला खुन्नस म्हणून !

॥ अनेकान्त ॥ १८ ॥

दुःख

कु. रंजना वापट
१२ वी सायन्स, वी. डिव्हिजन

उदासीनतेच्या थेंवात न्हाहलेली
संध्याकाळ
दिवस मनाने भरलेले विचाराचे
माप
भावी भविष्याची, अधुरी स्वप्ने
आपल्या दुःखाचे माटोडे आपणच होऊन चालायचे!
कधी दुसऱ्यासाठी ढाळायचे अश्रू
तर कधी स्वतःच्याच आसवांनी
मन प्रसन्न करायचे!
कधी नाही करायची सुखाची अपेक्षा
कधी दुसऱ्याच्या दोन अश्रूची
नाही करायची प्रतीक्षा
आपले ओझे आपण उचलायचे
दुःख झेलण्यासाठी मन
मोठे करायचे!

मुक्ता आज खूप खूप होती. तिचे मन आकाशात भरण्यासारखे होते. तिला सातवीच्या परिक्षेत ८०% गुण मिळाले होते. ती हायस्कूलमध्ये पहिली आली होती. आज तिच्या मनात एकच इच्छा होती आपण खूप शिकायच. डॉक्टर व्हायच. ज्या रोगामुळे आपली आई सतत आजारी असते पण त्याला इलाज करायला सुद्धा बापाकडे पैसे नाहीत. तो रोग नष्ट करायचा. ते दारिद्र्यच नष्ट करायच.

मुक्ता ही एका खूप गरीब अशिक्षित कुटुंबातील मुलगी. गरिबीमुळे ती मामाकडे शिक्षण घेत होती. आता ती आई-वडिलांच्या घरी शिक्षणासाठी जाणार होती. मामा थोडे शिकलेले होते त्यामुळे त्यांनी गुरामागं जाणाऱ्या मुक्ताची बुद्धी जाणली व तिला शिकवले. आता तिला स्कॉलरशिप मिळणार होती. त्यातून ती स्वनांचे मनोरे रचत होती. मामा पण गाडीच्या कितीतरी पट वेगाने तिचे मन धावत होतं.

दोन तासांचा रस्ता संपला मुक्ताच छोट गाव आलं. मुक्ता व मामा घरी गेले. आईला हाक मारली तशी आई धावतच आली. मामा बरी 'अग आम्हा, आली बघ तुझी डाक्टरिन. आता चट होशील नंबरान.' आईन मुक्ताला जवळ घेतले. तिला फक्त मुक्ता पास झाली एवढेच कळल असेल. मुक्तांन वडिलांना सांगितलं. गुरामाग जाणाऱ्या मुक्ता पुन्हा शाळेत जावू लागली. सावळ्या रंगाची मुक्ता पण चारसोघात उठून दिसायची. मुक्ताचे केस खूप लांब होते. पण आईबापाच्या मुक्ताची राहणी साधी होती पण विचार मात्र खूप उच्च होते. तिला आपल्या गरिबीची पूर्ण जाणीव होती.

पाहता पाहता मुक्ता १० वी ला गेली. अभ्यास जोरात सुरू झाला. संपात लढायाचा विषय निघायचा पण मुक्ता मला शिकायच आहे म्हणून आईला समाजावर सांगायची. असेच एका सुट्टीच्या दिवशी मुक्ता आपले

॥ अनेकान्त ॥ १९ ॥

'मुक्ताची मुक्ती'

कु. चव्हाण एम्. एस्.
एस्. वाय. वी. एस्सी.

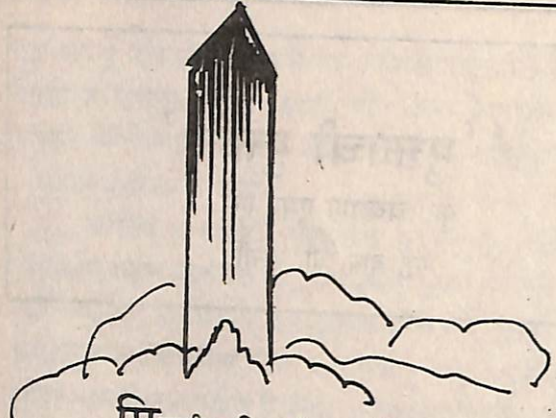
लांब केस मोकळे सोडून बसली होती. खूप दिवसांनी तेल मिळालं म्हणून आई तिच्या केसांना तेल लावत होती. अचानक तिच्या हातात जाडसर केसाची बट आली. आईनी ती बट चार-चौथीना दाखविली. त्यांच्यातीलच एक पुजारीन म्हणाली 'अग आता तुझी मुक्ती लई मोठी झाली. तिला मोठी देवी पावली. अग तिच्या केसात जट आली. ती देवीची झाली. अग पुढच्या पुनवपर्यंत तिचं लग्नीन देवीवर लावून टाक नाहीतर पोरगी तुझ्या हाती लागायची नाही.

अंधश्रद्धाळू आईनी देवक्रपाकड नेल. देव अंगात आला. मुक्ताला यातल काहीच समजत नव्हत. मुक्ता म्हणाली 'आई माझ्या शाळेची वेळ झाली मला जाऊ दे.' आई म्हणाली 'आता पुरी झाली तुझी साळा. आता तू देविची जोकतीण झालीस' पण विचाऱ्या आईला काय माहित केसांत गुंता होऊन ती जट झाली म्हणून

पौर्णिमा आली. तशी मुक्ताची लग्नाची तयारी सुरू झाली. उसनवारी करून आईनं पैसे काढले. बकरू काढले. बकरू घरचच. हिरवी साडी, बांगड्या आणल्या. मुक्ता जीवाच्या आकांतान सांगत होती पण तिचं कोणी ऐकत नव्हतं. हालगी, सनई वाजू लागली. देव घुमू लागले. मुक्ताचे केस सोडले. तिला लिंब नेसवला आणि डोक्यावर देवाची पाटी देऊन वाजतगाजत देवळाकड नेलं. त्या गोंधळात मुक्ताचा आवाज लोपला. देवीशी लग्न लावून त्या अंध समाजानं तिला देवदासी बनवलं.

कॉलेजची स्वप्न; डॉक्टर होण्याची मनोराज्य. सार-सार धुळीस मिळालं. उमलायच्या आधीच कळी कोमेजून गेली. ज्या वयात हसायच, बागाडायच, कॉलेजचा आनंद व ध्येयपूर्ती करून, सुखी संसार करायच्या त्या वयात अंधश्रद्धेपायी मुक्ताला देवदासी केले. आतुरतेने नवऱ्याची वाट पहाणाऱ्या सौभाग्यवतीऐवजी समाजाने तिला रोज अंगावर पैसे फेकून उपभोग घेणाऱ्या गिन्हाईकाची वाट पहायला लावली. मुक्ताला यातून मुक्ती मिळाली तर नाहीच पण मुक्ती मिळाली ती उज्वल जीवनातून.

★ ☆ ★

सियाचीन हिमनदीच्या प्रदेशावर आपला हक्क सांगत पाकिस्तान त्या भागात वेष्ट्ट गोळीबार करीत असताना, आणि चीन तिबेटचा प्रश्न सतत जागता ठेवत असताना, भारताची संरक्षण व्यवस्था परावलंबी राहू शकत नाही. त्यातच पाकिस्तानने अणुबॉम्ब बनविल्याची चर्चा सर्वत्र चालू आहे. दक्षिणेकडील श्रीलंकेतील तामिळ बंडखोराचा प्रश्न ही लष्कराची एक डोकेदुखी झाली आहे. तर देशातील पंजाब, प्रश्नामुळे विभाजनाचा धोका निर्माण झालेला आहे. या परिस्थितीमध्ये भारताला लष्करी दृष्ट्या कमकुवत राहून चालणार नाही. 'अग्नि' या क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी हे त्या दृष्टीने भारताने टाकलेले एक महत्वाचे पाऊल ठरणार आहे.

क्षेपणास्त्राची निर्मिती ही एक अतिशय गुंतागुंतीची प्रक्रिया असते. त्यासाठी विविध धातू आणि संयुगे यांचा गरजेनुसार वापर आवश्यक असतो. त्याचा पुरवठा अखंड राहिल हे पहावे लागते. अमेरिका, जपान, फ्रान्स, इटली, ब्रिटन, कॅनडा व पश्चिम जर्मनी या पाश्चात्य राष्ट्रांनी क्षेपणास्त्राच्या निर्मितीवर बंधने घालण्याच्या दृष्टीने समझोत्याचा एक प्रस्ताव आणला. क्षेपणास्त्रे, त्यांचे सुटे भाग, त्यासाठी लागणारी यंत्रसामुग्री आणि तंत्रज्ञान इतर देशांना देऊ नये. असा या समझोत्याचा सूर होता.

भारताने अंतराळ तसेच क्षेपणास्त्र संशोधन क्षेत्रात आज पर्यंत जे काम केले आहे ते बहुतांशी संशोधनाच्या जोरावर. त्यातील यश-अपयश भारताचे, इथल्या शास्त्रज्ञांचे आहे. २२ मे १९८९ रोजी आपल्या मध्यम पल्ल्यांच्या 'अग्नि' क्षेपणास्त्राची चाचणी यशस्वीपणे पार पडली. अग्निचा हा प्रयोग लष्करी दृष्ट्या तसेच आंतरराष्ट्रीय सामाजिक डावपेचाच्या दृष्टीने अतिशय महत्वाचा ठरवलेला आहे.

२५०० कि. मी. पल्ल्याचे क्षेपणास्त्र स्वतःच्या प्रयत्नावर तयार करणे. म्हणजे लष्करी दृष्टीने ही फार मोठी मजल ठरलेली आहे. भारताच्या अंतराळ संशोधन तसेच क्षेपणास्त्र संशोधन प्रकल्पाबाबत अमेरिकेतील प्रत्येक शास्त्रज्ञ नाके मुडूत आले आहे. या दोन क्षेत्रांमध्ये भारताने यश मिळविल्यामुळे दक्षिण आशियातच नव्हे तर संबंध आशियातील राजकारणावर दूरगामी परिणाम होणार आहेत.

'अग्नि' क्षेपणास्त्राच्या चाचणीचे अपेक्षित पडसाद आंतरराष्ट्रीय पातळीवर उमटू लागले आहेत. या 'अग्नि' दिव्याने भारताने आपण केलेल्या विज्ञान प्रगतीला केवळ सबळ पुरावा नव्हे, तर संरक्षणासाठी

'अग्नि'

सुनिल तुकाराम झांबरे
टी. वाय. बी. कॉम.

कोणत्याही दबावाला भीक न घालण्याचा आपला निर्धार जग-जगती केला आहे. चीन या सारख्या देशांना 'अग्नि' ने चांगले होरपळले असले तसेच अमेरिकेसारख्या दुटप्पी धोरण ठेवणाऱ्या देशांच्या नाकालाही चाचणीने चांगल्याच मिरच्या झोंबल्या आहेत. त्यापुढे हिन्दी महासागर किंवा आग्नेय अशियात कोणतीही कारवाई करण्यापूर्वी भारताच्या प्रतिक्रियेचा विचार करणे या देशांना क्रमप्राप्त होणार आहे. नेमकी ही गोष्ट या देशांना नको आहे. इ. स. १९८३ मध्ये क्षेपणास्त्रांचे उत्पादन हैद्राबाद च्या रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट लॅबोरेटरी मध्ये सुरु झाले. ते विविध प्रकारच्या तंत्रज्ञानाचा अभ्यास विश्लेषण आणि नव्या पद्धतीचा विकास इ. संशोधनात्मक कामही चालते. क्षेपणास्त्राचे तंत्रज्ञान आयुर्निक बनविण्याची प्रक्रियाही येथे होते. रॉकेट तंत्रज्ञानात अधिक अचूक आणण्यासाठी तेथे संशोधन होते. क्षेपणास्त्राच्या मार्ग निश्चितीच्या पद्धती उच्चदर्जा याच बरोबर क्षेपणास्त्र तंत्रज्ञान व उर्जा प्रधान पद्धती संशोधन तेथे होते.

भारताने १९८६ मध्ये ओरिसात 'बाळासोर' येथे क्षेपणास्त्र चाचणी केंद्राचा विस्तार केला. तेथे जमिनीवरून जमिनीवर तसेच जमिनीवरून हवेतील लक्ष्यावर मारा करणाऱ्या क्षेपणास्त्रांची चाचणी घेण्यात येत आहे. संरक्षण विषयक संशोधन विकास संस्थेने (D.R.D.O) जमिनीवरून आकाशात सोडावयाचे 'अग्नि' क्षेपणास्त्र विकसित करण्यासाठी लक्ष्यावर मारा करावयाचे क्षेपणास्त्र तयार केले. या क्षेपणास्त्राचा पल्ला १९८७ मध्ये याची यशस्वी चाचणी घेण्यात आली. २५ फेब्रुवारी १९८७ रोजी 'पृथ्वी' (२५० कि. मी. पल्ला) क्षेपणास्त्राची चाचणी झाली. क्षेपणास्त्र जमीनीवरून दूर अंतरावर जमिनीवरील लक्ष्यावर मारा करण्यासाठी वापरण्यात येणार आहे. 'आकाश' (२७ कि. मी. पल्ला) आणि 'अग्नि' (१० कि. मी. पल्ला) (ही क्षेपणास्त्रे विकसित केली जात आहेत.)

'अग्नि' हे भारताचे पहिले मध्यम पल्ल्याचे क्षेपणास्त्र आहे. 'अग्नि' हे भारताचे पहिले मध्यम पल्ल्याचे क्षेपणास्त्र आहे. 'अग्नि' बाणासारखी आहे. चाचणीसाठी वापरल्या गेलेल्या टप्प्याच्या क्षेपणास्त्राची क्षमता एक हजार किलो मीटर अंतरापर्यंत मारा ठेवण्यात आली होती. साधारणतः ५०० ते ५५०० कि. मी. पोहचणाऱ्या सर्व क्षेपणास्त्रांना मध्यम पल्ल्याची समजतात. पर्यंत पोहचणाऱ्या क्षेपणास्त्रांना आंतरखंडीय क्षेपणास्त्रे म्हटले जाते.

अमेरिका व रशिया अशी क्षेपणास्त्रे बनवतात. चीन देखील आंतरखंडीय क्षेपणास्त्रे बनवण्याच्या स्थितीपर्यंत पोहचले आहे. वर उल्लेख केलेल्या देशांच्या व्यतिरिक्त फ्रान्स व इझ्राईल हे दोन देश मध्यम पल्ल्यांची क्षेपणास्त्रे बनवू शकतात. पश्चिम जर्मनी, जपान, इंग्लंड, कॅनडा वगैरे देशही जर वाटल्यास अर्धी क्षेपणास्त्रे बनवू शकतील.

पाकिस्तान मधील कोणतेही ठिकाण आपणाकडे सध्या असलेल्या अण्वस्त्रांच्या कक्षेबाहेर राहिलेली नाही. म्हणूनच 'अग्नि' मुळे हिन्दी महासागरात व चीन मध्ये पुष्कळ दूरपर्यंत मारा करण्याची क्षमता भारताने आता आत्मसात केलेली आहे. अग्निच्या यशस्वी चाचणीमुळे क्षेपणास्त्र तंत्रज्ञान स्वतःच विकसित करणारा भारत हा जगातील पाचवा देश ठरला आहे. अमेरिका, रशिया, चीन यांच्या रांगेत तो बसणार आहे.

॥ काकदृष्टी ॥

संजय भागवत
एम. ए. (मराठी)

एक डोळा पाण्यासाठीच डोळ्यातून पाणी गाळत होता पार्लमेंट मधून आवाज आला तिथं दुष्काळच नव्हता बिंदू चौकातल्या बिंदूवर कलाकार तो झाला होता किर्यांदीलाच आत लोटले कारण तो सामूहिक नव्हता पारावरच्या चौकडीनं केंकरच दरोडा घातला होता लाखांचा रोकड लुटला होता तरीपण न्यायमूर्ती खूप झाले कारण .... सहकार घराघरात पोचला होता भारत माझा देश आहे, सारे भारतीय माझे बांधव आहेत, माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे त्या ! तुमच आपलं काहीतरीच जग गरम गरम सांगा राव काहीतरी.

पराभवांनो

बी. जे. कोकरे
एम. ए. (प्रथम वर्ष, मराठी)

पराभवांनो आज माझ्या अंतराला छेडू नका आज माझा अश्रू तुमच्या सोबतीला येणार नाही. मैत्रांनी जरी तोडिली आज माझी लत्तरे हृदय हे पापाण तयावर घाव बसणार नाही हाय ! बाजारात माझी झोळी जरी फाटली पोट माझे शहाणे तयाला भूक आज लागणार नाही काटेरल्या वाटा अन् पाय जरी पोळले मी ऊभा जळें परंतु असा ढळणार नाही. खूप झाले आज माझे खोटाखे जीणे ते आज सच्चा सूर माझ्या काळजातून पळणार नाही. कितीकसे सोसले अन् कितीकसे भोगले झाड अन् दगडा-पलिकडे आज मी दडणार नाही पराभवांनो आज माझ्या अंतराला छेडू नका आज माझा अश्रू तुमच्या सोबतीला येणार नाही.

विक्रीकर कायदा

मूलभूत बदलांचे विवेचन

श्री. शहा संजयकुमार चंदुलाल
डी.टी.एल.

'विक्री-कर' हा भारतातील सर्व राज्य सरकारांचे मुख्य उत्पन्न असल्यामुळे त्याला सरकारांची 'कामधेनू' असे म्हटले जाते. विक्री-कर कायद्यात सहज दुरुस्त्या करून आवश्यक ते उत्पन्न मिळविण्याचा प्रयत्न शासन दरवर्षी करते. 'समता' आणि 'क्षमता' या तत्वांचा वापर करून कर रचना ठरविणे हे शासनाचे कर्तव्य असते. या दृष्टीने काही कर तरतुदींच्या बदलाचे विवेचन करणे आवश्यक ठरते.

धंदा सुरु केल्यावर नोंदणीचा दाखला घेऊन कर भरण्याची जबाबदारी केव्हा सुरु होते. या बाबतीत १ एप्रिल १९८९ पासून मुंबई विक्री-कर कायदा कलम ३ मध्ये उलाढालींच्या मर्यादित काही महत्वाचे बदल करण्यात आले आहेत. या कायदान्वये (१) आयात करणारे, (२) उत्पादक आणि (३) फेरविक्रेते असे करदाते अपेक्षिलेले आहेत. आणि या करदात्यांची करदेयता निश्चित करण्याच्या उलाढालीची जी वेगवेगळी मर्यादा अभिप्रेत आहे. ती पुढील प्रमाणे :-

(१) आयात करणारा व्यापारी :-

परप्रांतातून किंवा देशबाहेरून आयात केलेल्या मालाची किंमत ५००० रु. करपात्र मालाची खरेदी किंवा विक्री ५००० रु. आणि एकूण खरेदी किंवा विक्री (करपात्र असो किंवा नसो) ५०,००० रु झाल्यावर नोंदणी दाखला घेण्याची व कर भरण्याची जबाबदारी सुरु होते. या तिन्ही अटी पूर्ण होणे जरूरीचे आहे.

(२) उत्पादक :-

उत्पादन केलेल्या मालाची किंमत ५००० रु करपात्र मालाची खरेदी किंवा विक्री ५००० रु आणि एकूण खरेदी किंवा विक्री (करपात्र असो किंवा नसो) ५०,००० रु झाल्यावर उत्पादकाने नोंदणी दाखला घेण्याची व कर भरण्याची जबाबदारी सुरु होते.

(३) फेरविक्रेता :-

आर्थिक वर्षाप्रमाणे करपात्र मालाची खरेदी किंवा विक्री ५००० रु. आणि एकूण खरेदी किंवा विक्री १,२५,००० रु. झाल्यावर नोंदणी दाखला घेण्याची व कर भरण्याची जबाबदारी सुरु होते. वरील संबंधीत ५००० रु ची मर्यादा ही हा कायदा सुरु झालेल्या वर्षात (१९५९) २५०० रु. अशी होती. आणि १,२५,००० रु. ची मर्यादा ही ६०,००० रु. ची अशी होती. म्हणजेच तीस वर्षांच्या काळात या मर्यादित शंभर टक्केच्या आसपास वाढ झाली या काळातील भाववाढीच्या तुलनेने ही वाढ अतिशय कमी असल्यामुळे लहान प्रमाणावर

व्यापार-व्यवसाय करणारे, नोंदणीचा दाखला घेण्यास व कर भरण्यास मोठ्या प्रमाणात पात्र ठरू लागले.

तसेच सरकारने कलम ३ (२) मध्ये दुरुस्ती करून एकूण खरेदी किंवा विक्री, ज्या खरेदी किंवा विक्री व्यवहाराने वाढते. त्या व्यवहारासह एकूण खरेदी किंवा विक्री वर कर भरावा लागत नसेल. परंतु आता ज्या खरेदी किंवा विक्री व्यवहारामुळे एकूण खरेदी किंवा विक्रीची मर्यादा वाढते. त्या व्यवहाराची करापासून सूट मिळणार नाही. म्हणजेच सुरुवातीच्या पहिल्याच खरेदी किंवा विक्री व्यवहाराची मर्यादा मर्यादितपेक्षा जास्त होत असेल तर कलम ३ (२) खाली करापासून सूट मिळणार नाही. नव्या उमेदीने धंदा सुरु करणाऱ्यांना हा बदल जाणवत नाही. (त्रासदायक) ठरणारा आहे. कारण सुरुवातीपासूनच नोंदणी दाखला घेऊन कर भरण्याची जबाबदारी सुरु होऊन धंद्याच्या धंदा करण्याच्या जबाबदारी सापडण्याची शक्यता वाढली आहे.

मालाचे वर्गीकरण :-

चल-मालाचे वर्गीकरण खालील तीन अनुसूची मध्ये केलेले आहे. अनुसूची - अ :- यात जवळपास ४५ वस्तु आहेत की ज्यांच्या खरेदी किंवा विक्रीवर महाराष्ट्रात कोणताही कर आकारला जात नाही. या यादीत सर्वसाधारणपणे जीवनावश्यक वस्तूंचा समावेश आहे.

अनुसूची - ब :- यात कोळसा, कापूस, ताग, सूत, कृडतेल, तेलविवरण, कातडी व चामडी, लोखंड व पोलाद या आठ वस्तूंचा समावेश आहे. की ज्यांच्या खरेदी-विक्रीवर, भारतीय राज्यघटनेप्रमाणे राज्यसरकारला ४% पेक्षा जास्त दराने कर आकारता येत नाही.

अनुसूची - क :- यात नमूद केलेल्या वस्तुंवर कराचे प्रमाण २% व ५० च्या दरम्यान आहे.

नोंदणीकृत व्यापाऱ्याला, ग्राहकाकडून अनुसूचित दर्शविलेल्या दरानुसार कर वसूल करण्याचा अधिकार आहे. परंतु नोंदणी न केलेल्या व्यक्तीला हा अधिकार प्राप्त होत नाही. व त्याने स्वतःच्या उत्पन्नातून हा कर भरावयाचा असतो.

अॅडिशनल टॅक्स :-

रोजगार हमी योजनेस निधी उपलब्ध करून देण्याच्या उद्देशाने १ एप्रिल १९७५ पासून या अधिभाराची सुरुवात झाली. ज्याची वार्षिक उलाढाल रुपये दहा लाखापेक्षा जास्त आहे अशा करदात्यांना जो कर

भरावा लागतो त्या कराच्या रकमेच्या १२% रकम अॅडिशनल टॅक्स म्हणून आकारला जातो. हा टॅक्स त्यांना ग्राहकांकडून वसूल करण्याचा अधिकार नाही. स्वतःच्या उत्पन्नातून करदात्याने हा टॅक्स द्यायचा आहे. सन १९७५ पासून आजतागायत रुपये दहा लाखाच्या करदात्याने हा टॅक्स द्यायचा आहे. सन १९७५ पासून आजतागायत रुपये दहा लाखाच्या वार्षिक उलाढालींच्या मर्यादित वाढ नाही. परंतु या कराचा दर मात्र ११ मार्च, १९८३ पासून ६% वरून १२% वर नेला त्यामुळे या कराचा वार्षिक दरवर्षी वाढतो आहे.

सूचना व शिफारसी :- वरील विवेचनाच्या संदर्भात खालीलप्रमाणे काही सूचना कराव्याशा वाटतात.

(१) लहान व्यापार - व्यावसायिकांनी विक्रीकर कायद्याच्या अंजाळातून काही प्रमाणात सोडवणूक करण्यासाठी करमुक्त उलाढालींची मर्यादा किमान रुपये तीन लाख असावी. तसेच अॅडिशनल टॅक्स साठीच्या करमुक्त उलाढालीची मर्यादा किमान वीस लाख रुपये असावी.

(२) सर्वसामान्य लोकांच्या आवश्यक गरजा विचारात घेऊन वस्तुवरील कराचे प्रमाण ठरवावे. जीवनावश्यक वस्तुवरील कर माफ करून चैनीच्या वस्तुवरील करात दुपटीने वाढ करावी. उदा. सध्याच्या सिगारेटवर ६% व दूध उत्पादनाने यावरही ६% तसेच गांजा-चरस भांग, यावरही १५% आणि घड्याळ्यासारख्या महत्वाच्या वस्तुवरही १५% कराच्या दरावरून विसंगती दिसून येते.

(३) राज्य विक्रीकरांच्या बाबतीत समान राष्ट्रीय धोरण असण्याची गरज आहे. वेगवेगळ्या राज्यात विक्रीकराबाबतच्या संकल्पना, व्याख्या, दर, करमुक्तीच्या मर्यादा इत्यादी बाबतीत भिन्नता आहे यामुळे चोरट्या आंतरराज्य व्यापारास वाव मिळतो.

वरील उपायांबरोबरच क्षमतेचे व समतेचे तत्व विचारात घेऊन करविषयक तरतुदीत बदल केल्यास कर चोरीच्या प्रवृत्तीस आळा बसण्यास मदत होईल.

संदर्भ :- मुंबई विक्रीकर कायदा, १९५९ (१९८९ एडि न)

“या मातीवर”

काळे महादेव विनायकराव
एम. ए. (इंग्लिश)

इथेच जन्मलो आम्ही
इथेच मरणे आमुचे
या मातीशी आमचे
जन्मजन्मांतरीचे नाते

आशा फडफडल्या इथेच,
निराशाही संपली इथेच,
सुखदुःखाच्या झोपाळ्यावर
हिंदकळलोही इथेच

मायेचा वर्षाव केला
दुःखातही साल्वन केले,
मस्तीत केलेल्या चुकांना
माफही तिनेच केले
अशी उदात्त माता

तू असते सतत निर्विकार
म्हणून म्हणतो आई
थोर तुझे उपकार.

विक्रयतंत्रातील नामी कला

सुभेदार उमेश वाळासो
एफ. वाय. वी. कॉम

दाह म्हणजे काय रे भाऊ? ..... असे विचारण्याचे दिवस केव्हाच संपले असले, तरी अजून त्याबाबतचे चित्र सर्वांथीने बदललेले नाही. तसे नसते, तर एखाद्या चांगल्या कंपनीच्या चहाची जाहिरात ही प्रत्यक्षात त्या कंपनीच्या मद्याची जाहिरात असणे, हे कसे काय शक्य आहे? एखादी कंपनी पत्याचे कॅट विकते व त्याची जाहिरात करते; पण त्यामुळे प्रत्यक्षात त्या कंपनीच्या मद्याचीच जाहिरात होते, हे कसे काय घडू शकते? अगदी सहज शक्य आहे. कसे, ते बघू या

भारतामध्ये गुजराथचा अपवाद सोडल्यास, इतरत्र मद्य पिण्यास मनाई नसली तरी तिची जाहिरात करण्यास मात्र मनाई आहे. अर्थात ही बाब राज्य सरकारांच्या अखत्यारीतील असल्याने, प्रत्येक राज्याने या संबंधात स्वतःचे असे कायदे केले आहेत. पण त्यात एक समान सूत्र म्हणजे मद्य म्हणजेच बीअर, रम, व्हिस्की, जिन वगैरची उघडपणे जाहिरात करता येत नाही. मद्याच्या दुकानात आत जाहिरात म्हणून लेबल वा फलक लावण्यास मात्र परवानगी आहे. गुजराथमध्ये मद्य पिण्यासच कायद्याने बंदी असल्याने, तेथे त्याच्या अशा जाहिरातीत बंदी असणे स्वाभाविक आहे.

अशा प्रकारे कायदे करून राज्य सरकारे मोकळी झाली; पण खरोखरच आज मद्याची जाहिरात होत नाही. असे कोणी छातीठोकपणे सांगू शकेल काय? वस्तुस्थिती अशी आहे की मद्याची जाहिरात आज कायद्याला थोडी बगल देऊन बिनधास्तपणे करण्यात येत आहेत.

भारतातील मद्य उत्पादकांनी कायद्यावर मात करण्याची एक युक्ती शोधून काढली. त्यांनी त्याचे मद्य ज्या स्टॅण्डवर विकले जाते. त्याच स्टॅण्डखाली इतर काही वस्तू विकून, त्या वस्तूची जाहिरात करायला सुरुवात केली. त्यामुळे प्रत्यक्षात मात्र करावीच जाहिरात होते.

मद्य उत्पादकांच्या जाहिराती करण्यात अग्रेसर असलेल्या 'ओबिएम्' या जाहिरात कंपनीच्या एका अधिकाऱ्याने सांगितले की पूर्वी मद्याची जाहिरात होत नसे. १९८० च्या दरम्यान आहुजा उद्योगसमूहाने जे प्रामुख्याने चहाच्या उद्योगात आहेत. त्यांनी विस्ताराचा एक भाग म्हणून मद्यनिर्मितीस सुरुवात केली व 'ब्लॅक स्टॅलियन' ही व्हिस्की बाजारात आणली. मात्र लोकांना त्याची माहिती करून देण्यासाठी त्यांनी 'ब्लॅक स्टॅलियन' नावाचा एक चहाचा प्रकारच बाजारात आणला व त्या चहाची, म्हणजे प्रत्यक्षात ब्लॅक स्टॅलियन व्हिस्कीचीच जाहिरात करण्यात सुरुवात केली! कळस म्हणजे, जाहिरातीसाठी त्यांनी चक्र मुंबईतील 'बेस्ट' बसेस निवडल्या व त्या रोज चहाची, म्हणजेच मद्याची जाहिरात मिरवीत फिरायला लागल्या. अर्थात मुंबई महापालिकेतील काही नगरसेवकांनी याबाबत चर्चा घडवून आणली व आहुजांना ब्लॅक स्टॅलियन चहाची जाहिरात करण्यास नंतर परवानगी नाकारली.

पुढे आहुजांनी सुरु केलेल्या या थोर परंपरेचे इतर उत्पादकांनी निष्ठापूर्वक

अनुकरण करण्यास प्रारंभ केला. मोहन मिक्निने 'गोल्डन ईगल' या त्यांच्या मिनरल वॉटरची जाहिरात करावयाला सुरुवात केली आणि काय योगायोग बघा; त्यांची गोल्डन ईगल या नावाची विअरही बाजारात आली आहे.

नंतर मॅकडोवेलाने मॅकडोवेल नावाचाच सोडा विकण्यास प्रारंभ केला व त्याची जाहिरात केली. आता त्याचवेळी मॅकडोवेल व्हिस्की मॅकडोवेल ब्रॅण्डची यांचीही जाहिरात होऊ लागली. त्यात कंपनीचा काय दोष! नंतर त्या त्यांनी मॅकडोवेल या नावाखाली कर्लीक, मटन, कलोन (सुगंधीत पाणी) बाजारात आणले. पैकी कलोन बाटलीचा जो आकार आहे, तो हुबेहुब कंपनीच्या डिप्लोमॅट नावाची व्हिस्की ज्या बाटलीतून दिली जाते. त्या बाटलीचाच आकार आहे.

त्यानंतर हरबर्टसन कंपनीने 'डायनेस्टी' प्रेशर कार्डस वितरीत करायला सुरुवात केली. व आता बाजारात उतरले. म्हणजे जाहिरात तर करावयाला पाहिजे, त्यामुळे सर्व बड्या सामाहिक-मासिकामधून डायनेस्टीच्या पत्रात जाहिरात दिसायला लागली. पण हरबर्टसन कंपनीची याच नावाची व्हिस्कीसुद्धा बाजारात आहे हा मात्र केवळ योगायोग!

अशाच प्रकारे ब्ल्यू रिबंड जीन ही लार्डम ज्यूस म्हणून विकली जाते तर डेबनॉरसारख्या मासिकात 'कॉकटेल गाईड' या नावाखाली निरनिराळ्या प्रकारच्या मद्याची जाहिरात म्हणूनच असते. या जाहिराती करणारे अशाच प्रकारच्या मद्याची जाहिराती कंपनीचे अधिकारी सांगतात की, अशाच प्रकारच्या या जाहिराती करणारे जाहिराती कंपनीचे अधिकारी सांगतात की, अशाच प्रकारच्या चहा, सोडा, कलोन, पत्याचे जोड, जनरल वॉटर आदिची जाहिरात केवळ मद्यच नाही तर त्याच ब्रँडच्या दारूची जाहिरात होत असली, तरी ते पूर्णपणे व्हिस्कीच आहे. कोठल्याही न्यायालयात आम्ही आमच्या चहाची नाहीतर व्हिस्कीची मिनरल वॉटर नाहीतर बिअरची जाहिरात करीत आहोत. प्रसिद्ध होणार नाही असे नाही. सरकारलाही ही कुसी माहीत नाही असे नाही पण मद्य विकण्याचे राज्य व केंद्र सरकारांना कोट्यावधी रुपये कररूपाने मिळत आहेत. त्यातून सरकार या जाहिरातीकडे कानाडोळा करीत आहे. व क्रिकेटच्या सामन्यात वेळी दूरदर्शनवर इम्रान खान गोलंदाजी करावयाला धावत येतो तेव्हा त्याला लाखे लांक मॅकडोवेल बॅगपायरच्या सोड्याची बॅटडियममधील जाहिरात सुरु बघू शकतात.

जाहिरातीला चौसष्टावी कला म्हणतात; पण मद्याच्या जाहिरातीला लागणारे कौशल्य मात्र विशेष असल्यामुळे, या जाहिरातींना पासद्याची कला म्हणणेच उचित ठरेल.

कवितेचे चार थेंबे

संदीप सुभेदार
एस. ए. (अर्थशास्त्र)
द्वितीय वर्ष

वेळी अवेळीच येते
एखादी पावसाची सर
चार थेंबे शिडकावून जाते
कवितेचे .....
मातीलाही जपता येत नाही
हवा तितका ओलावा
मा .....
कुठे ..... कुठे
कसेबसेच ..... रूजतात .....
अंकुरतात .....
चार दोन शब्द.....
मातीत .....

अनु फुलतात देखील !
क्षणभर .....
कविताही हिरवळते
हसते .....
डोलते .....
बहरते .....
वाचाच्या झुळकीबरोबर
सुगंधही भरून जातो
विशां दिशांत
फुला एकदा हवी असते
तशी एखादी सर
मात्र फुला फिरकतच
नाहीत .....

तसे चार थेंबे पावसाचे!
हळूहळू वितर जातं
कवितेचं ओलेपण
उडून जातो गंध
शिवपण मावळतं
पान नू पान सुकतं
पण कविताही मान टाकते
कोकेशूर .....

एकदा एका बोक्याचे
एका उंदिराशी ठरले लग्न
लग्नामध्येच नवरीला खाऊन
बोक्याने आणले विध्वंस
मी म्हटले, बोक्याला
अरे नवरीला का कुणी खातात
मिशा सावरून बोका म्हणाला
काही हजारांच्या हुंड्यासाठी
तुमच्यात काही नवरीला जाळतात
प्रत्येक सासूने शपथ घ्यावी
सुनेचे कन्यादान स्वीकारताना
आणि म्हणावे,
देवा शपथ खरं सांगते,
खोट सांगणार नाही
रॉकेलचा डबा आणि काडेपेटी
या दोन वस्तूंना
मरेपर्यंत शिवणार नाही.

ती

फुलण्याआधीच वेली, पाने झडून गेली
स्वप्ने धुळीत माझी, सारी विरून गेली ॥
जादू कशी म्हणावी? हृदयास चोरणारी
होती मनामनांची, प्रीती जडून गेली ॥
फुलवीत रोज गेलो, स्वप्ने उरात वेडी,
अंधार दाटताना, तिही दडून गेली ॥
भरल्या मुखामुखातून व्यवहार सर्व झाले
शब्दामधून काही, गीते घडून गेली ॥
मी गंध सेवितांना, खुपले उरांत ज्यांच्या
माझ्यावरी तयांची वाणी कुठून गेली ॥
काटेच वेदनेचे, वाट्यास रोज येता,
झुकवून पापणी 'ती' थोडी रडून गेली ॥

हुंडाबळी

गुलावराव सवाणे
एस. वाय. वी. ए.

संजयकुमार लक्ष्मण साळवे
टी. वाय. वी. कॉम

● हार्दिक अभिनंदन! ●

पुणे विद्यापीठाच्या कार्यकारिणीवर

● निवड झाल्याबद्दल हा. अभिनंदन! ●

१) प्राचार्य श्री. शिवाजीराव पाटील
एस्.एस्.जी.एम्. कॉलेज, माळेगाव

२) प्राचार्य श्री. पी. बी. कुलकर्णी
कॉलेज ऑफ प्रिंटिंग अँड टेक्नॉलॉजी, पुणे

३) प्रा. एस्. बी. कोलते
अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर

४) प्रा. ए. एकबोटे
बी. जे. मेडिकल कॉलेज, पुणे

● श्री. खुशालचंद रतनचंद छाजेड ●

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या स्थानिक समिती वारामतीचे सभासद वारामती शहरातील प्रसिद्ध व्यापारी व एक सामाजिक कार्यकर्ता श्री. खुशालचंद रतनचंद छाजेड यांची 'रूपी को-ऑप. बँक., पुणे' च्या संचालक मंडळावर निवड झाली. याचा आम्हांला अतिशय आनंद झाला. त्याबद्दल आम्ही त्यांचे हार्दिक अभिनंदन करतो! व त्यांच्या हातून बँकेच्या माध्यमातून जनकल्याणाचे उत्तम कार्य होवो अशी शुभेच्छा व्यक्त करतो.

● बारामती तालुका सहकारी खरेदी विक्री संघ लि., बारामती ●

रजि. नं. पी. एन्. ए./एम्. के. टी. १०२/७
२५.६.१९७५

संस्था फोन : २५४३
ऑडिट वर्ग : 'अ'

○ संस्थेने चालविलेले व्यवसाय ○

१) मिश्रखत विभाग २) साखर, लोखंडी सिमेंट विभाग ३) शेती औषधे, बियाणे विभाग ४) कस्टम रेडिमेड, कापड विभाग
५) मेडीकल विभाग ६) अडत विभाग ७) एका. कापूस विभाग ८) वडगांव निंबाळकर शाखा ९) सुपा शाखा

सन १९८७ ते १९९२ चे संचालक मंडळ

श्री. विकासराव भालेराव बारवकर
व्हाईस चेअरमन

श्री. भगिरथराव श्रीपती पवार
चेअरमन

● संचालक ●

श्री. वसंतराव परशुराम सस्ते
श्री. नथुराम पाटीलबुवा गिते
श्री. भुजंगराव गणपतराव घाडगे
श्री. रामचंद्र साहेबराव बलवंड
श्री. शिवाजीराव बाळासो बांदल
श्री. महादेव मारुती माने
श्री. नामदेव बाबाजी आगवणे
(मागास वर्गीय प्रतिनिधी)

श्री. खुशालचंद रतनचंद छाजेड
श्री. ज्ञानदेव साहेबराव तुपे
श्री. लालासो नानासो जगताप
श्री. आनंदराव शामराव भोसले
श्री. भगवानराव निवृत्ती खारतुडे
श्री. बाळासो उर्फ प्रल्हादराव साहेबराव
धुमाळ (दुर्बल घटक प्रतिनिधी)

श्री. पी. टी. कदम
बी. ए. एल्.एल्. वी
मॅनेजर

॥ अनेकान्त ॥ २८ ॥

हिन्दी विभागा

अनेकान्त

अंक २८ वा
१९८९-९०

कई सवाल किये जिसके जबाब रामलाल ने अपनी खामोशी से दिये बाद में उसने पत्नी को उसकी बात बता ही दी। शारदा को अपना अविष्य अंधकार मय लगा। लेकिन उसने अपने पत्नी को निराश देखकर खलस बाधाया।

हड़ताल

जाधव एस. पी.

एम. ए. (हिन्दी)

रामलाल अपनी किस्मत अजमाने शहर चला खाली हाथ लौट आता। आखिर तरस खाकर ने उसे अपने दफ्तर में चपरासी का काम दिया हारा मिला। और इसी खुशी को साथ लिये ने अपनी नौकरी की खुशाखबरी पत्नी शारदा बों से आँसू बहने लगे। यकीनन ये आँसू खुशी अपने पति के लिए दिनभर न जाने कितनी थीं।

म करते रामलाल को चार बरस हो चुके थे। दारी को ध्यान में रखकर मालिक ने उसका काल में रामलाल ने अपनी बिगडती गृहस्थी कहने पर एक सिलाई मशिन भी खरीद ली। अच्छे स्कूल में भरती करा दिया था। दोनों की चने लगे और घर में फिर खुशियों नाच उठीं। लाल ने एक छोटाही सही लेकिन अच्छा सा

मयति ने रामलाल का पीछा नहीं छोडा। रामलाल दफ्तर में काम कर रहा था। लेकिन न जाने उसकी ओर ऐसे देख रहे थे जैसे उसने कोई हो। अपने मित्र से पूछा तो पता चला कि दफ्तर ई है। ठीक दस बजे दफ्तर के मालिक धनपतराय चपरासी रामलाल को अंदर बुलाने का आदेश न में प्रवेश कर मालिक को अभिवादन किया। तरफ शक की निगाहोंसे देखकर नौकरी छोडने का नोटिस उसके हाथ में दे दिया और कहा, 'तुम्हें मकान खरीदने के लिए पैसे चाहिए थे तो मुझसे कहते! इस तरह दफ्तर का पैसा चुराकर तुमने हमारे विश्वास को खो दिया है। मैं पुलिस के इंसपेक्ट में नहीं पडता और इसलिए तुम्हें नौकरी से निकाल रहा हूँ। रामलाल को ऐसा लगा

॥ अनेकान्त ॥ २९ ॥

पुणे विद्यापीठाच्या कार्य

● निवड झाल्याबद्दल हा.

- १) प्राचार्य श्री. शिवाजीराव पाटील
एस्.एस्.जी.एम्. कॉलेज, माळेगाव
- २) प्राचार्य श्री. पी. बी. कुलकर्णी
कॉलेज ऑफ प्रिन्टिंग अँड टेक्नॉलॉजी,
- ३) प्रा. एस्. बी. कोलते
अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर
- ४) प्रा. ए. एकबोटे
बी. जे. मेडिकल कॉलेज, पुणे

● बारामती तालुक

रजि. नं. पी. एन्. ए./एम्. के. टी. १०२/७
२५.६.१९७५

- १) मिश्रखत विभाग २) साखर,
- ५) मेडीकल विभाग ६) ३

श्री. विकासराव भाले
व्हाईस चेअरम

- श्री. वसंतराव परशुराम सस्ते
श्री. नथुराम पाटीलबुवा गिते
श्री. भुजंगराव गणपतराव घाडगे
श्री. रामचंद्र साहेबराव बलवंड
श्री. शिवाजीराव बाळासो बांदल
श्री. महादेव मारूती माने
श्री. नामदेव बाबाजी आगवणे
(मागास वर्गीय प्रतिनिधी)

प्रा. बाळासाहेब उर्फ प्रल्हादराव साहेबराव
धुमाळ (दुर्बल घटक प्रतिनिधी)

श्री. पी. टी. कदम
बी. ए. एल्.एल्. बी
मॅनेजर

॥ अनेकान्त ॥ २८ ॥

आरंभी हिन्दी

हडताल

जाधव एस. पी.

एम. ए. (हिन्दी)

रामलाल आज कुछ चिंतित और अपने ही विचारों में गड़ा हुआ रास्ते की भीड़ को चीरता चला जा रहा था वह जिस कंपनी में काम करता था वह बंद हुए करीब एक माह बीत चुका था आज कंपनी का मालिक फैसला करनेवाला था कि कंपनी आगे से चालू की जाय या बंद रखी जाय।

ठीक ग्यारह बजे मालिक सेठ दौलतसिंह मॅनेजर के साथ अपनी कार में कंपनी के मैदान में पहुँचे वहाँ काफी भीड़ जमा हुई थी मजदूर अपने भविष्य के बारे में सोचने में लीन थे, सब मालिक के आ जाने से सतर्क हो गये मालिक ने माईक हाथ में थामकर एक नजर सामने बैठे मजदूरों पर और दूसरी पीछे खड़ी कंपनी की ओर घुमाई और अपने फूले पेट पर से हाथ फेरते हुये बोलने लगे, 'मजदूर भाइयों मैं आप लोगों की माँगोंपर बहुत विचार किया परंतु आपकी सारी बातें मानकर अपनी कंपनी को घाटे में नहीं लाना है। इसलिए मैं यह कंपनी हमेशा के लिए बंद रखने का निर्णय लिया है।' इतना कहकर सेठ दौलतसिंह अपनी कार में चले गये।

मालिक का यह निर्णय सुनते ही मजदूरों के सारे होशहवास ही उड़ गये, सारे के सारे स्तब्ध हो गये रामलाल उसमें कार्यरत था मन में संजोये हुये हूए सपने लेकर अपने घर की तरफ अहिस्ता अहिस्ता चला जा रहा था धूप इतनी कड़ी भी नहीं थी कि थकावट महसूस हो, लेकिन रामलाल का चेहरा पसीने से तर था। भगवानने उसे अपनी पत्नी और दो बच्चों के साथ इतनी खुशियाँ दी थीं कि घर में किसी भी चीज की कमी नहीं थी। उसकी जिंदगी में हरियाली थी। लेकिन नियति ने मानो रामलाल को हरियाली में से उठाकर वीराने में धकेल दिया हो। जैसे ही रामलाल ने घर में कदम रखा, शारदा ने एक साथ कई सवाल किये जिसके जबाब रामलाल ने अपनी खामोशी से दियो बाद में उसने पत्नी को उसकी बात बता ही दी। शारदा को अपना भविष्य अंधकार मय लगा। लेकिन उसने अपने पत्नी को निराश देखकर हाटस बंधाया।

अगले दिन सुबह रामलाल अपनी किस्मत अजमाने शहर चला गया वह जहाँ भी जाता खाली हाथ लौट आता। आखिर तरस खाकर एक ऑफिस के मालिक ने उसे अपने दफ्तर में चपरासी का काम दिया। डूबते को तिनके का सहारा मिला। और इसी खुशी को साथ लिये वह घर पहुँचा। रामलाल ने अपनी नौकरी की खुशाखबरी पत्नी शारदा को सुनाई तो उसकी आँखों से आँसू बहने लगे। यकीनन ये आँसू खुशी के ही थे, क्योंकि उसने अपने पति के लिए दिनभर न जाने कितनी बार भगवान से मित्रों की थीं।

नये दफ्तर में काम करते रामलाल को चार बरस हो चुके थे उसकी लगन और ईमानदारी को ध्यान में रखकर मालिक ने उसका वेतन भी बढ़ाया था। इसी काल में रामलाल ने अपनी विगडती गृहस्थी को सँवारा था। पत्नी के कहने पर एक सिलाई मशिन भी खरीद ली थी और बच्चों को भी अच्छे स्कूल में भरती करा दिया था। दोनों की आमदनी से कुछ पैसे बचने लगे और घर में फिर खुशियों नाच उठीं। थोड़े ही दिनों बाद रामलाल ने एक छोटही सही लेकिन अच्छा सा मकान भी खरीद लिया।

लेकिन यहाँ भी नियति ने रामलाल का पीछा नहीं छोड़ा। रामलाल हररोज की तरह अपने दफ्तर में काम कर रहा था। लेकिन न जाने दफ्तर के सभी कर्मचारी उसकी ओर ऐसे देख रहे थे जैसे उसने कोई बहुत बड़ा जुल्म किया हो। अपने मित्र से पूछा तो पता चला कि दफ्तर में कुछ रुपयों की चोरी हुई है। ठीक दस बजे दफ्तर के मालिक धनपतराय अपने केबिन में पहुँचे और चपरासी रामलाल को अंदर बुलाने का आदेश दिया। रामलाल ने केबिन में प्रवेश कर मालिक को अभिवादन किया। लेकिन मालिक ने उसकी तरफ शक की निगाहोंसे देखकर नौकरी छोड़ने का नोटिस उसके हाथ में दे दिया और कहा, 'तुम्हें मकान खरीदने के लिए पैसे चाहिए थे तो मुझसे कहते! इस तरह दफ्तर का पैसा चुराकर तुमने हमारे विश्वास को खो दिया है। मैं पुलिस के झंझट में नहीं पडता और इसलिए तुम्हें नौकरी से निकाल रहा हूँ। रामलाल को ऐसा लगा

॥ अनेकान्त ॥ २९ ॥

जैसे उसके मुँह का कौर कोई छिन रहा हो उसे नौकरी छूट जाने का कोई गम नहीं था। नौकरी तो कहीं भी मिल सकती है, लेकिन इतनी ईमानदारी और लगन के साथ काम करने के बावजूद उसपर चोरी का इल्जाम लगा था। कल से फिर कोई न कोई काम ढूँढने के इरादे से वह घर पहुँचा।

दोहपर का समय पत्नी शारदा घर के सारे काम निवटाने के बाद मशिन पर बैठी कुछ कपडे सी रही थी। इतने में पैरों की आहट सुनकर शारदा ने बाहर देखा तो पति को पाकर उसने झट से दरवाजा खोला। पानी का गिलास हाथ में थामकर जल्दी आने का कारण पूछा तो रामलाल ने असली बात टालकर कहा कि उसने नौकरी से इस्तीफा दे दिया है। रामलाल को गम हो रहा था कि आज जीवन में पहली बार वह अपनी पत्नी से झूठ बोला है। लेकिन शारदा को यह सच नहीं लगा, अतः उसने पति को विश्वास में लेकर बताने पर मजबूर किया। पर पति की बात सुनकर लगा जैसे उसके पैरों तले की जमीन खिसक कर वह गिरने वाली है। उसने स्वयं को काबू में रखकर अपने पति को धीरज दिया। लेकिन भोलीभाली शारदा को यह कहीं पता था कि उसके संसार में अब उजियाला नहीं, अंधेरा फैलानेवाला है।

दिन-ब-दिन बचाया हुआ पैसा खत्म होने लगा। पैसों की कमी के कारण घरगृहस्थी को चलाना मुश्किल होता जा रहा था। रामलाल हररोज काम देखने के लिए जाता लेकिन उसे खाली हाथ वापस आना पड़ता। वह जहाँ भी जाता उसे अपनी बदनामी के ताने सुनने पड़ते थे। घर में भी उसे अब पत्नी और बच्चों का दुःख देखा नहीं जाता था। आखिर बेचारी शारदा भी तो कितने दिन मशिन के सहारे सारे परिवार का पेट भर सकती थी? शारदा हमेशा यही सोचती

मंजिल है दूर इतनी अन्जाने सितारों-सी
राहें नजर आती हैं दुश्मन के यारों-सी
जिंदगी के चांदपर गम का बादल घिरा हुआ
चांदनी की तपन जलाये खिले अंगारों-सी
सूने आकाश में चमके बिजली अचानक
वार करती है दिल पे याद हत्यारों-सी
गुजर रही जिंदगी हरपल किसी बहाने
मिल जाये एकबार मौत नजारों-सी

॥ अनेकान्त ॥ ३० ॥

रहती थी कि एक न एक दिन पति को काम मिलेगा। लेकिन उसका भाग्य इतना बलवान न था।

इधर रामलाल काम न मिलने की वजह से बहुत दुःखी हुआ था और अपने इन गम को भुलाने के लिए उसने शराब का सहारा लिया। दिनभर नशे में चूर रामलाल शाम के वक्त घर आता और पत्नी से झगड़ा करता रहता। बच्चे डर के मारे माँ से चिपक कर रोने लगते। जब घर में खाने को दो वक्त की रोटी नहीं मिल सकती, तो बच्चों के स्कूल की फीस कैसे भरी जाती। अतः शारदा पड़ोस के लोगों से उधार पैसा माँगकर बच्चों की फीस और घर का बोझ संभाल लेती। लेकिन रामलाल की शराब की आदत छूटी नहीं और शारदा बच्चों की इम्तहान के बाद कुछ दिन अपने पिता के यहाँ चली गयी।

रामलाल घर में अब अकेला था। दिनभर नशे में चूर वह अपनी पत्नी और बच्चों के रूठ जाने के गम से विह्वल हो उठा। एक दिन ऐसे ही शहर में घूमता हुआ वह भूख और प्यास के कारण व्याकुल हुआ था। जब में इतने पैसे नहीं थे कि वह शराब और भूख दोनों को एक साथ बुझा सके। उसने शराब का विचार मन से हमेशा के लिए निकाल दिया और पेट भर खाना खा लिया। रास्ते से चलते चलते न जाने वह क्यों ठहरा। शायद उसे वह जगह जानी पहचानी लगी थी। उसके सामने वही कंपनी थी जिसमें उसने अपने जीवन के कई सुनहरे वर्ष बिताये थे।

आज जब भी वह उस रास्ते से गुजरता है तो कुछ पल कंठ की ओर देखकर वहाँ थोड़ी देर अवश्य ठहर जाता है, शायद इस आशा से कि आज नहीं तो कल यह कंपनी अवश्य चालू होगी।

मंजिल

संजय पांडेय
टी. वाय. बी. ए.

आज हमारे देशमें, समाज में, दहेज का उच्चाटन हो रहा है। मगर एक समय ऐसा था कि दहेज लेना एक प्रकार का सम्मान था जो दान के रूपमें लडकीवाले लडकेवालों को दहेज देते थे। अपनी बेटी ससुराल में सुखशांतिसे रहे, इसलिए लडकीवाले अपनी बेटी के साथ गोमाता का दान और कुछ गहने देथे। परंतु कुछ साल बाद गोदान देनेसे पैसे देना ही उचित हो गया और धीरे धीरे इसका रूप इतना भयानक हो गया कि पैसा लेना लडकीवालों से एक प्रकार की सौदेबाजी हो गयी। लडकेवाले अपना भाव धीरे धीरे बढ़ाते ही गये। मगर कहते हैं न कि अगर खाना ज्यादा हो जाए तो हजम भी नहीं होता। कुछ ऐसा ही हुआ। धीरे धीरे दहेज पर शासन ने पाबंदी लगा दी। मगर लोग शायद शासन से भी चालाक निकले हैं। वे कुछ निराले ढंग से दहेज वसूल करते हैं। सच तो यह है कि दहेज लेना शर्म की बात है, मगर यह बात लडकेवाले कहीं समझते हैं? वे तो एक तरहसे अपने ही बेटे का सौदा करते हैं। दहेज लेकर अपना सम्मान बढ़ानेवाले अपना सम्मान खो रहे हैं। इसी बात को स्पष्ट रूपसे बताने के लिए एक आँखों देखी कहानी आपके सामने रखता हूँ।

मैं कॉलेज की छुट्टियोंमें अपने मामा के गाँव गया था। हमारे मामाजी वहाँ के कॉलेज में प्राचार्य हैं। मामाजी के मकान के पास ही एक परिवार रहता है। उनकी स्थिती साधारण ठीक ही थी। उनके दो लडके और तीन लडकियाँ थीं। वैसे घरमें तीन लोग कमानेवाले हैं, उनकी एक किराने की दूकान थी। उसीपर वे अपने घर का खर्चा चलाते थे। उनके दोनों बेटे इस धंधे में कमाते थे। सभी की पढ़ाई पूरी हो गयी थी। पिताने हर लडकी की शादी के लिए बीस-बीस हजार रुपये रखे थे और सोना अलग था। बेटियाँ भी अच्छी शिक्षा प्राप्त कर चुकी थीं। उनकी दो बेटियों का विवाह हो गया था, दो बहुएँ भी घर आ गयी थीं। अब केवल छोटी बेटी विद्या का विवाह बाकी था। भगवान की कृपा से वह भी एक अमीर घर में तय हुआ था। लडका वकील था, नाम राजीव था। राजीव को विद्या पसंद थी। लडकी ने भी राजीव को पसंद किया था। राजीव शिंदेजी के जमाइयों में सबसे सुंदर था। विद्या

दहेज

कांबळे राजकुमार

टी. वाय. बी. ए.

भी बेहद सुंदर थी। राजीव वकील होने के कारण अच्छा कमा लेना था। घर में नौकर थे, किसी बात की उनके यहाँ कमी न थी। विद्याने बी. कॉम. तक शिक्षा प्राप्त की थी। देखने-दिखाने का काम हो गया था। अब बडेमें लेन देन की बातें होने लगीं। उनकी ऊपरी बातें सब ठीक थीं, मगर लेन-देन को लेकर वे लोग इतना घटिया होंगे यह मालूम न था। उन्होंने दहेज में लडकीवालों से पचास हजार रुपये नकद और दस तोले सोने के गहने माँगे। तिलक के दिन ये सब बातें हुईं, तब हम भी वहाँ थे। पड़ोसी होने के नाते हमारे मामाजी उन लोगों में वातचीत में शामिल थे। अब लडकेवालों की ये माँगें सुनकर सब के होश ही उड़ गये। शिंदे जी तो बेहद परेशान हुओ। उन्हें शादी टूटती नजर आने लगी। ऐसा लडका खोजने से भी न मिल सकता था, इसलिए शिंदेजी ने समझाबुझाकर कुछ पैसे कम करने के लिए कहाँ। आखिर वे तीस हजार रुपये और सात तोले गहनोपर उतर आए। चलो कुछ इस प्रकार शादी तय हो गयी। अगली वीस जनवरी को शादी तय हुई।

अगले दिनसे शादी की तैयारियाँ होने लगीं। देखते ही देखते शादी का दिन आ गया। शिंदेजी के यहाँ मंडप सजा हुआ था। मंडप किसी दुल्हन की भाँति सजा हुआ था। विद्या सजी हुईं, कुछ शरमाई हुईं। अपने कमरे में चुपचाप बैठी हुई थी। थोड़ी ही देर में वारात आई। लडका मंडप में आ के बैठ गया। उसके इर्दगिर्द सब उसके रिश्तेदार, दोस्त बैठ गये। अब क्या बातें शुरू हुईं की, वेटा राजीव, तेरा ससुर बड़ा मालदार आदमी लगता है। अरे, यह सुंदर सजा हुआ मंडप! फिर तो तू जो माँगगा, मिलेगाही। फिर तुझे वे लोग गाडी तो जरूर देंगे? है ना? तू गाडीमें उनकी बेटी को ले जाएगा तो उनकी शान बढ़ेगी। अरे, हर लडकी के माँ-बाप का कर्तव्य होता है कि पैसे या गहने दें। सब दोस्तों ने भी इसमें हामी भर दी। अब राजीव भी चुप क्या रहता? शादी की शुभ घडी नजदीक आने लगी तब ये महाशय ज़िद पकडकर बैठ गये की मुझे गाडी चाहिए। नहीं तो यह शादी नहीं होगी। यह सुनकर, उसके माँ-बाप को बेहद खुशी हुई। मेहमान लोग आश्चर्य से देखते ही रह गये। दुल्हे के पास पहुँचे, सब ने समझाया, विद्या

॥ अनेकान्त ॥ ३१ ॥

के पिताने हर तरहसे समझाने की कोशिश की। आखिरकार लडका तब माना जब दिवाली के समय गाडी देने का वादा किया गया। अब शादी विधिवत् पूर्ण हो गयी, विद्या को बिदा किया गया। मगर किसे मालूम था कि यह उसकी पहली और आखरी बिदाई थी। शिंदेजी ने एक ठंडी साँस ली, मगर चिन्ता यहींपर समाप्त नहीं हुई थी, क्योंकि उन्होंने गाडी की जो माँग हाँ की थी! अब गाडी की कीमत पचास हजार से कम न थी। उनके यहाँ चार शादियों में इतना खर्च उन्होंने नहीं किया था। उससे ज्यादा खर्च विद्या की शादी में करना पडा था। हम लोग विद्या की शादी के बाद चले आए थे।

वक्त गुजरता गया, दिवाली नजदीक आती गयी। इधर विद्या ससुराल में जाकर खुश न थी। उसे किसीसे यानी बाहरवालों से बोलने न दिया जाता और नाही कहीं बाहर जाने दिया जाता। एक नौकरानी वासन्ती के अलावा उससे कोई ठीक से बात न करता था। एक दिन सब नौकर छुट्टीपर गये हुए थे। सिवाय वासन्ती के। वासन्ती बाजार से कुछ चीजें लाने के लिए गयी थी। घर में विद्या अपने कमरे में कुछ पढ़ रही थी। दूसरे दिन दिवाली थी। उन्होंने आजतक राह देखी कि गाडी ला देंगे, पर विद्या के घरवाले नहीं आए, तो उन्होंने एक भयानक षड्यंत्र रचा। इस से विद्या बिल्कुल वाकिफ न थी। अचानक वे तीनों उठ खडे हुओ। सासने मिट्टी के तेल का डब्बा लिया, ससुरने कपड़ा एवं रस्सी ली और राजीवने माचीस ली। वे लोग विद्या के कमरे की ओर बढ़ गए। तीनों उसके कमरे में घुस गए। तब वह जरा घबरा गयी। सासने दरवाजा बंद किया। ससुर पलक झपकते ही उसके पास पहुँचे और उसके मुँह में कपड़ा ठूस दिया और उसके हाथ-पैर बाँध दिए।

बेचारी क्या हो रहा है यह समझनेसे पहलेही बेवस हो गयी। उसने अपने आपको छुडाने का बहुत प्रयत्न किया लेकिन उन तीनों के सामने उसकी शक्ति कम पड़ गयी। सासने उसके शरीरपर मिट्टी का तेल डाला और राजीव ने माचीस जलाकर उसके शरीरपर फेंक दिया। अब ज्वालाने अपना रूप दिखाया और उस आग की ज्वाला में विद्या का कोमल शरीर जलकर राख हो गया। जब उसे जलाया जा चुका था, तब वासन्ती बाजार से घर पहुँची थी। विद्या के कमरे से धुआँ निकलते देखा तो वासन्ती समझ गयी कि यहाँ कुछ हुआ है? और फिर वासन्ती जोर से चिल्लाने लगी। पास पडोसवाले एकत्रित हुए और इस भयानक हत्याके हत्यारोंको देखते ही खडे रह गये। उसके बाद तुरंत ही विद्या के पिता को खबर दी गयी और किसीने पुलिस में जाकर रिपोर्ट लिखवाई। उसी दिन उन तीनोंने अपने आपको बचाने की बहुत चेष्टा की लेकिन सफल न रहे। उन्हें उग्र कैद की सजा हो गयी। विद्या के पिता जब आए तो वे गाडी लेकर आए थे। लेकिन तब तक सब कुछ खत्म हो गया था। अब रोने से कुछ फायदा नहीं था, क्योंकि एक अबला, बेसहारा लडकी दहेज की ज्वाला में समाप्त हो चुकी थी। यह खबर सारे वर्तमान परिवार छपी। हमारे मामाजी ने हमें खत से इसकी जानकारी दी। हमें यह जानकर बड़ा दुःख हुआ।

मेरे मन में खयाल आया कि नवयुवतियों को तय कर लेना चाहिए कि, वे उन नवयुवकों से विवाह करेंगे जो दहेज के लालच में न हों। ना ही उसके घरवाले ही लालची हों। फिर कुछ बात बन सकती है। हमें दहेज के खिलाफ ऐसी जंग लडनी चाहिए कि उस जंग में अक्सर ही हमारी जीत होगी।

यादों के सिलसिले में

बादल भी बरसते हैं यादों के सिलसिले में
जान भी निकल जाती है कभी

यादों के सिलसिले में
हम बेसब्र हुए हैं उनकी इनायत के लिए
वो है कि हमें भूल गये

यादों के सिलसिले में
हम बेकसूर थे ये वो भी जानते हैं
फिर भी कड़ी सजा मिली हमें

यादों के सिलसिले में
बेरहम बनी दुनिया, तो उनका सहारा था मिला
मुदत के बाद आज रो पड़े हम

यादों के सिलसिले में

संजय पांडेय
टी. वाय. बी. ए.

english section

अनेकान्त

अंक २८ वा
१९८९-९०

One of the adulterants in pan masala (the usual ingredients being costly) is gambler, a substance containing tannin which is linked with oral cancer. Saccharin is another possible carcinogen. It is reported that an adult consumer suffers from an acute inability to open the mouth, but on discontinuing the habit, he becomes all right. P. K. Didwania and S. K. Agarwal from Patna

MASALA, TOBACCO ORAL CANCER

Miss Dhare S. H.
S.Y.B.Sc.

the cause of chronic submucosa masala eaters could be due to silica as impurity coming from stone crushing betel nuts. The cancerous in the 'tonsillar fissa' base of the pharyngeal walls. The lesions are of an ulcer. The growths at the base are often chemically silent until they are. According to the world Health Organisation, pan masala chewing is estimated to cause 1000 deaths due to oral cancer in India. The sad thing about this aspect is that every 13 seconds is caused by these diseases.

It is true that in our national health campaign, so far, has been laid on diseases. Cancer through oral tobacco and pan masala also has attracted attention. Though convinced about the threat to health actual advice or action is seldom done by medical practitioners. A country-wide campaign against pan masala chewing of tobacco will involve heavy expenditure. It has revealed that the highest users of smokeless tobacco are the young men aged 16-25 years. It is not a safe substitute for tobacco. It can cause cancer and number of oral conditions and can lead to dependence. It is hoped that a national health campaign against pan masala chewing will be taken note of. Chromosomal damage is dose-dependent. So, the end effects would be the result of cumulative action of total pan masala consumed. The pan masala users must, therefore, take note of the hazards of this habit. So also should the tobacco chewers note the hazards.

के पिताने हर तरहसे समझाने की कोशिश की। माना जब दिवाली के समय गाडी देने का वादा विधिवत् पूर्ण हो गयी, विद्या को बिदा किया था कि यह उसकी पहली और आखरी बिदाई साँस ली, मगर चिन्ता यहींपर समाप्त नहीं हुई थी। की जो माँग हों की थी! अब गाडी की कीमत न थी। उनके यहाँ चार शादियों में इतना खर्च उससे ज्यादा खर्च विद्या की शादी में करना प की शादी के बाद चले आए थे।

वक्त गुजरता गया, दिवाली नजदीक उ समुराल में जाकर खुश न थी। उसे किसीसे या न दिया जाता और नहीं कहीं बाहर जाने दिय वासन्ती के अलावा उससे कोई ठीक से बात सब नौकर छुट्टीपर गये हुए थे सिवाय वासन्ती कुछ चीजें लाने के लिए गयी थी। घर में विद्या पढ़ रही थी। दूसरे दिन दिवाली थी। उन्होंने उ गाडी ला देंगे, पर विद्या के घरवाले नहीं आए, षड्यंत्र रचा। इस से विद्या बिल्कुल वाकिफ न उठ खड़े हुओ सासने मिट्टी के तेल का डब्बा एवं रस्सी ली और राजीवने माचीस ली। वे लो ओर बढ़ गए। तीनों उसके कमरे में घुस गए त सासने दरवाजा बंद किया। ससुर पलक झपकते और उसके मुँह में कपड़ा ठूस दिया और उसे

यादों के सलासल म

संजय पांडे
टी. वाय. बी. ए.

PAN-MASALA, TOBACCO AND ORAL CANCER

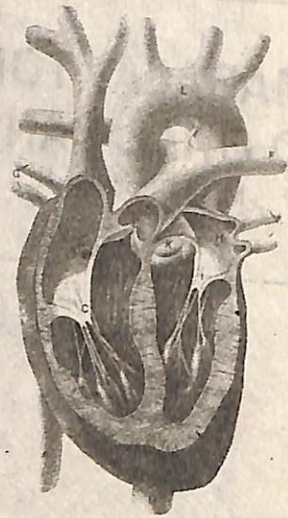
Miss Dhere S. H.
S.Y.B.Sc.

Cancer is a disease which is difficult to describe, or define. It can roughly be described as consisting of an altered cell population that has become unresponsive to normal controls and to the organizing influences of adjacent tissues. Chemicals like 'benzpyrene', arsenicals and asbestos as well as physical agents like ionising radiation and ultra-violet light can serve as stimuli to induce cancerous transformation in human cells. The most cancer-type in India is that of the mouth and throat. Oral cancer is very common in people who chew tobacco which is often mixed with betel, lime and other agents that may enhance the risk.

Concern has been expressed, recently, over the possible carcinogenic effects of pan masala, which is a concentrated powdered form of pan preparation with an additional potential markedly present throughout the country. There are at least eight varieties of betel leaves varying in their bitterness. The standard ingredients are lime in the form of paste applied to the leaf, catechu which is brownish paste prepared from chopped bush and betel nut of the ripe or unripe variety. Clove, elaichi (cardamum), saunf, Gulband and coconut gratings are other constituents. Tobacco and zarda are frequent additions. The obvious advantages of this concentrated powdered form are being dry, non-messy and available in convenient pouches of pocket-fitting size. There are about 5-10 million pan masala addicts in India, many being children and adolescents. It is alleged that one of the adultrants in pan masala (the usual ingredients being costly) is gambler, a substance containing tannin which is linked with oral cancer. Saccharin is another possible carcinogen. It is reported that an adult consumer suffers from an acute inability to open the mouth, but on discontinuing the habit, he becomes all right. P. K. Didwania and S. K. Agarwal from Patna

have noted that the cause of chronic submucous fibrosis in pan masala eaters could be due to silica particles present as impurity coming from stone grinders used in crushing betel nuts. The cancerous lesions could be in the 'tonsillar fissa' base of the tongue or the 'pharyngeal' walls. The lesions are mostly in the form of an ulcer. The growths at the base of the tongue are often chemically silent until they become extensive. According to the world Health Organization, tobacco chewing is estimated to cause about 90 percent of deaths due to oral cancer in South East Asia. The sad thing about this aspect is that one death every 13 seconds is caused by tobacco related diseases.

It is sad but true that in our national health statistics the emphasis, so far, has been laid on communicable diseases. Cancer through oral consumption of tobacco and pan masala also deserves equal attention. Though convinced about tobacco usage as a threat to health actual advice or counselling is seldom done by medical practitioners. It is true that a country-wide campaign against oral cancer due to chewing of tobacco will involve heavy costs. A survey has revealed that the highest users of smokeless tobacco are the young men aged 16 to 29. The oral use of smokeless tobacco represents a significant health risk. It is not a safe substitute for smoking cigarettes. It can cause cancer and number of non-cancerous oral conditions and can lead to nicotine addiction and dependence. It is hoped that this magnitude of risk of death due to pan masala chewing will be taken note of. Chromosomal damage is dose-dependent. So, the end effects would be the result of cumulative action of total pan masala consumed. The pan masala users must, therefore, take note of the hazards of this habit. So also should the tobacco chewers note the hazards.

CHOLESTEROL GOOD AND BAD

Kulkarni A. H.
S.Y.B.Sc.

Ever since it was discovered in the first half of the twentieth century that the plug narrowing the wall of the coronary vessels contain a lot of cholesterol, this substance has been viewed as a culprit in the genesis of heart attack.

However, the issue was far from being settled, as late as the seventies. The Psychologist, David Reuben, (the writer of the best seller 'Every thing you wanted to know about sex' but were afraid to ask) was among the scientists who claimed that the cholesterol bogey was created by the US health food lobby. One of Reuben's articles in runners World, advocating the benefits of dietary fibre, was illustrated with a mouth watering illustration of scrambled eggs on ham with mayonnaise (Eggs Benedict, for those of you with a culinary bent) implying that this known high cholesterol goodie couldn't hurt.

In 1985, the American Heart Association (AHA) have considered the results of several US and European studies, thought it fit to issue an official statement regarding dietary guidelines to restrict dietary cholesterol.

- 1) Dietary complex carbohydrate (cereals) should comprise 50 percent of total calories, while sugar should comprise less than 10 percent.
- 2) Polyunsaturated should comprise at least 50 percent of fat intake, which should comprise 30 percent or less of total calories.
- 3) Dietary cholesterol should be kept to less than 300 mg per day.
- 4) Salt intake should be kept to 5g per day or less.

The AHA statement made the cover story of Time magazine, whose food critic, Mimi Sheraton, wrote a rather breathless one pager on what to eat when dining out based on these recommendations. Indian food was given high marks for healthfulness, though no attempt was made to distinguish between various types of Indian Cuisine. Moghali and our Sweets and desserts can be as calorogenic as the richest food the

west has to offer.

Dietary sources of cholesterol, in descending order of importance, are fats (especially lard, butter, ghee, and coconut oil) organ meats, eggs, cheese and red meat.

But conceding that dietary cholesterol is harmful (it is certainly unnecessary since the body makes enough of it in order to synthesize steroid hormones in the adrenal glands and gonads) the question is how to measure its impact on the body. For a long time serum cholesterol was the only measure used, till it was discovered that it really has two components, only one of which is harmful, while the other actually indicates protection against the heart attack.

The bad cholesterol is bound to low density lipoprotein (LDL) which transport cholesterol to the tissues for utilization. The good cholesterol is bound to high density lipoprotein (HDL), which is scavenger protein that removes utilized cholesterol from tissues (including cholesterol plaques in blood vessels) & transport it to the liver, where it is naturally converted into bile acids (the body's natural detergents), partly recycled, and partly excreted in bile.

Hence both forms of cholesterol must be measured - an HDL cholesterol/total cholesterol (HDL/TC) ratio of 22 percent or more is good news. The ratio is higher in the females than in the males. The male hormone test osterone lowers the ratio, as seen in weight lifters taking the body building anabolic steroids, which are male hormone analogues).

The DLC/TC ratio is increased by several factors, notably exercise and the drugs clofibrate and nicotinic acid (A, B vitamin)

Initial research proved conclusively, that moderate consumption of alcohol (two to three drinks a day) increased this ratio.

LEUCODERMA OR VITILIGO

Mujawar R. D.
S.Y.B.Sc.

There is probably no condition so physiologically harmless and yet so psychologically damaging as vitiligo. The layman knows this term 'leucoderma' which is not quite appropriate. The Greek term leucoderma, for 'white skin' is only a descriptive term and does not imply any etiology (assignment of a cause).

Vitiligo is not an infectious condition though susceptibility to it tends to run in families. The condition results from destruction of the pigment containing cells, or melanocytes, of the skin. The internal organs are not involved. The mechanism behind the destruction which occurs gradually is a phenomenon called auto-immunity.

Immunity refers to the capability of the body to protect itself from foreign agents - bacteria, viruses, & parasites. The body produces protein molecules called antibodies which bind to the foreign agent, neutralizing or destroying it, as well as cells called T-lymphocytes which have similar actions. The T prefix indicates that these cells develop in an organ called the thymus, in the front upper chest. In particular, when an antibody combines with a molecule present in the foreign agent the combination releases a number of physiologically active substance which cause symptoms such as fever-inflammation and so on. Immunity being allergy to foods or chemicals acts as antigens.

The skin is pigmented because of the presence of melanocytes, which synthesize pigment (called melanin from the Greek word melanos for black) in order to protect the skin from the harmful effects of ultraviolet rays in sunlight. The beneficial effects of pigmentation may be inferred from the fact that in tropical Australia, there is a very high incidence of skin cancer among the whites.

Vitiligo is normally diagnosed by clinical examination. The analysis is done through an enzyme

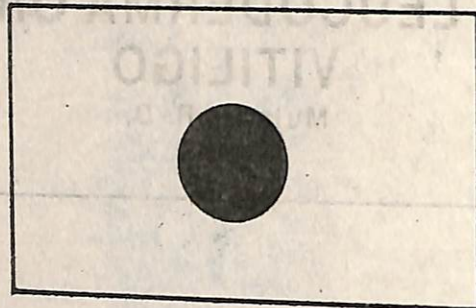
called tyrosinase, which acts on the amino acid tyrosine which in turn is the raw material for melanin. Vitiligo may take one of two courses in a patient.

In some, it will restrict itself to a single site while in others it will be present at multiple sites typically the hands and palms, the soles and the lips. This second form indicates that such patients will have a poor response to therapy. Sometimes, exposure to industrial agents, typically agents like catechol and hydroquinone can cause a vitiligo like picture. Vitiligo, as we mentioned is harmful only from the cosmetic point of view, and so must be distinguished from other conditions mimicking it. An unfortunate feature of traditional Ayurvedic practice has been that both leprosy & vitiligo go by the same name 'kod' in Hindi. In vitiligo, the sensation is normal.

The treatment of vitiligo is interestingly, based on drugs originally used both in Ayurveda and in Egyptian medicine. A leguminous plant that grows throughout India called Psoralea corylifolia (the Marathi name bawchi) has been used for centuries. The Egyptians used the plant Ammi majus and occasionally produced dramatic cure but had serious side-effects.

The psoralens work as photosensitizers that is, they make the skin more vulnerable to the effects of ultraviolet light tanning the skin in small quantities and causing blistering in high quantities: As a response to photosensitization, melanocytes in the skin are flogged into action, resulting in re-pigmentation. Treatment at an early stage does not necessarily mean a greater chance of cure. The percentage of overall cure varies with the best figures reported being around 50 percent.

Since vitiligo is auto immune, attempts, have been made to lower the body's local immunity by using corticosteroid drugs. These drugs may be applied as ointments, injected into the skin lesion or taken orally.

LOOK EAST YOUNG MAN

Miss Shah S. J.
F.Y.B.Com.

“Look East, Youngman!” It seems a strange slogan to us as we have for long been accustomed to looking West. Everything Western is considered superior. Not only West's scientific and technological advance impress people in this part of the globe, but also their manners, however affected they may be; their sartorial habits, however antiquated make a strong impression on us. It is no mere coincidence that the ability to speak and converse in English is considered a mark of distinction in and around India.

West is at a great distance from us; we must look nearer home for inspiration. The very affluence of the West is proving to be its very bane. Competition is killing the humanity in man, with the result that those who don't approve of it are running away from Western society. Almost all disapprovers escape to the East—to India and other neighbouring Countries, in quest of spiritual peace and tranquillity. Baron Von Blomberg of New Hampshire, who came to India in early 1970 to attend the Fourth World Religious Conference, came here to seek 'happiness and peace of mind'. He said, “We in the West are becoming Indianised slowly.”

Ravi Shankar, the famous Indian sitarist, is a great source of inspiration for music lovers of the West. Even the Beatles, the singing idols of the Western teenagers, have taken a fancy to the sitar and are popularising it all over the world by making it a part of their orchestra. Dr. Martin Luther King and Reverend Abernathy have used the weapon of non-violent protest, practised by Gandhiji, with great success in the U.S.A. to fight social injustice against the negroes and the poor.

Democracy is a Western concept, but the biggest experiment in democracy is being carried on in India, a country whose women voters alone outnumber the total number of voters in any western democracy.

including the U.S.A. The other political system, communism, is being tried in a grand scale in China again an Eastern country.

Western countries boast of having emancipated women and having given them the right to vote. But which Western country has elected a woman as its executive (with the sole exception of Margaret Thatcher)? Only four women have so far had the distinction of becoming the Prime Minister of a country. And all the four of them happen to be from Asia. Mrs. Gandhi, of India, Mrs. Bhandaranayake of Sri Lanka, Mrs. Golda Meir of Israel and Mrs. Benazir Bhutto of Pakistan.

It is said that Western countries are makers of quality products. But who can beat Japan in supplying reliable goods at competitive rates? Only last week America decided to prohibit Japanese goods from entering it, in order not to stifle indigenous goods. Once, a symbol of shoddiness “Made in Japan” is now a stamp of quality. This applies to a whole range of products from matches, transistors, miniature television sets, motor cycles, to cars and ships. This, despite the fact that Japan has little natural resources except rainfall and man-power. In a few years, it is said, Japan will be sending industrial know-how to Europe and the United States. It is a fact that Japan, with her present technological advancement can teach the West.

That's why it is important to look to the East. India should no more seek inspiration from the West. It should look in the direction of the rising sun. It should strive for economic and military co-operation among South-East Asian countries which can help drive out Western influence from the region and leave the nations free to play their constructive role in the comity of nations.

Look East, therefore, youngman!

On January 13, 1962, at the time of the third General Elections in India, many candidates did not file their nomination papers in Calcutta. In the Savoy Hotel in London, if 13 persons happen to sit at the dinner table, a waiter promptly sets a fourteenth chair on which he places a wooden black cat. A retired postman of Widdly (England) requested the city Housing council some time back to change the number of his house because it happened to be 13. Not many hotels in U.S.A have a room no. 13. Either this number is skipped over or it is replaced by 12 A.

Why all fuss about no. 13? Because it is superstitious throughout the Christian world, that it brings bad luck. The number is considered unlucky because 13 persons were present at the Last Supper at which Christ was betrayed!

President Woodrow Wilson of the U.S. and the great Norwegian explorer Nansen, however, defied this superstition with courage and success. Woodrow Wilson deliberately travelled during his election campaign in 1912 in a carriage containing 13 persons. When it was suggested that the number is ominous, he flatly refused to make an addition of another person to his party. He ended his campaign on August 13; so was the total of the figures in the election year 1912. In spite of all this, he won the elections. Nansen took 13 men with him on his famous Arctic trip which began on March 13, 1890 and returned from Arctic on August 13, 1893. He consented to be entertained at the 13th Annual dinner of the Royal Geographical Society on the following February 13 without any ill effects. But such bold examples have carried little conviction with the people and the superstition continues, from generation to generation irrespective of the advancement of knowledge and rational thinking on the part of the people.

Now, if this is the state of affairs in the scientific west, what of ignorance-ridden India? Less said, the better. If a man, going to a mission happens to pass a woman with a jar filled with water or a pot filled with curd, a deer or a dog on the right-hand side, he is sure to succeed in his mission. The crossing of the way from the right to the left by peacock, a deer, or a cat is the sign of impending failure in the mission. But if it retraces its steps, the effect is believed to be neutralised. The sight of three Brahmins, two Vaishyas, four Kshatriyas, nine women or a one-eyed man is supposed to be auspicious. The reverse brings calamity. The quivering of the ear brings gain, of lips desired object, and of chest, victory. Dreams also lend themselves to superstitious interpretation. Sprinkling of water over one's head forecasts death while the cremation, swimming in water, riding on elephants,

SUPERSTITIONS

Miss Nasikwala S. T.
F.Y.B.Com

meeting women or some friends are supposed to bring prosperity to the dreamer. Belief in ghosts and spirits is however the deadliest superstition of all, for it paralyses all faculties of thought and action. It makes downright cowards of men and women.

Yet, all superstitions are not harmful. Some may have even contributed to maintenance of discipline among people. Early missionaries could convince the Africans that Sunday should be a rest-day devoted to prayers by appealing to the native belief that, “if you go to work in the fields on Sunday you will cut your toe with the hoe.”

How do superstitions take root? They derive strength from the primitive man's feeling of insecurity in the world which he could not understand and so powerless to control it lest these powers which decided his destiny should be offended. He adhered to a long list of do's and don'ts. To propitiate the offended gods, he even performed certain rituals which survive till this day in the form of superstitions. The essential effect of all these superstitions is that they make people chicken-hearted; they are always on tenterhooks. Faith in superstitions is a psychological feeling. We are only too eager to interpret one thing or the other, which renders our lives miserable.

Religion, which itself is based on blind faith, provides a big prop to superstitions. The formal but strict observance of certain rituals created in the primitive mind the dread of the supernatural. Anything out of the way was thought to anticipate some natural catastrophe.

This irrational belief in superstitions has no place in an age of science and technology. Science has proved beyond doubt that nature is never antagonistic towards the interests of man. On the contrary, nature has tremendous hidden treasures which have added to the amenities of civilized life. If approached in right spirit, bounds of nature can increase human comfort and happiness in a very great measure. It is therefore, of utmost importance to curb people's faith in superstitions. This can be done by force but that is not the right way. This has to be done only by systematic eradication of ignorance and widespread dissemination of knowledge.

BELIEVE IN YOURSELF

Miss Deeparaje R. Jadhavrao
S.Y.B.A.

Nothing in the world seems to be impossible. We should believe in ourselves. We should fill our mind with thoughts of faith and confidence and we have to try in that way. As the following verse says :

"standing at the foot, Boys,
Gazing at the Sky;
How can 'U' get up, Boys,
If you never Try?"

So, believe in yourself. Try to have faith in your own skills. It is a fact that faith can move mountains. Self-examination helps you to know your true skills, power and certainly, you can use them with confidence. Even it helps you to decide your path and the way in which to handle the things. This involves being true to your conscience and it may avoid the hindrance to which you may fall a prey, in the absence of self-confidence.

Life is nearly like a battle-field where we are supposed to be the soldier. We have to fight as hard as we can, by our will-power, determination, dedication and achieve success. We should have a will to win and we are sure to win. As we know a well-known proverb- where there's a will, there's a way- gives us the fillip.

Even we know, there are many people who are, generally, chicken-hearted, dumb and deaf and thus cannot achieve their aim. They are often called aimless creatures. This becomes the result of lack of self-confidence. They, always fear that something is going wrong, so they try to keep aloof. This leads to self-pity, negation and a thought of failure acquires precedence over their minds. Such people become frustrated and baffled and do not evince interest in life. To prevent such a disaster, always put the 'image of success' in your heart. Do not be egoistic. You can avoid these pitfalls when you have implicit faith in God and in yourself. Faith supplies staying power. Always take hold of things with a smooth hand. Learn to be a practiser of faith until you become an expert in it. Then, fear cannot reside in you.

The best way to dare challenges or fear is to believe that for every problem there is a solution. Keep you mind calm. The moment you allow tension

to enter your mind, it blocks the flow of thought-power. Go to your problem in an easy manner. Surround yourself with only positive-thinking friends, who have got the ray of hopefulness in them. Trust in the maxim : "There are no gains without pains."

Don't take life seriously. Be always calm and cool. Take life easily. Don't do all the things or many things at one and the same time. Try to do one thing at a time. Remember the proverb: "One thing at a time and that done well."

My dear friends, Don't ever forget the very important thing- always expect the best and try as hard as possible to get it. Decide first in your heart what you want to be. Pin that idea deeply in yourself and try to apply your mind, heart and soul to it.

Don't you know what Napoleon said :- 'impossible' is a word to be found only in the dictionary of fools.

TRUE LOVE

Miss Adalinge S. N.
T.Y.B. Com.

You've smiling lips, O sweetly!
You've shining eyes so pretty!
I'm attracted by your beauty;
Is it not 'attraction of Love!'

Your hair is silky,
Your Cheeks are rosy,
I'm tempted by your beauty;
Is it not 'temptation of Love!'

The Heaven I find in you
As my mind's won by you;
It's the marriage of minds two
It's the ecstasy of 'Love true!'

'Right to work', is the birth-right of every citizen and it is the bounden duty of every government to ensure it to every unemployed individual. The Constitution of India provides equality of opportunity in matters of public employment. It says that there shall be equality of opportunity for all citizens in matters relating to employment or appointment to any office under the state. So, every citizen of India has a right to be employed. It is the foremost duty of the government to provide employment.

Unemployment is a serious, economic, social and political problem in our country. The problem of 'educated unemployed' has grown enormously in India. The study group of the National Commission on Labour has estimated that the number of the educated unemployed in the country has increased from 2.44 lakhs in 1957 to more than 1 crore in 1977. From the Planning Commission estimation we find that despite increasing job opportunities the back-log of unemployment has been increasing plan after plan, from 3.3 million at the beginning of the First Five Year plan, the number has shot up to 23.5 million at the commencement of the 7th Five Year Plan. High rate of population growth and liberal or cheap education are the prime causes of unemployment. We may add the lack of job varieties and job opportunities as the third cause.

Right from the days of Macaulay during the British regime our educational policy and the system have been defective. Even after Independence more or less a similar policy and system has been continued. Even after Independence more or less a similar policy and system has been continued. Our educational system is not job-oriented. It, mostly, provides liberal education. Our graduates have no employability even when some jobs are available to the students in general. In 1968, educational policy was revised and 10+2+3 Scheme of education was introduced but with no satisfactory results so far. A large number of colleges have sprung like mushroom resulting in misdirected and highly theoretical education with no emphasis whatsoever on the practical side of work. Much of the current unrest in college campuses in India is the direct result of wide spread unemployment. In India there is a lack of man-power management and co-ordinated educational system.

RIGHT TO WORK

Miss Kandarkar M. M.
F.Y.B.Com.

After graduation, left with no jobs suiting their qualifications and merit, students accept any job thereby lowering the dignity of labour. So, there is a wanton exploitation of these innocent but needy youth.

The problem of the unemployed in India is grave and a chronic one. A look at the following consequences of rising unemployment in India will convince us of the magnitude of the problem and the government's duty to provide work.

I) Increasing unemployment has intensified the poverty of the masses. Among the lower and middle strata of society the condition of poverty is so staggering that one begins to lose faith in democracy.

II) In India, the largest gap between law and its ther is always a wide gap between law and its judicious and honest implementation. Democracy, in India, has become meaningless when votes of the unemployed youth could be purchased so easily. Hungry and greedy politicians of the lower order, who are selfish and short-sighted derive benefits from laws framed by Parliament leaving the majority to suffer and to degenerate to the level of slaves.

III) Growing unemployment has resulted in juvenile crimes, theft, robbery, gambling, use of drugs and even murder. The ghastly news of a lady Principal in Bombay killed by her son's classmates in the XII standard is proof enough. Merit, very often, gets shelved into the background and undeserving but influential youth secure jobs. In many institutions illicit gratification of money is the rule in lieu of employment.

IV) Unemployment among deserving and meritorious youth has created frustration in them. The value of education, and the so-called high standards of our universities have touched a deplorable bottom.

Educationists and the government at the Centre have realised the enormity and urgency of the problem now. But, measures are not yet forthcoming. Polytechnics providing vocational education should be opened at all taluka centres and the rush to colleges for the formal, meaningless degree education, must be blocked by introducing admissions by merit. Higher merit can reduce government expenditure on education as well as raise quality. Vocational guidance should be

imparted side by side with vocational education. A detailed and well-planned and well-coordinated approach to education as well as employment must be drawn up. Education must be in the hands of educationists and not in the hands of bureaucrats or semi educated politicians with no imagination about education. The industries in the country

should work hand-in-hand with the educational institutions and the polytechnics so as to provide employment to all needy youth. A State which denies to and cannot provide for the every citizen's right to work as enjoined in the Constitution has unfortunately, a bleak future.

BEAUTY

Rajendraprasad V. Nadgauda
M. A. (English)

O Beauty,
Whatever I utter is for thee
Thou art an inspiration to me;
Much have I heard and much I see,
Everything that I've is only for thee!

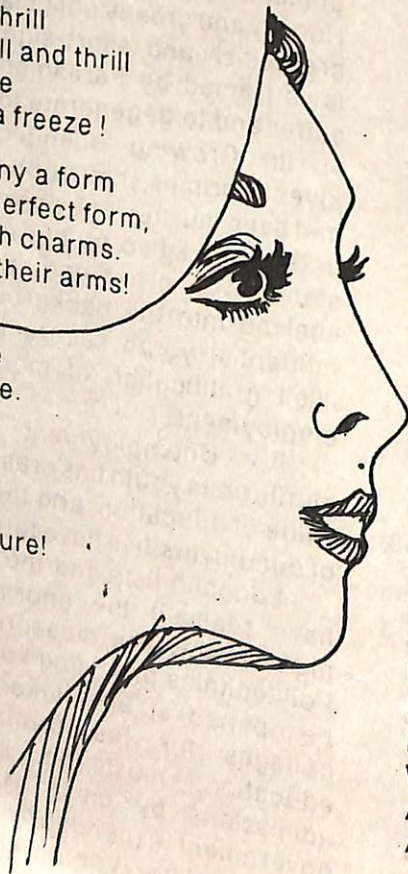
Many are mad and move like a bee
Encircling thee, ever to be happy;
That power is great who made thee.
Dost thou know? Please tell me.

Thy Son who has a shrill
Maketh my heart thrill and thrill
He passes in a breeze
Leaving my heart in a freeze!

Thy smart children in many a form
Have put this world in a perfect form,
Without any harm but with charms.
Many hold thy images in their arms!

Thy true devotees
Have loved thee more
And praised ever more.

I am aware,
but art thou sure?
I pray to thee, be thee
Only mine, my Goddess pure!

ETERNAL WAVES

Uday R. Gaikwad
S. Y. B. Sc.

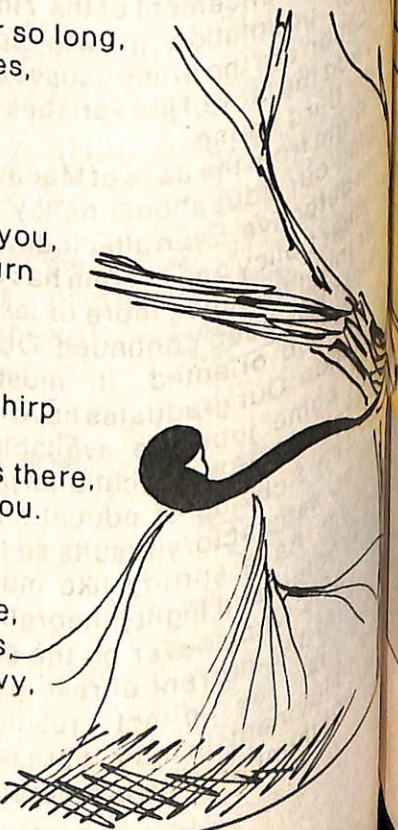
Whenever you behold me
With thy shining eyes,
In my heart does rise,
A sound wave
Which beckons you to rush to me!
Whenever you look at me
With thy smiling lips
In my heart there sweeps
A wave of zeal
Which leaps to push me to thee!
Oh, my dear! I am sure
In thy heart there do recur
Echoes of those waves eternal!

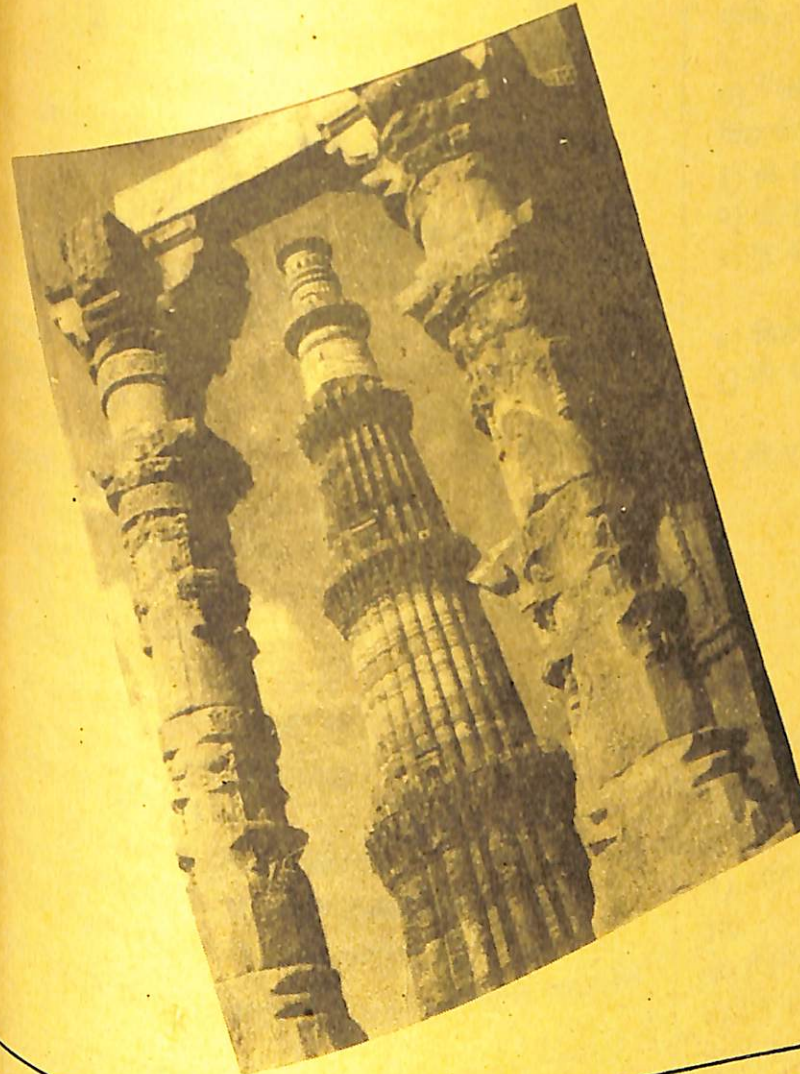
TOGETHER

Miss. Deeparaje R. Jadhav
S. Y. B. Sc.

We've been together so long,
We've had good times,
And bad ones too.
I thought you would
Never love me
But I was wrong.
Whenever I saw you,
The sky would turn
from gray
To blue
And the birds
Would begin to chirp
A beautiful song.
You were always there,
When I needed you.
But I need you,
Ever more,
Now have you left me,
With tears in my eyes,
And my heart so heavy,
As a cloudy sky.

अहवाल व सूचि विभाग

अनेकान्त

अंक २८ वा
१९८९-९०

१) कालाबाल (मुले)	२
२) बुद्धीबळ	१
३) क्रिकेट	५
४) बॅडमिंटन (मुले)	२

४) पुणे येथे झालेल्या आंतरशालेय जिल्हा क्रीडा स्पर्धांसाठी महाविद्यालयाचे निवडले गेलेले संघ आणि विजयी खेळाडू फुटबॉल (मुले)

१
२
१०

आंतरविद्यापीठीय स्पर्धांसाठी पुणे येथे निवडलेले खेळाडू.

बुद्धी
खो-खो
डी

आंतर विभागीय पुणे जिल्हा कवडी संघाच्या कप्तानपदी निवड.

आंतर विभागीय खो-खो संघाच्या कप्तानपदी निवड.

प्रा. ए. बी. भगटे - प्रमुख

खाना विभाग महाविद्यालय

आंतरशालेय हिवाळी क्रीडा स्पर्धा (मैदानी स्पर्धा, कुस्ती व व्हॉलीबॉल)

विजयी झालेले महाविद्यालयाचे

आणि कुस्ती स्पर्धात विजयी ठरलेले

५ - प्रथम क्रमांक
६ - प्रथम क्रमांक (१७ वर्षाखालील)
७ - हाथोडा फेक प्रथम क्रमांक
८ - वजन गटात प्रथम क्रमांक
९ - वजन गटात प्रथम क्रमांक

imparted side by side with voca
detailed and well-planned and
approach to education as well a
be drawn up. Education must
educationists and not in the hand
semi educated politicians with n
education. The industries

BEAUTY

Rajendrapra

O Beauty,
Whatever I utter is for thee
Thou art an inspiration to me
Much have I heard and much
Everything that I've is only for

Many are mad and move like a b
Encircling thee, ever to be happy
That power is great who made th
Dost thou know? Please tell me.

Thy Son who has a shrill
Maketh my heart thrill and th
He passes in a breeze
Leaving my heart in a freeze

Thy smart children in many a for
Have put this world in a perfect
Without any harm but with charm
Many hold thy images in their ar

Thy true devotees
Have loved thee more
And praised ever more.

I am aware,
but art thou sure?
I pray to thee, be thee
Only mine, my Goddess pure!

Ever more,
Now have you left me,
With tears in my eyes,
And my heart so heavy,
As a cloudy sky.

अहवाल विभाग जिमखाना विभाग (वरिष्ठ महाविद्यालय)

- १) आयोजित क्रीडा स्पर्धा
अ) आंतरविभागीय - मैदानी स्पर्धा (मुले व मुली)
ब) आंतरमहाविद्यालयीन - क्रिकेट - मैदानी स्पर्धा (मुले व मुली)

- २) पुणे जिल्हा आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धांमधील महाविद्यालयाचे विजयी संघ

- १) कबड्डी (मुले) विजयी
२) कबड्डी (मुली) विजयी
३) खो-खो- (मुले) विजयी
४) मल्लखांब (मुले) विजयी
५) व्हॉलीबॉल (मुले) उपविजयी
६) बॅडमिंटन (मुले) उपविजयी
७) क्रिकेट (मुले) उपविजयी
८) हॅन्डबॉल (मुले) उपविजयी
९) ४ x ४०० रिले (मुली) विजयी
१०) ४ x १०० रिले (मुली) उपविजयी
११) भालाफेक (मुले) विजयी
१२) १०० मिटर धावणे (मुली) उपविजयी
१३) वजन उचलणे (६५ किलो) प्रथम क्रमांक
१४) शरीर सौष्ठव (६५ किलो) द्वितीय क्रमांक

- ३) पुणे जिल्हा क्रीडा विभागाकडून महाविद्यालयांचे निवडलेले खेळाडू

क्रीडा प्रकार.	निवडलेल्या खेळाडूंची संख्या
१) वजन उचलणे	१
२) शरीर सौष्ठव	२
३) कबड्डी (मुले)	३
४) कबड्डी (मुली)	४
५) खो-खो (मुले)	६
६) खो-खो (मुली)	१
७) बास्केटबॉल (मुली)	४
८) व्हॉलीबॉल (मुली)	२
९) व्हॉलीबॉल (मुले)	२
१०) सुद्धीवळ	१
११) क्रिकेट	५
१२) बॅडमिंटन (मुले)	२

- १३) कुस्ती १
१४) हॅन्डबॉल (मुले) २
१५) मैदानी स्पर्धा (मुले व मुली) १०

- ४) अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठीय स्पर्धासाठी पुणे विद्यापीठातर्फे महाविद्यालयाचे निवडलेले खेळाडू.

- १) श्री. प्रवीण अहुजा - कबड्डी
२) श्री. सुर्यकांत साळवी - खो-खो
३) कु. अपिता गुजर - कबड्डी

- ५) विशेष अभिनंदनीय
१) श्री. प्रवीण अहुजा - आंतर विभागीय पुणे जिल्हा कबड्डी संघाच्या कप्तानपदी निवड.

- २) श्री. भुजबळ बी. एल. - आंतर विभागीय खो-खो संघाच्या कप्तानपदी निवड.

प्रा. ए. बी. भगटे - प्रमुख

जिमखाना विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)

- १) आयोजित क्रीडा स्पर्धा - आंतरशालेय हिवाळी क्रीडा स्पर्धा (मैदानी स्पर्धा, कुस्ती व व्हॉलीबॉल)

- २) आंतरशालेय क्रीडा स्पर्धात विजयी झालेले महाविद्यालयाचे संघ

- कबड्डी (मुली) विजयी
बास्केट बॉल (मुले) विजयी
फुटबॉल (मुले) विजयी
व्हॉलीबॉल (मुले) उपविजयी

- ३) आंतरशालेय मैदानी आणि कुस्ती स्पर्धात विजयी ठरलेले महाविद्यालयाचे विद्यार्थी

- श्री. काळे सी. के. भालाफेक - प्रथम क्रमांक
श्री. कुंभार एम. एम. भालाफेक - प्रथम क्रमांक (१७ वर्षाखालील)
श्री. घोळवे एल. डी. गोळाफेक - हाथोडा फेक प्रथम क्रमांक
श्री. काळे सी. के. ६० किलो वजन गटात प्रथम क्रमांक
श्री. काळे एस. आर. ७५ किलो वजन गटात प्रथम क्रमांक

- ४) पुणे येथे झालेल्या आंतरशालेय जिल्हा क्रीडा स्पर्धासाठी महाविद्यालयाचे निवडले गेलेले संघ आणि विजयी खेळाडू फुटबॉल (मुले)

श्री. काळे सी. के. ६० किलो गटात प्रथम क्रमांक (कुस्ती)
 श्री. कुंभार एस्. एन. - प्रथम क्रमांक (भालाफेक)
 श्री. घोळवे एल. डी. - द्वितीय क्रमांक (गोळाफेक)
 श्री. काळे एस. आर. - ७० किलो वरील गटात प्रथम क्रमांक (कुस्ती)
 ५) सोलापूर येथे झालेल्या आंतरशालेय विभागीय क्रीडा स्पर्धासाठी निवडले गेलेले/विजयी झालेले महाविद्यालयाचे खेळाडू
 श्री. काळे सी. के. - द्वितीय क्रमांक
 श्री. काळे एस. आर. - द्वितीय क्रमांक
 श्री. कुंभार एस्. एन.

६) विशेष नोंद
 आंतरशालेय मैदानी स्पर्धात सर्वाधिक गुण संपादन केल्यामुळे महाविद्यालयास यावर्षाची जनरल चॅंपियनशीप प्राप्त झाली.
 प्रा. एस. बी. इंगवले
 प्रमुख

राष्ट्रीय छात्र सेना

छात्र संख्या १६०

कार्यक्रम	स्थळ	दिनांक
स्वातंत्र्य दिन व प्रजासत्ताक दिन मानवंदना	महाविद्यालय	१५/८/८९
वृक्षारोपण	महाविद्यालय	२६/१/९०
रक्तदान शिबीर	महाविद्यालय	१५/८/८९
वार्षिक फायरिंग	बारामती	२१/०/८९
	फायरिंग रेंज	२४/१/९०

२) छात्र सैनिकांचा विशेष सहभाग -

श्री. लक्ष्मण शिंदे (सिनिअर अंडर ऑफिसर)	केलासपूरम (तामीळनाडू)
श्री. यशवंत जाधव (ज्युनिअर अंडर ऑफिसर)	येथील बेसिक लिडरशिप कॅम्पमध्ये सहभाग (११ मे ते २४ मे १९८९)
श्री. पोपट जगताप (सार्जंट)	आर्मी अंटेचमेंट कॅम्प, अहमदनगर (१७ ऑगस्ट ते ३१ ऑगस्ट १९८९)
श्री. युवराज खलाले (सार्जंट)	
श्री. वसंत बोडरे (कापॅरिल)	
श्री. दत्तात्रय वाघमोडे (कापॅरिल)	दिधी, पुणे आर. डी. निवड कॅम्प

रणजीत जगताप
(कॅडेट)

शदर शिकें
(कॅडेट)

३) एन.सी.सी छात्राचे
राष्ट्रीय कार्य

४) संकीर्ण

(२९ मे ते १४ जुन १९८९)
 श्री. आर. डी. कॅम्प, १ औरंगाबाद
 श्री. आर. डी. कॅम्प, २ दिधी-पुणे
 श्री. आर. डी. कॅम्प-३ दिधी-पुणे
 श्री. आर. डी. कॅम्प-४ दिधी-पुणे
 श्री. आर. डी. कॅम्प-५ दिधी-पुणे
 श्री. आर. डी. कॅम्प-६ दिधी
 आर. डी. कॅम्प-७ मुंबई
 अॅडव्हान्स्ड, लिडरशिप अॅड
 रॉक क्लायम्बींग कॅम्प,
 ग्वालियर-म. प्रदेश)
 (१७ ऑक्टोबर ते ३ नोव्हें १९८९)
 पुणे ते कन्याकुमारी व परत
 ३५.०० कि. मी. ची सायकल सफर
 पूर्ण
 लोकसभा निवडणूक बंदोवस्त
 ४३ छात्रांचा सहभाग
 (११ नोव्हें १९८९ ते २५ नोव्हें
 १९८९)
 विधानसभा निवडणूक बंदोवस्त
 ७२ छात्रांचा सहभाग
 (२३ फेब्रु ते २७ फेब्रु १९९०)
 प्रजासत्ताक दिनानिमित्त बारामती
 नगरपरिषदेच्या स्टेडियमवर आयोजित
 संचलनास प्रथम क्रमांक
 बी. अॅन्ड सी. सर्टिफिकेट परिक्षेत
 अनुक्रमे ११ आणि ४ छात्रसैनिक
 उत्तिर्ण

लेफ्टनंट एम. व्ही. गोडसे
प्रमुख

राष्ट्रीय सेवा योजना

विद्यार्थी संख्या २००
 आयोजित कार्यक्रम आणि सहभाग

कार्यक्रम	कार्य-विशेष
१) उन्हाळी शिबीर स्थळ-माळेगाव बु. (१९ ते २८ जुन १९८९)	सामुहिक कार्यात्मक साक्षरता उपक्रमावर विशेष लक्ष केंद्रित करण्यात आले

२) उद्घाटन
स्थळ-महाविद्यालय
(६ ऑगस्ट १९८९)

३) कार्यात्मक साक्षरता
स्थळ-महाविद्यालय
(१ सप्टे १९८९)

४) साक्षरता दिन
स्थळ-महाविद्यालय
(८ सप्टे. १९८९)

५) रक्तदान
स्थळ-महाविद्यालय
(१ ऑक्टो १९८९)

६) अंधश्रद्धा निर्मूलन
स्थळ-महाविद्यालय
(२/३ ऑक्टो १९८९)

७) एक दिवसीय शिबीर-१
स्थळ-जैनकवाडी
(८ ऑक्टो. १९८९)

८) एक दिवसीय शिबीर-२
स्थळ-सावळ
(९ जाने. १९९०)

९) एक दिवसीय शिबीर-३
स्थळ-जैनकवाडी
(१० फेब्रु १९९०)

१०) एक दिवसीय शिबीर-४
स्थळ-महाविद्यालय
(१२ मार्च १९९०)

मा. अॅड.श्री. सुभाष ढोले
उपनगराध्यक्ष यांच्या हस्ते
राष्ट्रीय सेवा योजना कार्याचा
शुभारंभ

उद्घाटन आणि १२० प्रौढ
शिक्षण संघटकांचे प्रशिक्षण
शिबीराचे आयोजन
आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन
साजरा

आमदार श्री. विजयराव मोरे
आणि
नगराध्यक्ष श्री. विनोदकुमार
गुजर

यांची मार्गदर्शनपर भाषणे
ब्लड बँक बारामती
आयोजित रक्तदान शिबिरात
एन.एस.एस. विभागातील
विद्यार्थ्यांनी

५० बाटल्या रक्त दिले.
अंधश्रद्धा निर्मूलन पोस्टर्सचे
प्रदर्शन आणि माहितीपट
दाखविला.

वृक्षारोपण, ग्रामसफाई
नविन रस्ता व ओटा तयार
केला. तालिम दुरुस्ती

गावची सामाजिक व
आर्थिक
पाहणी

रोपवाटिका तयार केली

कार्यक्रम
११) आरोग्य संवर्धन
स्थळ-वसंतनगर
(१४ व २१ फेब्रु १९९०)
१२) अंधनिधी संकलन
स्थळ-बारामती शहर
परिसर

(जानेवारी १९९०)
कार्य-विशेष
बारामती शहरातील डॉक्टर्सच्या
मदतीने मोफत आरोग्य तपासणी
गोवर प्रतिबंधक लस टोचणी
नॅशनल फेडरेशन ऑफ दि.
ब्लाइंड पुणे या संस्थेस
रु.४५००/- निधी संकलीत
करून
देण्यात आला.
निधी संकलनाच्या निमित्ताने
एन.एस.एस. च्या विद्यार्थ्यांनी
११ बाटल्या
रक्तदान केले.
रिमांड होम मध्ये तिळगुळ
वाटप
राष्ट्रीय सेवा योजना दिन साजरा

१३) सांस्कृतिक कार्यक्रम
व राष्ट्रीय सेवा योजना दिन
स्थळ-रिमांड होम बारामती
(१५ जाने. १९९०)

१४) सामुहिक विवाह सोहळा
स्थळ-श्रीमती शारदाबाई पवार
शिक्षणसंस्था
मालेगाव येथे आयोजित सदर
कार्यक्रमास
स्वयंसेवक म्हणून एन.एस.एस.
च्या विद्यार्थ्यांचा सहभाग
सामाजिक वनीकरण अधिकारी
यांच्या सौजन्याने प्रशिक्षण
शिबीरात ३५ मुले व ५
प्राध्यापक सहभागी
प्रौढ शिक्षण संघटकासाठी
शिबीराचे आयोजन

१५) कार्यकर्ता प्रशिक्षण शिबीर
स्थळ-राळेगण सिद्धी
(२१ जाने १९९०)
'अंधजनजागृती' फेरीत एक
प्राध्यापक
व ५ विद्यार्थ्यांचा सहभाग

१६) प्रौढ संप्रेषण शिबीर
स्थळ-महाविद्यालय
(दि. १६/२/१९९०)
१७) एकता फेरी सहभाग

स्थळ-पुणे
(दि. २ फेब्रु. १९९०)
१८) हुंडा विरोधी पोस्टर्स
प्रदर्शन
स्थळ-कविवर्य मोरोपंत सभागृह
(दि. ९ मार्च १९९०)

उद्घाटक पद्मश्री श्री.
आप्पासाहेब पवार
मार्गदर्शन-श्री. मामासाहेब
कुलकर्णी

कार्यक्रम	कार्य-विशेष
१९) श्रमदान	नियमित कार्यक्रमांतर्गत महाविद्यालय परिसर, क्रिडांगण, वसतिगृह, चन्द्रमणीनगर, व आंबेडकर वसतिगृह येथे श्रमदान करण्यात आले.
२०) नर्सरी विकास कार्यक्रम	रोप लागवडीसाठी १०,००० पिशव्या भरण्याचे उद्दिष्ट पूर्ण केले.
स्थळ-महाविद्यालय (११ मार्च १९९०)	
२१) हिवाळी शिबीर	निर्धुंर चुर्लीचा प्रकल्प मोठ्या प्रमाणावर यशस्वी केला.
स्थळ-जैनकवाडी (२३ डिसेंबर ८९ ते १ जाने ९०)	
२२) लोकशिक्षण कार्यक्रम	महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळ व पुणे विद्यापीठातर्फे आयोजित 'ग्रामोद्योग व ग्रामीण विकास' प्रशिक्षण व परिसंवाद कार्यक्रमात एक प्राध्यापक दोन विद्यार्थ्यांचा सहभाग.
स्थळ-पुणे १३ व १४ मार्च ९०	
(२) गटप्रमुख	१) श्री. घुले बी. पी. २) श्री. देवकर ए. बी. ३) श्री. रिकीबे एस. टी. ४) कु. विद्या कदम ५) कु. माया चव्हाण ६) कु. साधना भोसले
	कार्यक्रम अधिकारी १) प्रा. के. एम्. जाधव २) प्रा. आर. के. खाडे

क्षेत्रीय विकास कार्यक्रम

सुरवात - एप्रिल १९८९
निवडलेला शिवनगर परिसर - माळेगाव सह. साखर कारखाना
उद्घाटन - दि. १९ जून १९८९
उद्घाटक - श्री. चंद्रराव तावरे,
चेअरमन, माळेगाव, सह. साखर कारखाना
अध्यक्ष - प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा
कार्यक्रमांतर्गत विभागाचे कार्य

अ) प्रौढ शिक्षण केंद्रे -
१) प्रशिक्षित संघटकांच्या आणि सुपरवायझरच्या मदतीने ६ पुरुष प्रौढ शिक्षण केंद्रे आणि ४ स्त्री प्रौढांची शिक्षण केंद्रे चालू असून त्यामधून ३०० प्रौढ शिक्षण घेत आहेत.
२) वृक्षारोपण, राष्ट्रीय साक्षरता दिन, साक्षरता दिंडी, आरोग्य, पर्यावरण व्याख्यान, क्रीडा स्पर्धा, स्लाईड शो इ. कार्यक्रमांचे आयोजन.
३) विशेष नोंद - संबंधीत विभागाचे विद्यापीठ अधिकारी श्री. गोवारीकर यांनी भेटी देऊन तेथे चाललेल्या कार्याबाबत समाधान व्यक्त केले.

ब) जनशिक्षण निलयम -
१) माळेगाव हायस्कूलच्या सौजन्याने प्राप्त झालेल्या हॉलमध्ये वस्तुनिष्ठ माहिती केंद्राचे कार्य चालू असून तेथे ठेवलेल्या पुस्तके, वृत्तपत्रे आणि विविध क्रीडा साहित्यास गावकऱ्यांची मोठी मागणी आहे.
२) व्याख्यान, स्लाईड शो, अंधश्रद्धा व हुंडा निर्मूलन, पोस्टर्स, निरंतर केंद्रे इ. कार्यक्रमांचे आयोजन

क) लोकसंख्या शिक्षण क्लब
१) सदस्य संख्या - ३० विद्यार्थी
२) जनतेत पर्यावरण विषयक जागृती करण्यासाठी अंधश्रद्धा हुंडा निर्मूलन, पोस्टर्सची निर्मिती व प्रदर्शन, स्लाईड शो, निबंध प्रश्नमंजुषा, परिसर कानोसा या भितीपत्रकाचे प्रकाशन इ. कार्यक्रमांचे आयोजन

ड) निरंतर शिक्षण कोर्स -
स्त्रियांसाठी टेलरिंग व एम्ब्रॉयडरी कोर्सचे आयोजन - ३० स्त्रियांचा सहभाग.

कार्यात्मक साक्षरतेचा सामुहिक कार्यक्रम
सहभागी विद्यार्थी संख्या - ५०
८ सप्टें. १९८९ रोजी साक्षरता दिन साजरा
फेब्रु. १९९० मध्ये सर्व प्रौढ व विद्यार्थी स्वयंसेवकांचे संश्लेषण शिबीर आयोजित कार्याच्या मुल्यमापनासाठी काही प्रौढांच्या गावी-घरी आयोजित शिबीर.

प्रा. ए. एम्. जाधव

सांस्कृतिक विभाग

(अ) आयोजित कार्यक्रम

१) काव्यवाचन - दि. ११/१८९ रोजी आयोजित काव्यवाचन कार्यक्रमात १० विद्यार्थ्यांचे काव्यवाचन युवा अभियान दि. १९/१९/९० सहा विद्यार्थी-गायकांचा सहभाग १० विद्यार्थींचा सहभाग. कर्मवीर भाऊराव पाटील जयंती कार्यक्रम ३० सप्टें १९८९ - विशेष उपस्थिती - व. खासदार विठ्ठलराव गाडगीळ

२) प्रजापिता ब्रम्हकुमारी अभियान

३) सुगम संगीत स्पर्धा

४) मेंदी व रांगोळी स्पर्धा

५) कर्मवीर जयंती

ब) विद्यार्थ्यांचा सहभाग

१) श्री. अवधूत कुलकर्णी

२) श्री. संदीप सुभेदार

३) धनंजय जोशी

क) फिल्म शो

अश्विन पुंडलिक काव्यवाचन स्पर्धेत सहभाग पुणे आंतरमहाविद्यालयीन शास्त्रीय वादन स्पर्धेत (बी. जे. मेडिकल कॉलेज) सहभाग ब्रिटीश व ऑस्ट्रेलियन हाय कमिशन आणि ट्रुक् श्राव्य शिक्षण संस्था, पुणे यांचे सहकार्याने अंधश्रद्धा निर्मूलन My Fair Lady या व्हिडीओ फिल्मसहित इतर १२ फिल्मस दाखविण्यात आल्या.

द. २ व ३ ऑक्टो. १९८९ वाद स्पर्धा-२६ महाविद्यालयांचे विद्यार्थी वकृत्व स्पर्धा-३२ विद्यार्थी उत्स्फूर्त स्पर्धा-१५ विद्यार्थी

कविवर्य मोरोपंत वाद आणि वकृत्वस्पर्धा

१) आयोजन कालावधी

२) सहभाग -

३) वाद स्पर्धेचा विषय

४) वकृत्व स्पर्धेचे विषय

४) पारितोषिके

वकृत्व स्पर्धा (प्रथम क्रमांक) वाद स्पर्धा (फिरती ढाल) वाद स्पर्धा (प्रथम क्रमांक) ५) समारोप समारंभ

मतदाराचे वय वर्षे १८ केल्यामुळे लोकशाहीला अधिक स्थैर्य प्राप्त होईल.
१) रामकथा व मोरोपंत
२) मोरोपंताची अखेरची काव्ये
३) भारताचे शिल्पकार पंडित जवाहरलाल नेहरू
४) कुसुमाग्रजांची कविता
५) भगवान महावीरांचा अनेकांत वाद
६) पर्यावरणातील असमतोल व वनसंवर्धनाची गरज
७) सिनेमटांचा राजकारणातील प्रवेश

श्री राहुल अनंत गुणे
कुसरो वाडिया कॉलेज, पुणे
श्री. पेशे मोकाशी आणि मृदुला फाटक
मॉडर्न कॉलेज, पुणे
श्री. पेशे मोकाशी
मॉडर्न कॉलेज, पुणे

पारितोषिक वितरण - श्री. जंबुकुमार शहा
अध्यक्ष - श्री. कमलाकांत ढवाण पाटील
प्रा. व्ही. ए. संगई प्रमुख

शाळा महाविद्यालय समुह योजना

आयोजित कार्यक्रम

१) मार्गदर्शनपर- शिबीर (दि. ६ व ७ जाने. १९९०)

१ वी आणि १० वी च्या वर्गांना इंग्रजी विषय शिकविणाऱ्या शिक्षकांसाठी मार्गदर्शनपर शिबीर मार्गदर्शक - महाविद्यालयातील इंग्रजी विभागातील प्राध्यापक व टेकनिकल हायस्कूल मधील शिक्षक सहभाग - २० शिक्षक आणि ८ प्राध्यापक

व्याख्याने

शाळा	विषय
१) वसतिगृह विद्यालय, काऱ्हाटी	रसायनशास्त्र
२) कर्मवीर विद्यालय, सांगवी	रसायनशास्त्र
३) नवमहाराष्ट्र विद्यालय, पणदरे	इंग्रजी
४) कर्मवीर विद्यालय, सांगवी	इंग्रजी
५) एस. बी. जे. विद्यालय उंडवडी (क.प)	इंग्रजी
६) शारदाबाई पवार विद्यालय, शिवनगर	इतिहास

प्रा. एम. डी. भगत
प्रमुख

● एकात्मिक ग्रामीण विकास योजना ●
(कोडी, कॅनडा)

- १) दत्तक गावे
  - २) आयोजित कार्यक्रम
  - १) शिवण कला प्रशिक्षण (१५ ते २१ जाने.९०)
  - २) प्रौढ साक्षरता वर्ग (१ जाने.ते ३० एप्रिल १९९०)
  - ३) जनजागृती
  - ४) सार्वजनिक वाचनालय
- तांदुळवाडी आणि बऱ्हाणपूर
तांदुळवाडी आणि बऱ्हाणपूर येथील प्रत्येकी २० महिलांना प्रशिक्षण
तांदुळवाडी येथे ३० महिलांचा साक्षरता वर्ग
प्रौढ शिक्षणाचे महत्व, अंधश्रद्धा निर्मूलन आणि स्वयंरोजगाराचे महत्व या विषयावर व्याख्याने आणि प्रदर्शन
बऱ्हाणपूर येथे प्रौढ साक्षरतासाठी ग्रंथालयाची स्थापना
१) प्रा. व्ही. डी. काकडे
२) प्रा. एस. पी. कदम
प्रमुख

● महाविद्यालय परिसर आणि बोटॅनिकल गार्डन ●

- ४६ गुंठे क्षेत्रावर बोटॅनिकल गार्डन ची निर्मिती
- शोभेच्या फुलझाडांची बदलत्या हंगामानुसार लागवड
- वनस्पतिशास्त्राच्या अभ्यासासाठी उपयुक्त विविध कुळातील वनस्पतींचे संवर्धन
- विविध प्रकारच्या सुंदर गुलाबांची लागवड
- वनराई प्रकल्प

डॉ. एस. एस. देवकुळे
प्रमुख

कॉसिप योजना

College Science Improvement Programme

विद्यापीठ अनुदान मंडळ, दिल्ली यांच्या अर्थसहाय्याने राबविण्यात येणाऱ्या योजनेचे हे दुसरे वर्ष. ही योजना तीन वर्षासाठी मंजूर केलेली आहे. यंदा या योजनेअंतर्गत खालील उपक्रम झाले.

तज्ञ प्राध्यापकांची व्याख्याने

विषय	प्राध्यापकाचे नाव	व्याख्यानाचा विषय
१) केमिस्ट्री	१) प्रा. डॉ. पी. एन. गुंजाळ	Application of Radio activity in Analytical Chemistry
	२) प्रा. डॉ. पी. एन. नाते	Molecular Orbital Theory
	३) प्रा. डॉ. टी. एस. राव	Atomic Energy for peaceful purpose
	४) प्रा. व्ही. डी. कुलकर्णी	Chemical Kinetics
	५) प्रा. डॉ. डी. व्ही. जहागीरदार	Thermodynamics
२) फिजिक्स	१) प्रा. डॉ. पी. व्ही. कुलकर्णी	Birth and Death of star
	२) प्रा. डॉ. ए. एस. निगवेकर	General lecture
३) गणित	१) प्रि. डॉ. टी. एच्. दाते	Origin of stars
४) स्टॅटिस्टिक्स	१) डॉ. बी. आर. काळे	Binomial Thorem to Random Walk to Avogadro Number
	२) प्रा. डॉ. एस. डी. गोरे	Examples of Maker chain in Every day Life
	३) प्रा. डॉ. ए. व्ही. खर्शाकर	Application & Sampling Theory
५) बॉटनी	१) प्रा. डॉ. बी. बी. चौगुले	Range of Thallus in Algae and Isolation techniques of Alage.
	२) डॉ. ए. के. देशमुख	Methods of Hybridization in Plants.
६) भूगोल	१) प्रा. डॉ. ए. आर. कुंभार	शेतीप्रकार व समस्या
	२) प्रा. व्ही. आर. अहिरराव	हवा प्रदूषण
	३) प्रा. एच्. के. डोईफोंडे	ग्रामीण वसाहत

● कृतिसत्रे/चर्चासत्रे (Work Shops and Seminars) ●

रसायनशास्त्र

कृतिसत्राचा विषय : Electrochemical Techniques of Analysis

दिनांक - २९, ३० नोव्हेंबर व १ डिसें १९८९

उद्घाटक - डॉ. एम. एस. वाडिया-रसायनशास्त्र विभागप्रमुख, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

सहभागी प्राध्यापकांची संख्या -
विद्यापीठ कार्यक्षेत्रातील - २०
स्थानिक - ११
एकूण ३१

- खालील तज्ञ प्राध्यापकांची व्याख्याने झाली
- १) डॉ. एस. एफ. पाटील-पुणे विद्यापीठ Polarography and Newtron Activation Analysis.
  - २) डॉ. आर. जी. देशपांडे- औरंगाबाद Conductometry.
  - ३) डॉ. एस. बी. खरोसेकर-बारामती Coulometry Conductometry and Potentiometry a relative study.
  - ४) प्रा. एस. व्ही. लामतुरे- ओतूर Columetry
  - ५) डॉ. पी. एस. राव-पुणे विद्यापीठ Potentiometry.

प्राणीशास्त्र - (Zoology)

कृतिसत्राचा विषय - Molecular Biology and Genetics

दिनांक २९, ३० नोव्हेंबर व १ डिसेंबर ८९

उद्घाटक - डॉ. डी. एन्. देवबागकर - प्राणीशास्त्र, विभागप्रमुख पुणे विद्यापीठ, पुणे.

सहभागी प्राध्यापकांची संख्या
विद्यापीठ क्षेत्रातील-१७
स्थानिक -७
एकूण -२४

- खालील तज्ञ प्राध्यापकांची व्याख्याने झाली.
- १) डॉ. डी. एन्. देवबागकर-पुणे विद्यापीठ-General Concepts
  - २) डॉ. एन्. एम्. गोडबोले-पुणे विद्यापीठ-Gene. Regulation Mutation and Mategenic Agents
  - ३) डॉ. सी. डी. डी. देवबागकर-पुणे विद्यापीठ-Chromatin
  - ४) डॉ. ए. एम्. दीवान-पुणे विद्यापीठ-Protein Synthesis
  - ५) डॉ. ए. जी. बनसोडे-अहमदनगर-Human Genetics
  - ६) डॉ. गोडबोले व डॉ. बनसोडे यांनी DNA चे प्रयोग करून दाखविले

३) वनस्पती शास्त्र (BOTANY)
चर्चासत्राचा विषय - Seminar on Applied Botany

दिनांक ५, ६, ७ डिसें. ८९

उद्घाटक - श्री. एस. पी. नरवणे, जॉईन्ट डायरेक्टर- सामाजिक वनीकरण विभाग, पुणे.

सहभागी प्राध्यापकांची संख्या -
विद्यापीठ क्षेत्रातील - ३८
स्थानिक - ८
एकूण - ४६

- खालील तज्ञांची व्याख्याने झाली.
- १) श्री. एस. पी. नरवणे-पुणे-
  - २) डॉ. जे. के. बर्डे-पुणे-
  - ३) श्री. एस. डी. ठीगळे-पुणे-
  - ४) श्री. डी. आर. ताकटे-मालेगाव बु.
  - ५) डॉ. एस. बी. खरोसेकर-बारामती
  - ६) डॉ. डी. के. मगदूम-बारामती
  - ७) डॉ. बी. डी. पाटील-पुणे
  - ८) डॉ. पी. एल्. पाटील-पुणे
  - ९) डॉ. पी. सी. शर्मा-पुणे
  - १०) डॉ. ए. आर. कुलकर्णी-मुंबई
  - ११) डॉ. डी. एन्. मिश्रा-अहमदनगर याशिवाय
  - १) अन्नातील भेसळ ओळखण्याची प्रात्यक्षिके २) औषधी वनस्पती उद्यान ३) आळिंबाचे प्रत्यक्ष उत्पादन ४) कवक शास्त्रावरील फिल्म इ. दाखविण्यात आले.

४) पदार्थ विज्ञान (Physics)
कृतिसत्राचा विषय- Material Science

दिनांक - ९ व १० डिसेंबर १९८९

उद्घाटक - डॉ. एस. बी. ओगले, पदार्थ विज्ञान - विभाग पुणे

सहभागी प्राध्यापकांची संख्या
विद्यापीठ क्षेत्रातील - २०
स्थानिक - १५
एकूण - ३५

Social Forestry

Medicinal plants-Use
Food Adulteration.

Industrial Fermentation
Products

Industrial Fermentation
Reactions

WasteLand-Development
Mushroom Cultivation

Biofertilizers

Medical plants-Cultivation
Aero-Biology.

Tissue-Culture.

- खालील तज्ञ प्राध्यापकांची व्याख्याने झाली
- डॉ. एस्. वी. ओगले-पुणे विद्यापीठ 1) New Materials
2) Defects in Solids
  - डॉ. डी. एस्. जोग-पुणे विद्यापीठ- Ceramic Materials
  - डॉ. सी. व्ही. धर्माधिकारी-पुणे विद्यापीठ-Diffusion in Solids
Phase, Diagram and
Molecular properties
  - डॉ. सौ. एस्. व्ही. भोरासकर-पुणे विद्यापीठ-Molecular Phase
and single phase metals.

शेवटी "मॅटेरियल सायन्स" या विषयाच्या अभ्यासक्रमावर चर्चा करण्यात आली. सहभागी प्राध्यापकांनी आपली मते मांडली व सध्याच्या अभ्यासक्रमांत काही बदल सुचविले. सुचविलेले बदल पदार्थविज्ञान विभागप्रमुख -पुणे विद्यापीठ, पुणे यांना व अध्यक्ष, पदार्थ विज्ञान अभ्यास मंडळ यांना पुढील कार्यवाहीसाठी कळविण्यात आले आहेत.

भूगोल (Geography)

कृतिसत्राचा विषय - अधिवास भूगोल (Rural Settlement)

दिनांक १ व १० डिसेंबर १९८९

उद्घाटक - प्रा. वी. वी. पवार-अध्यक्ष, भूगोल अभ्यास मंडळ, पुणे विद्यापीठ

सहभागी प्राध्यापकांची संख्या - विद्यापीठ कक्षेतील - ८

स्थानिक ४
एकूण १२

खालील तज्ञ प्राध्यापकांनी शोध निबंध वाचले

१) डॉ. एस्. आर. चौधरी-अमळनेर- 1) Social Morphology
of Rural Settlement
in Khandesh.

2) Evolution of Rural
Settlement in Khandesh.

२) प्रा. टी. एस्. वरात-अहमदनगर-Distribution Rural settlement
according to size and
spacing in Pravara.

३) प्रा. एस्. वी. किरदात-सासवड-Basin
Social Morphology of
Rural Settlement.

४) प्रा. वी. पी. जोहारपूरकर-बारामती-Land Utilization in
Rural Settlement.

याशिवाय केमिस्ट्री, वॉटनी, झूलॉजी व भूगोल या विषयांच्या अभ्यास सहली आयोजित करण्यात आल्या होत्या

केमिस्ट्री विभागातील प्रा. के. एस्. डमाल यांनी मातीत असणाऱ्या Na+ चा अभ्यास केला. तसेच ते दिल्ली येथे दि. २२ ते २९ मार्च १९९० पर्यंत झालेल्या Teacher Training Programme in Chemical Instrumentation ला उपस्थित राहिले. झूलॉजी विभागातर्फे "खाण्यासाठी योग्य असलेल्या काही पृष्ठवंशीय प्राण्यांमध्ये (उदा. पक्षी व मासे) आढळून येणारे "सिस्टोड पॅरासाइट्स" यांचा अभ्यास करण्यात आला.

प्रा. एस्. आर. नवाणे
COSIP-CO-ORDINATOR

ग्रंथालय

ग्रंथ	संख्या	किंमत
नियतकालिके	७२, ३३६	१५, ३१, ९६५=००
वर्तमानपत्रे	२००	११, ५००=००
	११	८, ०००=००
२) सन १९८९-९० मध्ये ग्रंथात पडलेली भर		
वरिष्ठ महाविद्यालय	६४४	३९, ७२९=००
कनिष्ठ महाविद्यालय	३५४	७, ३४९=४५
वेसिंग ग्रॅट	२०३	७, ७०४=५०
अंडरग्रॅज्युएट ग्रॅटस	३५०	२६, २८९=६०
३) ग्रंथपेढीतून ग्रंथाचे वाटप		
वरिष्ठ महाविद्यालय	२२८	
कनिष्ठ महाविद्यालय	२९७	

श्री. एस्. एन. पाटील
ग्रंथपालक

सूची विभाग

एप्रिल १९८९ मध्ये झालेल्या परिक्षांमध्ये प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची गुणानुक्रमे सूची

बी. ए. नंबर नांव	विषय
१)	ताकवणे सुनिल नारायण इतिहास
२)	चौधरी राजाराम हरिभाऊ भूगोल
३)	खान अकबर इनायतुल्ला भूगोल
४)	मेहता सुनिला प्रकाश राज्यशास्त्र
५)	गायकवाड वसंत लक्ष्मण इतिहास
६)	कदम प्रदिप भानुदास राज्यशास्त्र
७)	गरगटे स्वाती गोविंदराव मानसशास्त्र
८)	घोगरे भारत उद्धव राज्यशास्त्र
९)	जाधवराव वनिता कृष्णसिंह समाजशास्त्र
१०)	सोनार छाया नानासाहेब इतिहास
११)	कोकरे शिवाजी आप्पासाहेब इतिहास
१२)	तावरे नंदिनी श्रीपतराव इतिहास
१३)	वाबळे मीना हनमंत राज्यशास्त्र
१४)	म्हस्के सुनिल नामदेव भूगोल
१५)	खरात मधुकर जयसिंग भूगोल
१६)	पानसरे लक्ष्मण ज्ञानदेव भूगोल
१७)	बगाडे संजय बाजीराव इतिहास
१८)	चौधरी वल्लभ लक्ष्मणराव इंग्रजी
१९)	टकले मोहन पांडुरंग संरक्षणशास्त्र
२०)	देवकाते आनंदा दादासो इतिहास
२१)	कोकरे बाळासो जगन्नाथ मराठी
२२)	सुपेकर राजश्री भानुदास मराठी
२३)	जाधव लालासाहेब विश्वनाथ भूगोल
२४)	अडसूळ भिमराव आप्पा इतिहास
२५)	अटोळे पोपट पांडुरंग भूगोल
२६)	सुतार संजय दामोदर इतिहास
२७)	शेंडगे राजू श्रीरंग इतिहास
२८)	भोसले राजेंद्र बाबासाहेब इतिहास
२९)	पवार दिलीप हरिभाऊ हिंदी
३०)	बनकर अनिल ज्ञानदेव इतिहास

नंबर नांव	विषय
२५)	शेलार गोरख दाजीराम भूगोल
२६)	परकाळे दीपक हनुमंत इतिहास
	सुपेकर सुपर्णा सुदाम हिंदी
२७)	बाखकर ज्ञानदेव अर्जुन इतिहास
२८)	कोकरे नंदराम भिकाजी भूगोल
२९)	गायकवाड विजय सिताराम मानसशास्त्र
	गाठे राजश्री रामचंद्र मानसशास्त्र
	थोरात साधना बापुसाहेब इतिहास
३०)	पवार सुजाता वसंतराव इतिहास
३१)	बोरकर अंकुश श्रीरंग मानसशास्त्र
३२)	सूर्यवंशी अनिता दशरथ राज्यशास्त्र
३३)	ठोंबरे प्रदिप वसंतराव राज्यशास्त्र
३४)	शिंदे राजेंद्र चंद्र मराठी
३५)	कांबळे चंद्रकांत मारुती भूगोल
	वणवे दिलीप मुगटराव हिंदी
३६)	वाबळे शहाजी सुभेदार इंग्रजी
३७)	नाडगौडा राजेंद्रप्रसाद विष्णुपंत इतिहास
	सुभेदार शुभदा अशोक इतिहास
३८)	बोरकर शांताराम रामहरी इतिहास
	कोकरे लालासो भिवाजी इतिहास
३९)	बिचकुले माणिक किसनराव समाजशास्त्र
	नेवसे शंकर ज्ञानदेव इतिहास
४०)	शिंदे स्मिता शंकरराव इतिहास
	सोनवणे सुरेश दिनकर मराठी
४१)	मुकादम अंजुम अहमद भूगोल
४२)	धापटे धनाजी तुकाराम समाजशास्त्र
	खोत तानाजी गोविंद इतिहास
४३)	घोलप शांताराम आबासाहेब समाजशास्त्र
	जाधवराव विदुला कृष्णसिंह भूगोल
	तावरे तानाजी जयसिंगराव मराठी
४४)	पडारी बाळासो जगन्नाथ इंग्रजी
४५)	गावडे विष्णुदास पांडुरंग

बी. एस्सी

१)	शहा वैशाली जंबुकुमार	भौतिकशास्त्र
२)	नासिकवाला मुनिरा सैफुधीन	वनस्पतिशास्त्र
३)	कदम सुगंधा वसंतराव	गणित
४)	भाटिया संगीता रोशनलाल	प्राणीशास्त्र
	सय्यद शाहिन इस्साक	प्राणीशास्त्र
५)	शहा स्वप्ना मगनलाल	प्राणीशास्त्र
६)	लोणकर ज्ञानदेव बाबुराव	गणित
७)	ढाणे विद्या सर्जेराव	प्राणीशास्त्र
८)	गांधी कणकबंदी रतेनलाल	भौतिकशास्त्र
९)	शेख सल्लाउद्दीन दगडूभाई	प्राणीशास्त्र
१०)	बोरसे सुदर्शना शिवाजीराव	वनस्पतिशास्त्र
११)	सणस महेंद्र रामराव	भौतिकशास्त्र
१२)	काळे शिवाजी गोविंदराव	वनस्पतिशास्त्र
१३)	चक्रबोर्ती माधुरी मधुसूदन	प्राणीशास्त्र
१४)	मदने पुष्पा लक्ष्मण	प्राणीशास्त्र
१५)	धुमाळ मीना महादेव	प्राणीशास्त्र
१६)	जगताप प्रमोद बाळासाहेब	वनस्पतिशास्त्र
	मोरे धनाजी नामदेव	वनस्पतिशास्त्र
१७)	तांबे अनिता आनंदराव	गणित
१८)	चौधरी रेखा मधुसूदन	रसायनशास्त्र
१९)	सोनार कल्पना दत्तात्रय	गणित
२०)	गायकवाड पांडुरंग निवृत्ती	प्राणीशास्त्र
२१)	भोसले अनिल भिमराव	गणित
२२)	फरांदे सतिश कुंडलिक	रसायनशास्त्र
२३)	गायकवाड अनिता कृष्णनाथ	वनस्पतिशास्त्र
	गवळी आशा ज्ञानराज	वनस्पतिशास्त्र
२४)	साळुंखे संतोष नारायण	प्राणीशास्त्र
२५)	गायधनी शुभांगी प्रभाकर	रसायनशास्त्र
२६)	पानसरे रजाक गुलाबभाई	वनस्पतिशास्त्र
२७)	खाडे रामहरी हनुमंत	गणित
२८)	थेंगल नागनाथ दिनकर	इलेक्ट्रॉनिक्स
२९)	चव्हाण अनिल वामन	प्राणीशास्त्र
३०)	भालेराव रत्नप्रभा तुळशीराम	रसायनशास्त्र
३१)	कदम सुनिल मच्छिंद्र	प्राणीशास्त्र
३२)	पाटील शिवाजी निवृत्तीराव	प्राणीशास्त्र
३३)	शिंदे दत्तात्रय विठ्ठल	वनस्पतिशास्त्र

वी. कॉम

१)	शहा लीना विजयकुमार	अकॉटन्सी
२)	टिकोळे विजयकुमार शंकरराव	अकॉटन्सी
३)	शहा रोहिणी रजनीकांत	अकॉटन्सी
४)	चकीवाला मॉईस सैफुधीन	संख्याशास्त्र
५)	चितळे दिनेश रामचंद्र	अकॉटन्सी
६)	पवार विजया आप्पासाहेब	अकॉटन्सी
७)	वळकुंडे संपत मल्हारी	अकॉटन्सी
८)	पंजाबी नीता शोरीलाल	अकॉटन्सी
९)	साळुंखे राजेंद्र कांतीलाल	अकॉटन्सी
१०)	सावंत महेश प्रकाश	अकॉटन्सी
११)	भंडारी गीता नारायण	अकॉटन्सी
१२)	भोकरे किशोरकुमार सोपानराव	अकॉटन्सी
१३)	काकडे राजू रघुनाथ	अकॉटन्सी
१४)	उधडे अनिल अंबादास	अकॉटन्सी

एम. ए.

१)	कदम आनंदराव साहेबराव	राज्यशास्त्र
२)	बनसोडे मच्छिंद्र दगडू	इतिहास
३)	सपकाळ मधुकर आण्णा	इतिहास
४)	जळक सदानंद बाबुराव	राज्यशास्त्र
५)	गलांडे अरविंद तुळशीराम	इतिहास
६)	भगत सुनिल नामदेव	इतिहास

एम. कॉम

१)	गुजर प्रतिभा मदन
२)	मोहिते अजय शंकरराव
३)	पाठक मेघश्री गोविंदराव
४)	देशमुख राजेंद्र रामराव
५)	लोणकर राजु नामदेव

१२ वी सायन्स

अ.नं. मेरिट ऑर्डर नंबर

१.	१	पाटील राजवर्धन बाळासाहेब
२.	२	शहा स्वप्नील श्रेणीक
३.	३	बोरावळकर मुकूलिका अरविंद
४.	४	दराडे राजेंद्रकुमार श्रीरंग
५.	५	घेरे दामु मोतीराम
६.	६	टाटीया किशोर पोपटलाल
७.	७	दोशी मनिषा भारतलाल
८.	८	गायकवाड संजिवकुमार सुदामराव
९.	९	पडळकर दत्तात्रय विष्णु
१०.	१०	जोशी प्रशांत पद्माकर
११.	११	बावनगांववाला अन्वरहुसेन अबिदहुसेन
१२.	१२	क्षिरसागर बजरंग बाबूराव
१३.	१३	चव्हाण धवल शामराव
१४.	१४	धर्माधिकारी दिनेश शिवराम
१५.	१५	गुळुमकर रविंद्र विभाकर
१६.	१६	कुलकर्णी वंदना मोहनराव
१७.	१७	बोबडे सुप्रिया सुरेश
१८.	१८	निबंधे गणेश बाळकृष्ण
१९.	१९	गुजर श्रीनिवास प्रदिपकुमार
२०.	२०	खलाटे नितिन विजयसिंह
२१.	२१	साळुंखे संजय शिवाजीराव
२२.	२२	थोपटे अमर सर्जेराव
२३.	२३	गरगटे मकरंद गोविंदराव
२४.	२४	पापत महेश शिवतीर्ण
२५.	२५	म्हेंत्रे आशालता सुधाकर
२६.	२६	छाजेड जितेंद्र बंकटलाल
२७.	२७	शहा संगीता चंद्रकांत
२८.	२८	शहा लुना शांतीकुमार
२९.	२९	अडमुठे प्रफुल्ला आप्पासाहेब
३०.	३०	शहा किशोरी अशोक
३१.	३१	बाराधे राजेश रामचंद्र
३२.	३२	दराडे सुरेश बाजीराव
३३.	३३	उपरे अभय आत्माराम
३४.	३४	तांबे मिलींद नरहरी
३५.	३५	गडेकर सागर सुरेंद्रकुमार
३६.	३६	धोळवे राम ज्ञानदेव
३७.	३७	वणवे अर्जुन शिवाजी
३८.	३८	क्षीरसागर गिरीष अनंत

अ.नं. मेरिट ऑर्डर नंबर

३९.	३९	झागड अशोक साहेबराव
४०.	४०	कोठारी सुनित सुभाष
४१.	४१	भापकर पतंगराव सोमनाथ
४२.	४२	नेवसे राजेंद्र रामचंद्र
४३.	४३	पटवा प्रसाद निशिकांत

१२ वी आर्ट्स

१.	१	जाधव महेंद्र नामदेवराव
२.	२	कदम संगीता वसंतराव
३.	३	इदाते स्वाती मधुकर
४.	४	भुरे संगीता दत्तात्रय
५.	५	घोरपडे शोभना लक्ष्मणराव
६.	६	सावंत राजेंद्र सोपानराव
७.	७	सय्यद यास्मीन अब्दुलपूरकर
८.	८	जाधव पोपट बबनराव
९.	९	पवार बाळू मच्छिंद्र
१०.	१०	सोनवले सुधाकर दत्तात्रय
११.	११	चव्हाण हनुमंत जयवंत
१२.	१२	बरडे भाऊसाहेब माणिकराव
१३.	१३	जामदार सुनिल बबनराव

१२ वी कॉमर्स

१.	१	शहा सपना जंबुकुमार
२.	२	नासिकवाला सकीना ताहिरभाई
३.	३	देव धुंडीराज नारायण
४.	४	जगताप विकास रविंद्र
५.	५	निलाखे स्वाती त्रिंबक
६.	६	कदम ललिता रामराव
७.	७	क्षीरसागर ज्योती दिगंबर
८.	८	कुंभार मिनाक्षी संतराम
९.	९	जगताप शर्मिला लालासाहेब
१०.	१०	कळत्रे निता भालचंद्र
११.	११	किक्ले मनिषा प्रकाश
१२.	१२	आखाडे मोनिका वसंतराव
१३.	१३	राहतेकर जयश्री मोरेश्वर
१४.	१४	ओझडे उमा सदाशिव
१५.	१५	भोसले प्रमोदकुमार भगवान
१६.	१६	जाधव सुनिता जगन्नाथ
१७.	१७	मराठे कल्पना कांतीलाल

- श्री. धुमाळ प्रकाश चंद्रराव रु. ३१/-
- (१२) प्रा. एस. पी. कदम पारितोषिक :
एस. वाय. बी. ए. ला सोशॉलॉजी स्पेशल विषय घेतलेल्या विद्यार्थ्यांपैकी एफ. वाय. बी. ए. ला याच विषयात सर्वाधिक गुण कु. कदम उषा रामचंद्र रु. ४१/-
- (१३) प्रा. व्ही. ए. संगई पारितोषिक :
एस. वाय. बी. ए. ला इतिहास स्पेशल विषय घेतलेल्या विद्यार्थ्यांपैकी एफ. वाय. बी. ए. ला याच विषयात सर्वाधिक गुण श्री. शिंदे रामदास एकनाथ रु. ३१/-
- (१४) प्रा. सी. नीलम पाटील पारितोषिक :
टी. वाय. बी. एस्सी. परीक्षेत बॉटनी प्रिन्सिपल विषय घेऊन सर्वाधिक गुणांनी उत्तीर्ण झालेला विद्यार्थी कु. नासिकवाला मुनीरा सैफुद्दीन रु. १०१/-
- (१५) प्रा. प्रकाश पाटील पारितोषिक :
टी. वाय. बी. ए. मध्ये संरक्षणशास्त्र (स्पेशल) विषयात प्रथम आले विद्यार्थी श्री. टाकळे मोहन पांडुरंग रु. ५१/-
- (१६) प्रा. कु. मीरा वैद्य पारितोषिक :
१२ वी आर्ट्स परीक्षेत उत्तीर्ण होऊन इंग्लिश विषयामध्ये (६० टक्के पेक्षा जास्त) सर्वाधिक गुण मिळविलेला विद्यार्थी. जामदार सुनिल बबनराव रु. ५१/-
- (१७) स्पेशल पारितोषिक :
१) कु. साधना भोसले (टी. वाय. बी. ए.) (वैयक्तिक नृत्य) रु. २५/-
२) श्री. सूर्यकांत सकटे (टी. वाय. बी. ए.) (अभिनय) रु. २५/-
३) कु. वैशाली दिनकर सवाखंडे (११ वी सायन्स) (चित्रकला) रु. २५/-
४) श्री. निखिल अरविंदभाई पटेल (टी. वाय. बी. एस्सी) (चित्रकला) रु. २५/-
५) कु. सोनल भास्कर जोहरापूरकर (रांगोळी) रु. २५/-
६) श्री. विजय दिगंबरराव गानबोटे (एफ. वाय. बी. ए.) (रांगोळी) रु. २५/-
७) श्री. धनसिंग रामदास बनकर (एस. वाय. बी. एस्सी) (हस्ताक्षर प्रगती) रु. २५/-

- ८) श्री. विश्वोर श्रीहरी भोसले (हस्ताक्षर इंग्रजी) रु. २५/-
- ९) कु. वैशाली वैशाली चंद्रकांत कळत्रे (११ वी सायन्स) (हस्ताक्षर इंग्रजी) रु. २५/-
- (१८) अखिल भारतीय विद्यार्थी परिषद (ए. व्ही. ए. कॉम) रु. २१/-
- १) कु. प्रदीप शिंदे (एफ. वाय. बी. कॉम) रु. २१/-
- २) कु. अशा किर्णगे (एफ. वाय. बी. कॉम) रु. २१/-
- ३) कु. अश्विनी शिंदे (एफ. वाय. बी. कॉम) रु. २५/-

- मराठी कविता "रीत" रु. २१/-
- ३) श्री. निक्कळजे पी. एस. (१२ वी आर्ट्स) मराठी कविता "पारिजात" रु. २१/०
- ४) कु. उर्मिला पोटे (एफ. वाय. बी. कॉम) व्यक्तिचित्रण "कर्मवीर भाऊराव पाटील" रु. २१/-
- ५) कु. चंदारणी इनामदार (एस. वाय. बी. एस्सी) इंग्रजी कथा (The Buried Truth) रु. २१/-
- (१९) "अस्मिता दर्शन" या भिक्तीपत्रकात उत्तम प्रकारचे साहित्य दिल्याबद्दलची पारितोषिके.
- १) श्री. संदीप सुभेदार एम. ए. (अर्थशास्त्र) रु. २५/-
२) श्री. प्रदीप शिंदे ११ वी सायन्स रु. २५/-
- (२०) सांस्कृतिक विभाग पारितोषिके :
१) श्री. संदीप सुभेदार एम. ए. (काव्यवाचन) रु. २१/-
२) कु. आशा किर्णगे एस. वाय. बी. कॉम. (मॅटी) रु. २१/-
- (२१) वक्तृत्व स्पर्धा पारितोषिके :
१) श्री. अवधूत कुलकर्णी एफ. वाय. बी. ए. रु. २५/-
२) श्री. संदीप सुभेदार एम. ए. रु. २१/-
- (२२) एन. सी. सी. पारितोषिके :
१) श्री. डी. पी. वाघमोडे (१२ वी सायन्स) रु. १३१/-
दिल्ली येथे प्रजासत्ताक दिनी झालेल्या संचलनात सहभाग. या संचलनासाठी महाराष्ट्राला प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.
२) श्री. एस. पी. शिर्के (एस. वाय. बी. एस्सी) रु. १०१/-
पुणे ते कन्याकुमारी डी. ३५०० कि. मी. लांबीची सायकल सफर पूर्ण केली.
- (२३) पं. नेहरु जन्मशताब्दी सामान्य ज्ञान स्पर्धा पं. नेहरु जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त त्यांच्या जीवन चरित्रावर आधारित एक जनरल नॉलेज टेस्ट घेण्यात आली. यातील प्रथम तीन विद्यार्थी
१) कु. वाबळे एस. एच. (एम. ए.) रु. २००/-
२) श्री. फडतरे मनोहर हरी (एम. ए.) रु. १०१/-
३) श्री. पिसाळ एच. ए. (११ वी सायन्स) रु. ५१/-
- (२४) पंडित नेहरु विचार दर्शन पारितोषिके
१) श्री. ज्ञानदेव बोरोटे (११ वी आर्ट्स) रु. ३१/-
२) श्री. संदीप सुभेदार (एम. ए.) रु. २१/-
३) श्री. मनोहर फडतरे (एम. ए.) रु. १५/-
- (२५) सामान्य ज्ञान स्पर्धा
१) श्री. ए. व्ही. नेवसे (टी. वाय. बी. एस्सी) रु. १५०/-
२) श्री. मकरंद काकडे (एस. वाय. बी. एस्सी) रु. १००/-
३) श्री. मयुर भट (९ वी, बालविकास मंदिर) रु. ७५/-
- (२६) एन. एस. एस. पारितोषिक
श्री. रिकीबे शिरीष तुळशीराम (टी. वाय. बी. ए.) मुल्लिया दक्षिणा येथील मेजर नॅशनल इंटरप्रेशन कॉम्प्युटरील सहभागाने प्रमाणपत्र व मेडल.

With Best Compliments From :

CHEMICRAFT

1000/6A, Navi Peth, Anamika Hsc. Soc.
Pune, 411 030 Phone 447924

Dealers of

Laboratory Equipments, Laboratory Chemicals
Optical Instruments, Scientific Instruments
Glasswares - Metalwares - Vacuum Pumps

तुमची आमची सर्वांची जिवाळ्याची बँक .....

दि बारामती अर्बन को-ऑपरेटिव्ह बँक मर्यादित

सुभाष चौक, बारामती (पुणे)

फोन : मॅनेजर - २८६६, ऑफिस - २९७७
लाभांश शेकडा १५ टक्के

जिवाळू बँक लायसेन्स क्र. यु. वी. डी. / एम्. एच्. ४९८ पी. १८१८६६
ऑडिट वग 'अ'

"अत्यल्प गुंतवणूकीतून समृद्ध भविष्य काळाच्या तरतुदीसाठी"

- १) पुनर्गुंतवणूक ठेव योजना २) कॅश सर्टिफिकेट्स ३) मुदतबंद ठेव योजना ४) दैनिक धनसंचय योजना ५) आवर्तक ठेव योजना
यासह इतर अनेक योजना
वैशिष्ट्ये • ठेवीवर व्यापारी बँकापेक्षा १ टक्का जादा व्याज • ठेवीची सुरक्षितता • दुर्बल घटकांना पतपुरवठा • लघु उद्योगास पतपुरवठा
• विनाविलंब आपुलकीची सेवा • आर्थिक सहाय्यासाठी कर्ज योजना उपलब्ध • सुरक्षित जमा कक्षाची सुविधा

• साडेसहा वर्षात ठेवीची रक्कम दामदुप्पट •

श्री. सु. सिकची
उपाध्यक्ष

पो. मा. तुपे
अध्यक्ष

ए. म. जाधव
कार्यकारी संचालक

र. म. शर्मा
व्यवस्थापक

श्री. कु. कुलकर्णी
शि. दे. जगताप
सु. ह. पोटे

ल. गो. पोतेकर
गं. व्यं. तावरे
अ. ब. सोनवणे

मा. सं. तुपे
मा. शं. इंगुळे

सर्व सामान्यांच्या जिन्हाळ्याची

रुपी को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.,

(शेड्युल्ड बँक)

मुख्य कचेरी : २०६२, सदाशिव पेठ, पुणे ४११ ०३०

प्रेमाचा आधार मिळाला
की आयुष्य बहरते
हे "रुपी" ने ओळखले आहे
आयुष्याच्या प्रत्येक टप्प्यावर
मदतीचा हात पुढे करणारी बँक
म्हणजे "रुपी बँक"

मुंबईसह - पुणे शहर व जिल्ह्यात १६ शाखा

श. का. पत्की

जनरल मॅनेजर

का. गं. पेमगिरीकर

व्हाईस चेअरमन

ई. प्रे. चोरडिया

चेअरमन

अनेकान्त

◆ अंक २९ वा ◆ १९९०-९१

अनेकान्त

वार्षिक नियतकालिक
अंक एकोणतिसावा - १९९०-९१

प्रमुख संपादक
प्रा. आर. जी. पाटील

उपप्राचार्य एस. आर. नवाथे
उपप्राचार्य डॉ. के. एम. सुर्वे
प्रा. एन. जी. लोंढे
प्रा. के. एस्. अय्यर
प्रा. ए. बी. देसाई
प्रा. बी. जी. देशमुख
प्रा. व्ही. बी. परकाळे
प्रा. पी. बी. घेरे
विद्यार्थी प्रतिनिधी
श्री. यु. बी. सुभेदार

प्रकाशक

मुद्रक

— प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा,
तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती.

— श्री. र. भ. निगुडकर,
प्रकाश मुद्रणालय, १४११ सदाशिव पेठ, पुणे-३०